

ПЕТРО КРАВЧУК

Українці в історії Вінніпега

F
5031
U3K54
1974

LIBRARY,
UNIVERSITY OF CALGARY

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

Цього — 1974 — року Вінніпег відзначає свій славний ювілей — своє 100-річчя. Цей ювілей має велике значення для багатьох тисяч канадських українців — як тих, що приїхали із "старого краю", так і тих, що тут народилися.

Ми дуже часто чуємо і читаємо, що Вінніпег — це "столиця канадських українців". Це, звичайно, символічний вираз, але він багатомовний, бо ж Вінніпег дійсно тісно зв'язаний з історією українців у Канаді. Це ж бо тут зупинялися перші українські іммігранти, коли прибували до Канади понад 80 років тому. Це ж бо звідси вони різними шляхами, дорогами і стежками-просіками йшли до своїх "гомстедів". Це ж бо тут виникало культурно-освітнє і громадське життя канадських українців. Це ж бо тут почали виходити перші українські газети.

Багато українських сезонних робітників, які виїздили до праці на будову залізниці, на лісові роботи, на жнива, після закінчення роботи прибували до Вінніпегу, бо ж тут вони знаходили своїх рідних, односельців, друзів. Тут вони, одним словом, знаходили своє власне середовище, свою сприятливу атмосферу.

Мабуть мало було таких людей серед старших українських поселенців, щоб один чи більше разів не були у Вінніпегу.

Мабуть нема жодного іншого канадського міста так сполученого з Україною, особливо в західних областях, як є місто Вінніпег.

Багато написано в канадсько-українських виданнях про Вінніпег — в газетах, журналах, книжках. І все ж

що можна багато сказати про нього, особливо тепер, коли воно відзначає своє 100-річчя.

Місту Вінніпегу 100 років! З того понад 80 років українці робили (і далі роблять) свій вклад у його розвиток.

Коли ви сьогодні йдете вулицями Портедж, Мейн, Селкирк, МекГрегор, МекФиллипс, Редвуд, Салтер і т. д., то пам'ятайте, що вимощували їх асфальтом і вицементовували їхні тротуари поруч інших також і українські робітники.

Хто ж прокладав стелеві рейки під перші електричні трамваї на початку 1900-х років у місті, як не робітники з європейських країн, значний процент яких становили українці.

Перші висотні будинки у Вінніпегу попри Мейн і Портедж також будували європейські іммігранти — в головному ж слов'яни (українці, поляки, словаки).

Найчорнішу роботу — копання траншеїв для водопроводів — виконували галицькі і буковинські іммігранти.

Скільки їх робило в заводах Канадської національної залізниці і Канадської тихоокеанської залізниці!

Працювали вони і у швейних і кушнірських фабриках. Всюди, де потрібна була фізична праця, вони наймалися, продавали свою робочу силу, щоб заробити на життя, щоб якийсь цент післати батькові-матері, братові-сестрі, жінці-дітям у "старому краю".

Хто ж були наймички по приватних хатах багатів на Форт Руж, як не галицькі і буковинські дівчата, що працювали від світанку до пізньої ночі без вихідного дня.

Хто ж, як не вони, були офіціантками в ресторанах,

прибиральницями в готелях, робітницями в парних пральнях.

Всі вони у своєрідний спосіб робили вклад у швидкий ріст Вінніпегу, у зростання його багатства, у його могутність. Так, всі вони, кожен по-своєму, були будівничими міста, яке з периферійного виросло у велику метрополію, і сьогодні числиться третім найбільшим містом у Канаді.

Минали роки... Змінювався у місті і триб життя. Змінювався і побут його мешканців. Не ті тепер українці у Вінніпегу, якими вони були 80, 60 чи 50 років тому, коли починали тут своє поселення.

У цій довідці автор ставить собі завдання показати окремі епізоди і фрагменти росту Вінніпегу і процес розвитку української громадськості в ньому.

ЯК І КОЛИ ВИНИК ВІННІПЕГ

У 1873 році Вінніпег набув статус міста. Тоді він був офіційно заінкорпорований. З того ж року він веде своє літочислення. Але, насправді, коли і як виник Вінніпег, до того, як він став містом?

Вінніпег знаходиться на злитті двох рік — Ассінібойн і Ред, щось 60 миль на північ від кордону з Сполученими Штатами Америки.

Згідно з "Encyclopedia Canadiana"¹⁾ місто виводить свою генезу з 1811—1812 років, коли тут поселився Томас Доглес. Це, до речі, було довший час ізольоване поселення від решти континенту. Воно зл-

1) Encyclopedia Canadiana, том 10, Оттава 1958, стор. 340.

безпечувало торгівців хутрами Годсон Бей Компанії харчами, човнами і іншими необхідними речами.

На території, на якій сьогодні знаходиться місто, у 1806 році була збудована Норт-Вест Компанією фортеця — Гібралтар. У 1816 році Гібралтар був знищений і в 1822 році була споруджена нова фортеця і перейменована на Форт Геррі після амальгамації Годсон Бей Компанії і Норт-Вест Компанії. Фортеця була переназвана на честь Ніколаса Геррі — заступника губернатора Годсон Бей Компанії. Повінь у 1826 році знищила більшість землі і в 1835 році фортецю потрібно було відновляти.

Так виглядав Вінніпег 1870 року. Північна частина теперішньої вулиці Мейн.

Фото Манітобського архіву.

З 1835 року через Форт Геррі проходили на захід індіани, метиси, шукачі пригод, торговці хутрами, поселенці-іммігранти. З того часу і пішла назва: "Ворота на захід", яка, до речі, надовго закріпилась за Він-

мінегом, особливо тоді, коли почалася масова імміграція в 1880—1900-х роках.

З того часу, 1835 року, біля Форт Геррі починає поволі розростатися поселення. У 1859 році Генрі Мек-Кенні з Амгерстбурга, Онтаріо, відкрив тут, на березі ріки, готель, в якому зупинялися мандрівники.

Перша назва міста була Форкс (ця назва, мабуть, пішла від того, що поселення знаходилося при злитті рік Ассінібойн і Ред — у своєрідних "вилках").

Газета "Nor'-Wester", що почала виходити у грудні 1859 року, подавала назву поселення "Red River Settlement Assiniboa". Вперше газета назвала поселення Вінніпег 24 лютого 1866 року. Чотири роки пізніше на карті околиці вже значилось "The Town of Winnipeg". 1 травня 1876 року було змінено поштове відділення з Форт Геррі на Вінніпег.²⁾

Звідки пішла назва Вінніпег? Кажуть, що назва пішла від індіанських слів (племені крі) — win-nipi, що означає "каламутна вода".³⁾

Часто кажуть, що Форт Геррі і Вінніпег — два різні міста. Насправді це не так: Форт Геррі стара назва міста, Вінніпег — нова, що виросла з неї. Тоді, коли назва Вінніпег зразу була мало відома поза Манітобою, то назва Форт Геррі була znana по всій домінії. Тоді, коли Вінніпег був малим містечком, то Форт Геррі був головною квартирою Годсон Бей Компанії, резиденцією губернатора, головним постом.⁴⁾

2) Winnipeg Tribune, 28 травня 1949.

3) Encyclopedia Canadiana, том 10, стор. 340.

4) Alexander Begg and Walter P. Nursey. Ten Years in Winnipeg, 1879, стор. 7.

Але Вінніпег швидко розростався — його населення збільшувалося в два або й три рази з року на рік. У 1871 році воно начисляло 700 жителів, у 1872 — 1,600, у 1873 — 3,500, у 1874 — 5,000.⁵⁾

Перша спроба інкорпорувати Вінніпег (надати статус міста) робилась в 1872 році. Вона не увінчалась успіхом. Воно було інкорпороване в 1873 році. Вінніпег був поділений на чотири варди (дільниці): Східну, Західну, Південну і Північну. Місто займало тоді біля 2,000 акрів території (3 квадратні милі).

Після того, як місто було заінкорпороване, почалась велика спекуляція земельними ділянками під будову житлових. Коли до інкорпорації (в 1871 році) ділянка (лот) на вулиці Мейн коштувала \$1,000, то шість років пізніше вона коштувала \$2,000, на вулиці Мегнус відповідно — \$50 і \$200, на вулиці Шульц — \$50 і \$300 (тобто у шість разів дорожче). Агентство Рілестейт Борровс лише за один 1873 рік продало 400 ділянок.

Швидко почала зростати і плата за квартири, особливо в халупах на передмістях, де жили зарібники. Вони платили за квартири (менші) від \$35 до \$40 на місяць, за більші — від \$45 до \$60. Заробітна плата тоді була невелика — від \$2.50 до \$3.00 на день.

На вулицях міста можна було бачити різні верстви населення — поділ за соціальним станом. Коли бідніші були сяк-так одіті і проводили свій вільний час в пивних (салунах), то шикарно одіті проводили свій вільний час в своєму аристократичному середовищі.⁶⁾

5) George B. Elliot, *Winnipeg as it is in 1874 and as it is was in 1860*, стор. 5.

6) Там же, стор. 6.

Місто, як кажуть, росло на очах і забудовувались нові вулиці. До речі, вулиці міста носять і до сьогодні прізвиська англійських колонізаторів, державних і церковних діячів.

Ось кілька прикладів:

Назва вулиці Дофрина пішла від лорда Дофрина — губернатора Канади.

Назва вулиці Притчард, сьогодні заселена українцями, і на якій знаходиться Український Робітничий Дім, пішла від Джана Притчарда, який зразу відповідав за Х. У. Компанію, що була частиною Норт Вест Компанії в гирлі ріки Соуріс в 1805 році, а потім став секретарем лорда Селкірка, від якого пішла назва вулиці Селкірк, що є найбільш комерційною в Північному Вінніпегу, де компактною громадою живуть українці.

Цікаве походження вулиць Алфред, Бойд і Редвуд. Вони пішли від імені і прізвиська першого провінціального секретаря Алфреда Бойда. Він мав крамницю на березі ріки, яку індіани назвали Редвуд, бо вона була помальована червоною фарбою.

Вулиці Мавтейн, Ендерсон і Мекрей пішли від прізвиськ єпископів.

І коли постало питання, щоб назви вулиць Вінніпегу замінити числами, як це сталося в інших канадських містах, то автор книжечки "Вулиці Вінніпегу" писав: "З нашого боку було б підло, коли б ми за пусті цифри віддали ці назви. Вони вшановують героїв, які зробили нашу історію, які відважно і надійно клали основи, на яких ми збудувались".⁷⁾

Як на той час, у Вінніпегу виходило чимало періо-

7) The Streets of Winnipeg, стор. 35.

дичних видань: "Манітоба Фрі Пресс", яка хвасталась, що її тираж перевищує всі інші тиражі в країні, що вона "є провідною газетою у Північному заході"; "Фрі Пресс", "Нор-Вестер", "Манітоба Газетт", "Манітобан", "Ле Метіс" (французькою мовою).

У Вінніпегу тоді існувала Емечюр Літерарі сінд Драметик Ассосіейшон — очолював її Е. Броківський.

Перші міські вибори у Вінніпегу відбулися 4 січня 1874 року. Вони увійшли в історію міста як ганебний приклад "британської демократії" і "британської справедливості".

За кілька хвилин перед закриттям голосування кілька присутніх у виборчій дільниці Східної варди почали між собою бійку: погасили лампу, зірвали труби від печі, поперевертали меблі. "Хтось" під час цієї суматохи викрав книжки голосуючих.

Тієї ж самої ночі кілька осіб, між ними і кореспондент Джордж Б. Елліот, увірвалися до хати виборчого службовця (уповноваженого), вчинили бучу і галас, викрали книжки голосуючих. Сталося це у Південній варді.

Деякі з тих розбишак втекли з міста, щоб не бути арештовані, а інші були притягнуті до судової відповідальності і "покарані" на суму... \$20.⁸⁾

Першим мейором Вінніпегу був Френк Еванс Корниш. Він був відомий з свого грубіанства, хабарництва, обманства ще тоді, коли був мейором міста Лондон, Онтеріо. Він годі здобув ту "посаду" у підлий спосіб — підмовив солдатів, що були розташовані поблизу міста, щоб вони голосували на нього, хоч не

8) Ten Years in Winnipeg, стор. 134.

Вулиця Мейн у Вінніпегу 1894 року. Саме тоді започаткувалась масова імміграція українців до Канади.

Фото Манітобського архіву.

мали голосу в місті. Після того, втративши посаду мейора в Лондоні, він перенісся до Вінніпегу і тут відкрив адвокатську фірму. І коли Вінніпег був заінкорпорований і були розписані перші вибори, він зорганізував хуліганів, які допомогли йому "здобути перемогу".

До речі, першим шефом поліції Вінніпегу був Джан Інгрем, один з найбільших розбишак міста, який прикривав свої злочинства авторитетом своєї посади. Він був замішаний у різних марнотратствах.⁹⁾

9) Ten Years in Winnipeg, стор. 135.

Ось такі люди починали першу адміністрацію міста Вінніпегу.

ШВИДКИЙ РІСТ МІСТА

Автори книжки "Десять років у Вінніпегу" Александер Бегг і Валтер Норсей писали, що Вінніпег стане важливим розподільчим і залізничним центром на просторій території Північного заходу.

Вінніпег, твердили вони, мусить розвиватися. Його розвитку надасться великого значення через географічне положення. "Десять років від сьогодні, — писали вони, — місто подесятериться своїм розміром — стане десять раз більше, ніж сьогодні".¹⁰⁾

Це вони писали 1879 року.

Розуміється, автори переборщували, коли писали, що через 10 років місто вдесятеро збільшиться своїм населенням, але вони були правильні, коли пророкували йому швидкий розвиток і ріст.

У журналі "The Manitoba" (липень 1892 р.) опублікована стаття "Ріст Вінніпегу", в якій говориться, що в 1870 році Вінніпег був селищем з 200 жителями. Тепер, через 20 років, місто має 30,000 населення.

У ранніх роках самотнім транспортом тут були кораблі по ріці Ред, які сьогодні швидко себе виживають, а замість них курсують прекрасні вагони і пультани (спальні вагони), які можуть конкурувати лише з казками моряка Сінбада ("Арабськими казками 1001 ночі").

Електричні вагони, які перевозять живий вантаж, що прибуває і відбуває з міста, електричне освітлення міста — все це перевершує всі сни і фантазії.

10) Ten Years in Winnipeg, стор. 226.

Готелі Вінніпегу славилися на весь світ.

Автор статті писав, що не бачити Вінніпегу, то це як, як не бачити світової виставки.

Велика трансконтинентальна залізниця СТР, яка з'єднала схід з заходом, з'єднала Атлантик з Пацифіком, привозить багатства Орієнту і подає їх на коліна Західного світу.

Треба зауважити, що тоді, коли 1878 року була проведена перша залізнична колія з Сейнт Пол (США) до Вінніпегу, затіснились сильно зв'язки між тими містами. Але вони зразу послабились, коли в 1881 році була проведена залізнична колія СТР на захід через Вінніпег. В додатку до того встановлення національного тарифу допомогло вилінувати Сейнт Пол і Чікаго, як можливих конкурентів Вінніпегу. Він став розподільчим центром не тільки для провінції Манітоби, але для всього канадського заходу.

До Вінніпегу приходили головні лінії залізничних корпорацій: Кенейдіан Песифік, Грейт Нортерн і Нортерн Песифік. Мали скоро провести свої залізничні лінії Гренд Тронк, Вінніпег-Дулуїт і Годсон Бей Рейлвей.

Спорудження залізниць прискішило заселення західних прерій, бо це захопило фермерів поселюватись на землі і розводити свої господарства. Це, звичайно, надало великої важливості Вінніпегу. 1887 року була заінкорпорована Вінніпегська збіжева біржа. То був доказ, що місто набрало великої ваги, стало одним з найбільших збіжевих ринків у світі.

Треба зазначити, що тоді надавалось деякого перебільшеного значення ростові міста, бо писали і говорили, що Вінніпег стане збіжевою метрополією за-

ходу, стане воротами, через які буде проходити меркантильна торгівля з Європи на захід, що він дуже скоро буде мати мільйонне населення. Тому ті автори тоді так впевнено і гордо заявляли: "Нема ніде такого другого міста як Вінніпег!"

У такому ж дусі написав статтю про швидкий ріст і розвиток Вінніпегу С. Г. Гордон у тому ж журналі "Ді Манітобан" — "Ідол нашого чудового західного дому".¹¹⁾

Автор говорить, що всюди розходить ся слава про Вінніпег, що вона лунає в проходах Скелястих гір, бо її поширюють ті, які побували в місті.

С. Г. Гордон звертає увагу на те, що не так давно, лише 10 років тому, коли місто робило свій дебют, про нього висловлювались непривітно, бо ніхто не хотів вірити, що воно, яке розкинуте на такій рівнині, яка характеризується своєю потворністю і нахабністю, зможе існувати і розвиватися. Але Вінніпег залишився існувати: до нього ринули його приятелі і шанувальники — тисячами. І місто почало усвідомлювати і оцінювати свою вагу і велич. Воно почало себе називати. "Ворота до могутнього і зростаючого шпихліра Золотого Заходу". Від нього простягнулось кільканадцять залізничних ліній у різні боки.

Незважаючи на різні перешкоди, місто швидко росло, розвивалось, випереджуючи інші міста, які вже існували: Портедж ла Прейрі, Брендон, Ріджвіну, Келгарі.

Колись говорили: "Всі дороги ведуть до Риму". Тепер, продовжує С. Г. Гордон, всі дороги ведуть до

11) The Manitoban, грудень 1891 р.

Вінніпегу, скажуть вам західноканадці. Якщо ви станете заперечувати, то вони зразу візьмуть карту і покажуть вам залізницю, що ведуть з усіх усюдів до Вінніпегу.

В іншій статті згаданого журналу говориться:

"Наш плід минулого року починає звертати на себе увагу, і в результаті ми будемо мати кілька фабрик і заводів у Вінніпегу, які будуть виробляти проволочку (колючий дріт), шпагат для байндерів і інші речі.

Ми маємо велике поле для розвитку і капіталісти починають розуміти, що нема іншої країни в світі, яка дала б таку нагоду для капіталовкладів, як Манітоба, ніяке інше місто в Америці, як Вінніпег".¹²⁾

У тому ж журналі "Манітобан" в іншому місці говориться: "Вінніпег пропонує капіталістові велике поле і забезпечений зиск".

Звичайно, капіталістів не греба було довго просити, бо коли вони занюхали, що є можливість виручити великі (запевнені) зиски, вони ринули до Вінніпегу і почали швидко організувати свої підприємства.

Відкриття залізниці із сходу на захід і швидкий розвиток Вінніпегу (і цілого канадського заходу) потребували робочих рук. Їх у Канаді не було — їх могла дати тільки еміграція з Європи, зокрема з південно-центральної і східної, в тому і з Східної Галичини, Буковини і Закарпаття.

ГАЛИЦЬКІ ІММІГРАНТИ

Цілий ряд факторів причинилися до розширення європейської імміграції до Канади — особливо в її за-

12) The Manitoban, січень 1892 р.

хідну частину. Але два фактори, можливо, найбільше могли мати значення для заселення Західної Канади: це наявність "вільних земель" (гомстедів) і прокладення залізничних колій. Розуміється, поліпшення агрикультурної техніки значно збільшило потенціал прерійної землі.

Галицькі іммігранти виїжджають з Вінніпегу на гомстед в північній Манітобі 1912 року.

Фото Манітобського архіву.

Особливо розширилася імміграція в кінці 1880-х і на початку 1890-х років. Саме на початку 1890-х років почали іммігрувати українські селяни. У 1891 році (8 вересня), згідно з імміграційними записами, до Канади прибули Іван Пилипівський і Василь Єлиняк з села Небилів на Підкарпатті. Дотепер вважається, що вони й започаткували галицьку еміграцію до Канади, хоч є

і інші гіпотези, що нібито українці були тут значно раніше, але ці припущення поки що не підтверджені документальними доказами.

Треба зазначити, що масова поселенча еміграція галичан і буковинців почалась дещо пізніше — у 1896—1898-х роках.

Яким, до речі, був Вінніпег, коли до нього почали прибувати українські іммігранти?

Декілька років тому, переглядаючи російські журнали у бібліотеці Торонтонського університету, я побачив у "Вестник-у Європи" повідомлення, що 1888 року у Петербурзі вийшла книжка Петра Алексєєва "По Америке". В анотації розповідалось, що автор відвідав Канаду (згодом і США) і написав свої враження. Мене зацікавила книжка і я почав робити пошуки за нею. При допомозі сьогодні покійного московського літературознавця, професора Олександра Дейча вдалося встановити, що екземпляр цієї книжки зберігається у Державній бібліотеці ім. В. І. Леніна в Москві. При його ж допомозі я одержав фотокопію цих сторінок, на яких автор розповідає про Західну Канаду, що має особливе значення для того, хто цікавиться початком заселення європейськими іммігрантами "вільних земель".

Автор книги — лікар. Метою його поїздки було оглянення госпіталів, тюрем і початкових народних шкіл. Все, що він вивчав у Канаді і США, виклав в науковій праці. В книжці "По Америке" він подав свої враження про географію, економіку, побут людей у згаданих країнах.

Для нашої публікації особливе значення має розділ книжки п. з. "Місто в степу". В ньому Петро Алек-

сеєв розповідає про Вінніпег. Наводжу декілька уривків з цього розділу, щоб показати, яким було місто, коли до нього прибували українські іммігранти.

"Надвечір ми прибули до Вінніпегу. Довкола міста одна чорна рівнина; всюди зорано, масний, блискучий, темний як вугілля, ґрунт, глибоко розкиданий плугами.

Станція широчезна, добре влаштована по всій лінії. Вона на європейський зразок, з дамськими кімнатами і швейцаром. Три агенти в справах переселенців з бляхами на грудях сортували прибуваючі, майже не кожним поїздом, товари переселенців — європейців.

Багато було видно білявих шведів і фінів, британців з зосередженими виразами облич, говірливих ірландців і шотландців, замітних в товпі своїми великими статурами. Сімейні відокремлюються від самотніх. Жінки і діти своїми костюмами не видавали так різко своєї національності: за московськими поняттями вони всі були німкені. Тільки декілька жінок у ситцевих хустках і в сорочках з білими пишними рукавами подібні на мамок або сільських бабів — це, виявилось, були слов'янки з Австрії і чешки з Богемії".

І далі:

"По широкій Мейн стріт ми відправилися до готелю коло міської ратуші. Місто знаходиться на зовсім плоскій території, навіть біля берегів рік нема горбків або схилів. Обі ріки течуть між глиняними стінами, які стрімко спускаються до поверхні води. Цей степовий характер місцевості перешкоджає великим красивим будівлям міста вирізнитися з інших; наприклад, ратуша на рівнині втрачає багато; архітектура її

розрахована на зовсім інше положення — вона як пам'ятник без п'єдестала.

Доставка молока 1910 року у Північному Вінніпегу — заселеному українцями.

Фото Манітобського архіву.

Зразу за вокзалом тягнуться emigrant sheds, повітки і сараї з нарами, де день або два переселенці безкоштовно можуть жити. Далі попри вулиці тягнуться ряд крамниць і підприємств тих, яких тут звать росіянами — євреїв, вихідців з наших південних губерній. Вони живуть тут коло самих воріт Манітоби — раю переселенців з усіх країн Європи. Вони лихварі і дрібні ремісники. З них тут багато кравців-полатайків, циркульників, годинниківів; є навіть антикварії, які торгують тією ж старовиною, що й у Сухаревій Башті.

І ще далі:

"Молоде місто Вінніпег має свій університет. Основа, на якому була створена ця установа, і спосіб її адміністрації, своєрідні. Він залежить і його втримують управління провінції і міська рада; в керуванні ним беруть участь на рівних правах католики, англікани, методисти і баптисти. Запевняють, що нема іншого університету, де б як в університеті Вінніпегу зустрічались настільки різnorodні елементи в керівництві; ні різниця у віросповіданні, ні різниця в політичних переконаннях не перешкоджає вести справу . . .

Є в місті гарно встаткований госпіталь, збудований за новими сучасними планами і чисто втримуваний. Хворих в ньому також мало, як і всюди в госпіталях Америки. Кількість ліжок всюди перевищує попит на них. Хворих в госпіталях Америки не розбещують і симулянтів у них не зустрічається . . .

Церкви, госпіталь, університет, богадільні існують на добровільних пожертвуваннях, будуються і збільшуються в міру надходжень пожертвувань — доходів нема, асигнованих на них сум не існує".

Саме до такого Вінніпегу почали масово прибувати галицькі іммігранти в 1896—1898-х роках.

У тому часі справа еміграції була дуже важливою — її обговорювали на спеціальних конференціях, про неї широко писали в газетах і журналах, вона обговорювалась у домініальному парламенті,

Місячний журнал "The Colonist" за березень 1896 року майже всі свої сторінки присвятив Імміграційній конвенції, яка відбувалась у Вінніпегу 27 лютого 1896 року. Конвенція відбувалась під кличем: "Western Canada's Invitation to the World" ("Західна Канада запрошує світ!").

Конвенція мала за завдання розглянути надзвичайно важливе питання: чим скоріше заселити західноканадський простір.

І дійсно, після того дуже швидко почало зростати число європейських іммігрантів у Західну Канаду. Ось яскравий (цифровий) приклад швидкого росту імміграції: у 1896 році прибуло в Західну Канаду 16,835 іммігрантів, у 1898 — 31,900, у 1900 (за шість місяців) — 23,000, у 1902 — 63,379, у 1904 — 130,329.¹³⁾ Великий процент з них становили галичани і буковинці.

Мені вдалося у Манітоській провінціальній бібліотеці переглянути періодичні видання тих років (газети і журнали), в яких я знайшов дуже багато фактів про українських іммігрантів, які тоді прибували до Канади, щоб поселитися на гомстедах Манітоби, Саскечевану і Алберти.

Газета "Дейлі Нор-Вестер" регулярно публікувала колумну п. з. "Galicians". В ній нотувала кожний контингент, що прибував до Вінніпегу з галицькими іммігрантами.

Газета від 18 травня 1896 року повідомляла, що 17 травня до Вінніпегу прибули два спеціальні поїзди з галицькими іммігрантами: один о 1.30 години, другий — о 6 годині. В обох поїздах було 603 галичан і 90 німців. Більшість з них відїхали спеціальним поїздом до Саскечевану і Фиш Ривер, де для них була "зарезервована територія". Двадцять три сім'ї, які склалися з 120 душ, виїхали до Салтковгс і Йоркстону. Вони там мали своїх рідних.

13 Winnipeg 1905. A Metropolis in the making. Compiled by E. J. Ransom.

Згідно з газетою від 21 травня до Вінніпегу прибула група галичан — 700 осіб.

24 травня газета повідомляла, що до Галіфаксу з Гамбурга має прибути лайнер "Піза" з 1,000 галицьких іммігрантів.

Треба зазначити, що з 1896 року при владі був ліберальний уряд на чолі з прем'єром Вилфредом Лорье, який пособляв імміграції, зокрема з Східної Галичини. Міністр внутрішніх справ Клиффорд Сифтон завідував імміграційними справами. Його вважають найбільшим прихильником імпортування галицьких іммігрантів в Західну Канаду.

Газета "Дейлі Нор-Вестер" була речником консервативної опозиції, яка виступала гостро проти європейської (за винятком британської) імміграції, і, особливо, проти галицької. Газета вишукувала всі хиби в імміграційній політиці, щоб тільки дискредитувати домініальний уряд. Треба сказати, що дійсно імміграційні власті жорстоко поводитися з європейськими іммігрантами, зокрема з галицькими і буковинськими.

Для ілюстрації того стану, в якому знаходились галицькі іммігранти в 1898 році, не зашкодить подати деякі описи, які друкувалися в газеті "Дейлі Нор-Вестер".

У лютому 1898 року кореспондент газети відвідав ряд українських поселень в районі Йорктому. Він зустрів одного галицького поселенця з околиці Крукед Лейк, який сказав, що люди живуть на грані голоду. бо хліб з мукки, яку дав уряд, вже скінчився.

Поселенець сказав, що агенти корабельних компаній з Гамбурга розіслали були брошури, в яких зама-

нжували людей до Канади. Агенти обіцяли, що уряд дасть поселенцям, як тільки вони приїдуть до Канади, віз, пару коней, плуг, кілька корів і на цілий рік провізію, тільки потрібно буде внести \$10 за гомстед. Розуміється, що почувши це, люди швидко продавали в краю землю, щоб дістати досить грошей на подорож. Часто продавали за низьку ціну, бо хотіли чимскоріше виїхати, щоб набути кращу ферму. Коли вони приїхали до Вінніпегу, то їм говорили, що скоро буде будуватися залізниця, буде необмежена можливість працювати і заробляти, що уряд поселенців забезпечить мукою, поки вони не зберуть свого власного урожаю на гомстедах. Тепер поселенці олинилися без праці, без харчів, в злиднях і нужді.

"Ми були обмануті агентами, — продовжав галицький поселенець. — Ми були зражені урядом і не можемо нічого вдіяти. Мороз вже взяв свої жертви серед нас. Нам говорять, що ми щасливі, що зима легка, бо коли б вона була гяжка, то мало хто з нас уцілів би".

Той же самий кореспондент через день опублікував свій черговий репортаж п. з. "Галицький скандал". Він розповідав, що відвідав околицю Бівер Гилл, в якій жили галицькі поселенці в ганебних умовах. У землянці 9x11 футів, що нагадувала заячу нору, жив Степан Панчук з жінкою і дітьми. Він був в агонії, бо йдучи до Йорктону за роботою щось 25 миль, заблуdiv у лісі, і там пробув два дні і одну ніч. Він обморозив руки і ноги. Вони почали гнити. Коли Степан Панчук пішов шукати за роботою, то жінка залишилась сама з дітьми в землянці, в якій не було меблів, тільки на дрючках було розстелене сіно, на якому вони

спали. Вони не мали ні простинь, ні подушок, ні накривал.

В іншій землянці, яка мала 10x15 футів і була висока 3½ фута, жили чотири сім'ї. Тут також не було меблів, лише на дрючках сіно, що служило їм за ліжка.

У третій землянці, що мала 12x12 футів, жило дві сім'ї — 12 душ. Вони так само бідували; правда, мали корову і дещо молока. Діти виглядали кволі і спали на печі, щоб вночі не позамерзали.

Люди ті говорили, що ще ніколи не переживали такої нужди в своєму житті, яку зараз переживають на гомстедах.

На особливу увагу заслуговує стаття в "Дейлі Нор-Вестер" п. з. "Обдурені галичани".

У ній говориться:

"Групи галичан, які прибувають сюди періодично з Європи, напевно думають, що відпливши від рідної землі, вони залишають там обманливі практики старого краю. Вони сподіваються, що всі прекрасно розмальовані обіцянки імміграційних агентів і урядової літератури будуть більше, ніж здійснені на преріях Північного Заходу, де кожна людина, якщо захоче, може стати легальним і абсолютним власником так багатого, як чверть квадратної милі, найродючішої землі під сонцем.

Остання група галичан, яка начисляла 700 осіб, прибула з вірою, що зможе для себе вибрати остаточне місце, коли доб'ється до Вінніпегу.

Для певного числа з них одна частина країни така ж добра, як і інша, але деякі мають рідних в деяких галицьких поселеннях, тому висловили своє бажан-

Халупа галицького поселенця на гомстеді в Манітобі 1905 року.

Фото Манітобського архіву.

ня приєднатися до своїх співвітчизників у Йорктоні, Дауфіні, Едмонтоні та інших містах. Але їм не було відомо, що імміграційні власті вже тут вирішили вислати їх цілим гуртом до Саскатуну, незважаючи на їхні виплекані плани, бо ж їх запевняли, що вони зможуть поселитися там, де захочуть.

Рано у день їхнього від'їзду вони були відповідно посортовані на групи. І коли були проголошені назви місцевостей, куди вони хотіли їхати, групи виступали наперед і давали до відправки свій багаж. Принаймні так вони думали.

Службовець, який відповідав за ту операцію, мав уже, завчасно дану, вказівку, — і все було призначене до Саскатуна. Всі примістились в поїзді і виїхали у

піднесеному настрої до Едмонтону, Дауфіну, Йорктому, Салтковтс, Плезент Гом і інших місцевостей.

Вони не відіхали далеко, як стало ясно навіть їхнім повільнодумачим головам, що щось поганого сталося. Вони знали, щоб відбути до тих місцевостей, то потрібно було мати окремі вагони. Все ж вони весело продовжали подорожувати, хоч ніхто не викликав їхніх прізвищ, щоб виходити з вагонів у різних місцевостях.

Нарешті дійшло до кожної твердолобої людини, що солодкожанкі і ввічливі урядові службовці обманули їх. Це сталось щось таке, чого вони не сподівалися та далеко від дому. Це була одна з тих речей, через які вони вирушили так багато миль, щоб втекти від чогось подібного. Тому їхня ненависть була з приводу такого обману пропорційно велика.

Вони, дивлячись на свої високі чоботи, міркували, яку кару придумати для тих, хто їх обманув, обіцяючи, що скоро побачать своїх братів і сестер. Можливо вони вирішили повернутися пішки і дати відчуті службовцям смак своєї власної зброї. У всякому разі, коли вони прибули до Саскатуну, то збунтувались і їх не можна було сконтролювати. Можливо дехто і зараз мандрує до Вінніпегу. Саскатун не має для них такої краси, і вони рішучо заявили, що там не поселяться”.

Розуміється, консервативна опозиція на тому хотіла зробити для себе політичний капітал. Їй зовсім не йшлося про краще трактування галицьких поселенців. Навпаки, вона була взагалі проти допущення їх до Канади, вважаючи їх непридатними і шкідливими

поселенцями. І якщо вона за них "заступалася", то це був вияв грубого гіпокритизму.

З приводу обману імміграційними службовцями галицьких іммігрантів газета "Дейлі Нор-Вестер" опублікувала 23 травня 1898 року редакційну п. з. "Трактування урядом поселенців". У цій статті говорилось, що галицькі іммігранти так обурилися у Саскатуні, коли взнали, що їх обманули, що імміграційні службовці приневолені були покликати собі на захист Нортвест Маунтед Поліс.

У статті згадувалось, що це не одинокий випадок такої поведінки імміграційних властей з галицькими поселенцями. Рік тому галицьких іммігрантів службовці батогами заганяли до вагонів, замкнули їх, коли вони намагалися втекти.

Депутат Н. Ф. Девин у домініальному парламенті звернув увагу уряду на статтю в газеті "Дейлі Нор-Вестер" про погане трактування галицьких поселенців. Прем'єр Вилфред Лорье сказав, що "уряд не може відповісти за повідомлення газети". У зв'язку з цим він зробив таку заяву: "Я маю лише це додати, що всі інформації, які я отримав, є такі, що галичани є найцінніший клас іммігрантів".

Проти імпортування галичан до Канади виступали також і деякі депутати ліберальної партії. Наприклад, газета "Morning Telegram" від 11 червня 1898 року під заголовком "The Galicians" надала виклад промови депутата домініального парламенту (ліберала) Френка Олівера. Він говорив, що галичани "є дешевою силою в Канаді", що через їхнє поселення в Західній Канаді не хочуть поселюватися молоді канадці з Онтаріо. Він не вважав їх добрими хліборобами і дає

перевагу німцям, яких агітував імпортувати до Канади, замість галичан.

Наче у відповідь усім тим, які заявили проти імпортування галичан до Канади, виступив з довшою статтею у журналі "The Colonist" (січень 1898) В. Ф. МекКрірі, домініальний імміграційний комісіонер.

У статті: "Деякі факти і цифри відносно іммігрантів до Західної Канади" він писав, що за 1897 рік залізницею СРР до Вінніпегу прибуло 10,864 іммігрантів, з того 1,519 англійців, 69 ірландців, 205 шотландців, 320 німців, 474 скандинавців, 383 французів і бельгійців, 712 американців і 4,740 галичан. Решту становили люди різних національностей. Отже, українці становили майже половину всього імміграційного контингенту в Західну Канаду за 1897 рік.

Деякі газети, говорив В. Ф. МекКрірі, писали, що США не бажали галичан. Це, однак, не відповідає правді, бо до США прибуло двічі стільки галичан за той же самий час, скільки їх прибуло до Канади. Кілька сот галичан, які з Канади переїхали до Dakoti (США) на пораду агентів Нортерн Пасифік Рейлвей, повернулись по деякому часі назад — "хоч сумніші, але розумніші".

Автор говорив, що для поселення у Західній Канаді на гомстедах іммігранти повинні відповідати таким кваліфікаціям: 1) бажання працювати; 2) мати досвід у холодному кліматі; 3) бути сильною фізичною будовою; 4) мати добрий моральний характер; 5) мати досвід у хліборобстві.

Він вказував, що "галичани мають перші три кваліфікації": чоловіки і жінки добре фізично збудовані і виглядають здорові; вони працюючі і ощадні; їхній

клімат такий же суворий — подібний до клімату Манітоби, і їхня одежа відповідна до нього. Галичани, на його думку, все своє життя працювали на ріллі, хоч не у таких масштабах, як у Канаді.

Галичани у старому краю мали худобу і гарно з нею обходилися, тому вони будуть її плекати у Канаді, і в близькому майбутньому будуть постачати м'ясо на експорт.

Багато галицьких іммігрантів прибуло з гірських районів, тому вони люблять плекати худобу, птицю і вирощувати городину.

В. Ф. МекКрірі дуже помилявся, коли говорив, що галичани переважно будуть займатися плеканням худоби, тоді коли меконіти воліють вирощувати пшеницю. Він робив висновок, що галичанам не потрібна земля першої якості на преріях, бо для їхнього господарювання вистачить "груба земля", яка вважалась небажаною, але яка буде для них вигідною для плекання худоби, свиней, птиці, овець, для вирощування городини і вирощування грубого зерна, навіть якщо вона децю камениста.

Розуміється, що це був викрут, бо коли галичани почали іммігрувати, то кращі землі Західної Канади вже були розхоплені поселенцями, які сюди скоріше прибули. Адже то була розрахована політика уряду приміщувати галичан і буковинців на гірших землях, особливо на каменистих, порослих лісом.

В. Ф. МекКрірі каже, що багато галичак поселились на "грубій землі" і за досить короткий час вони зробили гарний успіх, навіть тоді, коли не мали коней або волів. Вони користувались рискалями і мотиками. За перші роки свого поселення обробляли і засівали

від 1 до 10 акрів. Земля була так оброблена, що хто її побачив, переконувався, що вони знають, як треба господарювати.

І як хто сумнівається в тому, хай, радив В. Ф. МекКрірі, проїдеться по східному березі ріки Ред, яких 16 миль від Вінніпегу, і побачить невеличке галицьке поселення. Він побачить, що їхні ферми такі ж добрі, як будь-кого іншого звідси аж до Селкирк, їхні хати чисті, огорожа шкарна, земля прочищена від французького і інших бур'янів.

Все це було зроблене жінками і дітьми, які ви-збирювали бур'яни і спалювали їх. Тубільці гово-рять, що коли б більше було поселено попри ріку галичан, то напевно поля були б очищені від бур'янів че-рез кілька років.

Галичани на відміну до мексиканців швидко канаді-нізувалися — вони зразу скидали свій "австрійський одяг" і перш за все купували фланельову сорочку і ро-бочий комбінезон.

Про мораль галичан він сказав, що вона не гірша за мораль інших поселенців, бо процент арештова-них серед них не перевищує арештованих серед інших національностей.

В. Ф. МекКрірі не говорив всього того з якоїсь особливої поваги чи любові до галичан. Зовсім ні! Будучи домініальним імміграційним комісіонером, він хотів виправдати уряд перед напастями консервативної опозиції, яка допікала йому за імпортування галичан, яких вона не хотіла тут бачити, вважаючи їх перешко-дою на шляху розвитку Західної Канади.

Тоді, коли консервативна опозиція визбирювала всі негативні сторони галицьких поселень, то імміграційні

владі надмірно підкреслювали їх успіхи, щоб виправдати імміграційну політику уряду ліберальної партії. Правда, як кажуть, знаходилась десь по середині, бо дійсно галичани були обманені агентами корабельних компаній і імміграційними властями, які обходилися з ними грубо, уряд не додержав своїх обіцянок і не забезпечив подостатком харчами і агрикультурним реманентом, ні відповідним житлом, і їм доводилося дуже важко жити в землянках без засобів до життя. Але поборовши всі ті труднощі, галицькі поселенці своєю важкою працею і наполегливістю добилися значних успіхів, чим доказали, що вони не гірші поселенці від поселенців будь-якої іншої національності.

НЕБАЖАНІ МЕШКАНЦІ

Коли почалася масова імміграція до Канади в останній чверті XIX століття, то Вінніпег був цією лійкою, через яку щороку протікав потік поселенців з європейських країн в Західну Канаду. Але не всі ті, які прибули до Вінніпегу, спішили на широкі пусті простори, щоб поселитися на 160-акровому гомстеді. Тисячі їх залишилися у Вінніпегу і тут знаходили працю або різні заняття. Вони остаточно осідали у місті. Лише за одну декаду кінця XIX століття у Вінніпегу осілось близько 35,000 іммігрантів,¹⁴⁾ Серед них значний процент становили українці.

Хоч українці не мають переваги в жодній ділянці міста, то все-таки вони поселювались компактними громадами в Північному Вінніпегу, Бруклендс, Іст Килдонан, Сейнт Пол, Транскона.

14) Elizabeth Hay. The City of Winnipeg. Empire Digest, January 1948.

Наприклад, після 1900 року українці почали опанувати Пойнт Доглес. Вони почали набувати собі хати, які колись належали шотландцям, першим поселенцям району. Це опанування району було завершене в 1914 році.¹⁵ Воно стало стабільним і існує сьогодні.

У Пойнт Доглес, наприклад, шотландці становлять 26,2%, українці — 25%, решту — люди різних національностей.

Українські іммігранти, які поселялися у Вінніпегу, почали шукати за роботою. Вони часто, не знаючи мови і не маючи грошей, наймалися всюди там, де могли знайти яку-таку працю, навіть якщо вона не була добре плачена. Ніхто з них зразу не вступав до трейд-юнії. Це, безперечно, використовували капіталісти — власники різних підприємств. Іноколи несвідомо галицькі робітники ставали конкурентами тих, які належали до трейд-юнії, боролись за вищу заробітну плату. Стаючи покевол: джерелом дешевої робочої сили, галицькі робітники стягували на себе гнів і ненависть організованих робітників, особливо англосаксонців, які, до речі, не були позбавлені шовінізму, яким вони одверто демонстрували.

Саме годі, коли почалася імміграція українців, у Вінніпегу почала виходити газета "The Voice", яка під головним заголовком зазначувала: "Тижнева газета, що видається в інтересах трудящих класів". Газету підтримувало Вінніпегська промислова і робітничка рада (Вінніпег Трейдс енд Лейбор Каунсил).

15) Metropolitan Winnipeg. Population Study. Manuscript. Provincial Library of Manitoba. Page 41.

Наприклад, газета "Войс" 5 травня 1899 року повідомляла, що у Вінніпегу вийшло 200 будівельників на страйк, які вимагали мінімальної плати 30 центів на годину, замість 17½ цента, що їм давали підприємці. До них приєдналися водопровідники — вони вимагали 35 центів мінімальної плати на годину. Газета вказувала, що для страйкарів становлять небезпеку "чужинці", які неорганізовані і можуть стати страйколоматами. Розуміється після такої характеристики члени трейд-юнії добачали в іммігрантах своїх конкурентів і ворогів. Хоч насправді це було велике переборщення.

На регулярному мітингу Вінніпегської промислової і робітничої ради, який відбувся 20 липня 1899 року, був зачитаний лист доміняльного міністра внутрішніх справ Клиффорда Сифтона — відповідь на протест проти поселення галичак у місті.

У своїй відповіді Клиффорд Сифтон писав, що він отримав листа Вінніпегської промислової і робітничої ради від 22 червня, в якому висловлений протест проти допущення до країни галичан і духоборів, бо це відбивається на праці місцевих робітників.

Міністр говорив, що поки "ті люди" прибули до країни, то він "дав рішучі вказівки, що галичани, поки знаходяться під контролем урядовців, не можуть бути зайняті в праці, яка поставила б їх в конкуренцію з місцевими робітниками".

Він виправдувався, що не завжди його вказівки виконувались, коли зважити, що урядовцям доводилось мати справу з такою великою кількістю іммігрантів. Але так скоро, як тільки він взнав про те, то зра-

зу зателеграфував, щоб його вказівки точно виконувались на місцях.

З відповіді Клиффорда Сифтона виходить, що Вінніпегська промислова і робітничка рада протестувала і проти того, що галицьких іммігрантів вживається при будові залізниць. На це міністр відповідав, що він не бачить, який ефект може мати на міських робітників той факт, що галицькі іммігранти працюють на будові залізниць. Міські робітники не працюють на будові залізниць і галицькі іммігранти в цьому не є їх конкурентами.

Клиффорд Сифтон звертав увагу на те, що тому п'ять років багато міських робітників приневолені були залишити Вінніпег і йти на ферми, бо повільно в місті розвивався бізнес і не потрібно було стільки робочих рук. Тільки з того часу, як почалася масова імміграція, почав процвітати в місті бізнес і швидко зросла потреба додаткової робочої сили.

Свою відповідь міністр внутрішніх справ закінчив словами: "Я думаю, що ви, розміркувавши, будете схильні погодитися зі мною, що робітники — особливо Вінніпегу — є життєво заінтересовані у заселенні країни, бо це буде консеквентний розвиток і добробут міст і містечок, в яких вони надіються знайти працю з відповідною платою, і в умовах, що забезпечать їм комфортабельне життя".¹⁶⁾

На цю відповідь Вінніпегська промислова і робітничка рада післала Клиффорду Сифтону ще одного листа, в якому твердила, що імміграційна політика уряду пособляє капіталістичним інтересам, бо дає їм де-

16) The Voice, 21 липня 1899.

шеву робочу силу, і є скеровано проти місцевих робітників, які також примушені продавати дешевше свою силу, але дорожче платити за фабричні товари.

В листі далі говориться: "Отже, ми маємо імміграційну політику, яка захищає інтереси фабрикантів, банків, залізниць і всі інші фінансові інтереси, крім інтересів робітників. Весь тягар, який можуть витримати, мусять нести робітники".¹⁷⁾

Справа імміграції обговорювалась також на XV сесії Промислового і робітничого конгресу Канади (Трейдс енд Лейбор Конгрес оф Канада) в Монреалі у вересні 1899 року. Після живої дискусії була схвалена резолюція, в якій говорилось, що Промисловий і робітничий конгрес Канади не є проти "чесної імміграції" і "заселення просторів землі" людьми, які сами добровільно приїжджають власним коштом, однак він є проти теперішньої імміграційної політики уряду, що "витрачає людські гроші на подорож тих іммігрантів, які тут стають дешевою робочою силою".¹⁸⁾

Отже, ми можемо собі уявити, як відносились англосаксонці до тих галицьких іммігрантів, що поселились у Вінніпегу, якщо проти них так гостро виступали ті робітники, які вже належали до трейд-юнійного руху, що був під впливом соціалістичних ідей.

Тому цілком зрозуміло, що українські поселенці у Вінніпегу дуже скоро почали організуватись у свої товариства, бо це був один із способів самооборони проти англосаксонського шовінізму, який тоді був дуже голосний, одвертий і нахабний.

17) The Voice, 4 серпня 1899.

18) The Voice, 29 вересня 1899.

ПЕРШІ РОКИ У ВІННІПЕГУ

Напевно у 1891—1892-х роках, коли тільки починалася галицька заробітчанська імміграція, не було багато українців у Вінніпегу. Осілись тут зразу одиниці. Лише через кілька років пізніше, коли розгорнулася уже масова імміграція галичак і Буковинців, щораз більше українців залишалося у Вінніпегу. Утворилась українська громада. Правда, вона поки що не була організована, бо люди збиралися лише по хатах — племінники і односельці. Проводили свій час на довільних розмовах, товариських забавах, на яких танцювали і співали пісень, в яких тужили за своїм рідним краєм. Інколи такі забави, якщо під час них було випито забагато алкоголю, кінчалися бійками, що швидко підхоплювала буржуазна преса, щоб тим дискредитувати галицьких іммігрантів.

Канадський історик В. Л. Мортон у книжці "Мангоба" писав:

"Не всі ті селяни (українські іммігранти. — П. К.) поселялися на землі. Вони прибували з маленькою сумою грошей і стали робітниками на залізницях і на будовах у містах, щоб заробити гроші і привезти сюди свої сім'ї. Багато з них не могли здійснити своїх мрій — набути землю. Вони привикали до заробітчанського життя. Вони утворили нові громади у Вінніпегу і на залізничних пунктах — у Портедж ла Прейрі, Брендоні, Дауфіні.

У Вінніпегу вони поселились у північній частині міста — між Канадською тихоокеанською залізницею і старим Сейнт Джанс. Там є довгі ряди дешевих халуп, але які не можуть задоволити потребу в житловихиці. В

бруді і злиднях, вимішані з різними расами, живуть під дивними законами у чужій країні . . .”

Треба зазначити, що українські поселенці у перших роках у Вінніпегу не жили в значно кращих умовах від своїх земляків, які поселились в околиці Йорктона в землянках, про що мова мовилася в іншому місці.

Дж. С. Вудсворт, відомий канадський громадський діяч, у своїй книжці “Мій сусід” розповідає про ті житлові умови, в яких перебували українські поселенці у Вінніпегу.

У таких грущобах жили перші українські поселенці у Вінніпегу 1904 року. На фото: ріг вулиць Дофрин і Кінг. Це т. зв. “Новий Єрусалим”.

Фото Манітобського архіву.

Ось що він бачив:

Халупа з однієї кімнати. Меблі — два ліжка, піч, лавка, два крісла, стіл, бочка кашеної капусти. Все дуже брудне. Дві сім'ї тут живуть. Жінки брудні, нечесані, босі, напіводіті. Діти мали лише перкалеві суконки. Немовля в пелюшках було в колисці, вимощеній мішками і причепленій мотузками до стелі. На столі була вечеря: миска теплої картоплі для кожної особи, кусочки чорного хліба, пляшка пива.

Газета "Winnipeg Telegram" від 15 жовтня 1909 року повідомляла: "Житлові умови були такі погані, що в хатах, де повинно жити 7 осіб, жило 25 і 32 особи. В хаті на Аустин евеню у Вінніпегу жило 32 особи. В хаті П. Кожухаря замість 7 — жило 25 осіб. У тих самих кімнатах жили чоловіки і діачата. Підвал був перетворений у житло.

Невеселе годі було життя українських поселенців у Вінніпегу. У збірці "Журавлі", що вийшла у Сполучених Штатах Америки 1903 року, вміщений вірш С. Паламарюка "Піснь про Канаду", яка починається такою строфою:

В Вінніпегу дорожечка
Ковбочками вбита,
Ой мав же я великодні
Дуже смутні света.

Цими словами автор вірша синтезував почування і настрої українських жителів у перших роках їхнього перебування у Вінніпегу.

Перші українці, що осілились на постійно у Вінніпегу, були робітниками. Працювали всюди там, де могли знайти працю, найбільше при будові висотних будин-

ків, урядових установ, зокрема будинку Манітобсько-провінційального парламенту.

Чимало їх працювало при прокладенню рейок Вінніпегської електричної трамвайної компанії, яка, до речі, пустила перший електричний трамвай 1892 року, коли започаткувалась українська імміграція. Довгі роки ця праця вважалась однією з найбільш стабільних і найпоплатніших. Щасливцями вважали себе ті, які могли задержатися на тій роботі, особливо під час економічної кризи у 1930-х роках. Правда, українці тоді виконували найважчу роботу, прокладали рейки, бо в дуже рідких випадках вони були водіями трамваїв.

У Вінніпегу на Форт Руж був вагоноремонтний завод Канадської національної залізниці, в якому працювали українські робітники. Їхня праця вважалась однією з кращих, і ті, які могли її там дістати, також вважалися "щасливцями".

Всюди, де тільки можна було, наймалися українські поселенці, бо вони не цуралися жодної роботи — найтяжчої і найчорнішої.

У місті завжди перебувала велика кількість самотніх українських робітників, які працювали на сезонних роботах, а по закінченню їх приїжджали до Вінніпегу — "перезимувати".

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЖИТТЯ

Один з дослідників історії українських поселенців у Канаді Михайло Марунчак у своїх працях говорить, що вже у 1899 році у Вінніпегу була організована Міжнародна читальня, в якій "гуртувалися соціалістичні однодумці, на чолі яких стояв імміграційний урядник Кирило Генрик-Березовський".

Дотепер не підтверджено документально, що така читальня існувала у Вінніпегу у тому ж році. Хоч Кирило Геник регулярно посилав у тих часах кореспонденції з Канади до української газети "Свобода" в США про життя своїх земляків, то ні словечком ніде не згадує про існування такої читальні, тим більше, що він мав би її очолювати.

Правда, 13 жовтня 1898 року Кирило Геник писав у згаданій газеті "Свобода": "Жити воно живеться так з дня на день в праці фізичній, от звичайно, як новим поселенцям та ще руським видиться. Однак фізична праця, то ще одна половина праці чоловіка, Аби ми, русини, стались народом в Канаді, мусимо добре подумати о нашім духовнім життю. Отже, читати нам треба, учитись чужого, а о своїм ріднім не забувати. Усі народи, покинувші рідні землі, о новій землі-вітчизні стараються рідне життя поправлене запровадити. Чи ж ми можемо бути не такі, як другі народи?"

Отже, навіть якщо б не існувала Міжнародна читальня, то напевно можна твердити, що вже в тих часах проводилась своєрідна культурно-освітня діяльність, бо ж Кирило Геник мав своїх однодумців, які напевно сходилися і обговорювали такі ж проблеми, хоч вони ще не були організаційно оформлені.

Сміло можна виводити генезу світської діяльності української громади у Вінніпегу з 1896—1898-х років.

Михайло Марунчак каже, що церковне життя українців у місті започаткувалось в тих же 1896—1898 роках — "у комірному" (в римо-католицької парохії на Аустин вулиці). У листопаді-грудні 1899 року була формально зареєстрована перша українська парохія

Viniknery — Congregation of the Ruthenian Greek-Catholic Church of St. Nicholas,

Напевно знаємо, що в 1903 році була організована тим же Кирилом Геником і його товаришами Читальня ім. Т. Шевченка. Газета "Канадійський фермер" 17 грудня 1903 року повідомляла, що 6 грудня відбулися другі місячні збори Читальні ім. Т. Шевченка. Вона вже начисляла 30 членів.

З того ж самого числа "Канадійського фермера" довідуємося, що читальня зорганізувалася 29 листопада 1903 року при 109 Юклід вулиці — в хаті Кирила Геника. Пізніше при читальні була зорганізована Українська народна бібліотека ім. Івана Франка. Керівниками читальні були Кирило Геник, Іван Негрич і Йосиф Косовий.

З того часу швидко розгортається вже організаційне життя української громади міста Вінніпегу.

Через кілька тижнів число членів читальні зросло до 40. На третій місячних зборах, які відбулися 20 грудня того ж року, обговорювалися справи українського вчителства в Канаді. На тих же зборах було вирішено організувати вчительський семінар, на якому молоді хлопці могли б навчитися англійської мови і могли вчити дітей галицьких і буковинських поселенців на фермах "рідного язика".

На особливу увагу заслуговує таке повідомлення, що появилось у "Канадійському фермері":

"ВІДОЗВА до Вінніпегських русинів!

Всіх русинів, котрі живуть в Канаді три роки й хочуть бути горожанами Канади і мати право голосування при слідуючих виборах до парламенту, просимо, щоб ті, що не мають в день заняття, зійшлися попо-

людне, а котрі в роботі, то нехай прийдуть ввечерю в суботу дня 5 марта до читальні, котра знаходиться при Euclid St. № 109, де урядник маючий до сего право, буде виробляти горожанські папери”.

Як бачимо, вже з самого початку своєї діяльності Читальня ім. Т. Шевченка дбала про громадські інтереси своїх членів, дбала про те, щоб вони швидко ставали канадськими громадянами.

Вінніпег щораз стає більшим центром українського культурно-освітнього і церковного життя. Прогресивна на той час громадськість зосереджувалася біля Читальні ім. Т. Шевченка. Релігійна громада бореться за створення своєї окремої від римо-католицьких (польської та французької) парохій.

Водночас з культурно-освітнім і церковним життям виникають перші українські бізнеси. На Пойнт Доглес у червні 1902 року відкрив галантерійну крамницю Юрко Паніщак, який приїхав з Іваном Пилипівським до Канади з Небилова у 1892 році і постійно поселився у Вінніпегу. Того ж року у грудні Кирило Генник з Теодором Стефаником і ще кількома партнерами відкрили “Австро-Угорську торгівлю” на розі вулиць Стелла і Салтер. Це була спілчанська крамниця. Треба зазначити, що в Кирила Генника була “торговельна пристрась”, бо він і в старому краю організував спілчанські крамниці — “Народну спілку” і “Карпатську крамницю”.

У тих роках часто появлялися в “Канадійському фермері” об’яви, що такий-то русин (Максим Фуг) відкрив крамницю і закликає “своїх земляків” купувати в нього товари і т. д., і т. п. Правда, це поки що були одиниці, бо лише в 1920-х роках в Північному Він-

ліберальна партія, побачивши, що українську громаду можна контролювати і керувати у своє русло, поновила видавати українську газету „Канадійський Файвер“, організаторами якої були Кирило Геник, Іван Чернин і Іван Богдур. Всі вони походили з села Бережів на Лівкарпатті і тому їх назвали „Бережівська триада“. Треба зазначити, що Кирило Геник ще на початку 1902 року побіг заходити видавати „народну ка-

міньоню“. І це справило на Іоу Мекдоналда певне враження. Частина в мітингу взяло багаторо (Іоу Мекдоналд). Участь в мітингу взяло багаторо законних справ домініканського уряду (ліберальний). На згаданому мітингу виступив з промовою мірною, нові роки був на послугах капіталістичних парторгів. Організував його Тома Ястремський, який, 20 лютого 1903 року в справі провінційних антимітингових виступів (мітинг) у Вінніпегу відбу-

ли наступні дії: організував боротьбу, яка часто переродилася між партіями, друзі — консервативні. Вони звали між собою Тома Снежик. Один висловлювався ліберальний, інший Іван Чернин, Дмитро Фернер, Леопольд Стефанчик, інші іншими роками були Тома Ястремський, Кирило Геник, Іван Чернин, Дмитро Фернер, Леопольд Стефанчик, інші українських голосуючих в партійній ім бік. Та на них розраховували, що під час виборів вони скаржитимуться на політичних діячів, що не могли українських поселенців людей впливових, щоб могли впливати в неї гачки-приманки. Вони шукали серед і проважив живий діяльність, капіталістичні партії почали побачувати, що українська громада організується

крайнючі, власниками яких були українські ділки, нічого майже на всіх перекрестках вулиць повинні були

сопись", яка б стояла на сторожі прав і інтересів українців у Канаді.

Перше число "Канадійського фермера" вийшло з дагою 3 листопада 1903 року у Вінніпегу. Незважаючи, що газету фінансувала капіталістична ліберальна партія, вона була великою подією для української громади. Вже сам факт, що це була перша українська газета в Канаді, багатомовний і мав позитивне значення. Треба зазначити, що газета у своєму початковому періоді була досить прогресивна своїм спрямуванням — вона на своїх сторінках обговорювала життєві проблеми фермерів і робітників, ставала в обороні їхніх інтересів.

Консервативна партія, як ми знаємо, категорично протидіяла імміграції галичан. Її депутати в домініальному парламенті гостро засуджували імміграційну політику уряду і, особливо, нападали на міністра внутрішніх справ Кліффорда Сифтона за імпортування до Канади галичан. Тому цілком зрозуміло, що консервативна партія зразу не робила ставки на українську імміграцію. Але коли побачила, що українські поселенці зросли в силу, в деяких районах можуть становити баланс під час виборів, то почала і собі шукати серед них людьців, які зайнялися б поширенням її пропаганди. Вона розуміла, що найсильнішою зброєю пропаганди є друковане слово, тому на протидію ліберальній партії почала видавати у Вінніпегу газету українською мовою — "Слово". Газета, однак, не довго проіснувала (від вересня 1904 до травня 1905 року), бо вона не знайшла читачів серед українців, які пам'ятали негативне ставлення консервативної партії до їх прибуття у Канаду. Крім того, газету видавали не-

Перша українська церква у Вінніпегу (1900 рік).

грамотні нездари, коли "Канадійський фермер" на той час був досить вміло редагований.

Третьою українською газетою, що почала виходити у Вінніпегу у тих роках, був "Ранок" — "релігійна часопись для руського народа". Видавала її пресвітеріанська церква.

У тому періоді розгорнулась була завзята боротьба серед віруючих українців за різні релігії: уніатську, православну і пресвітеріанську. Боротьба та була жорстока. В ній були зацікавлені, і її роздмухували, Ватикан, синод Російської православної церкви, англосаксонські протестанти (різних відтінків).

Серед організованих українців виникла думка спорудити Народний Дім. У цій справі відбувся мітинг, в якому взяло участь біля 250 осіб не тільки з Вінніпегу, але з українських поселень в Гонор, Сейнт Норберт, Гімлі. На той час то була поважна громада людей. На мітингу був обраний комітет для зреалізування того задуму. Лише значно пізніше був відкритий Український народний дім на розі вулиць Борровс і МекГрегор.

Сімдесят років тому вперше українська організована громада у Вінніпегу влаштувала відзначення роковин Тараса Шевченка — національного поета, революціонера-демократа, борця за волю знедолених.

У залі читальні ім. Т. Шевченка 1-го травня 1904 року було влаштовано свято на пошану Великого Кобзаря. Відчит "Дитячий вік Т. Шевченка і його перспідування" виголосив Кирило Геник. Чоловічий хор виконав декілька пісень, були солоспіви, декламації, скрипкове соло.

Газета "Канадійський фермер" від 12 травня 1904 року про те пошанування Великого Кобзаря писала:

"Саля була щільно заповнена гістьми, а важне для канадських русинів є се, що се перший вечерок в честь Т. Шевченка на канадській землі".

Два тижні пізніше, 14 травня, у тій же залі Читальні ім. Т. Шевченка у Вінніпегу була влаштована перша українська театральна постановка — "Аргонавти" Гр. Цеглинського. В огляді, що був опублікований у "Канадійському фермері", говорилося, що "асі аматори вив'язалися добре зі своєї задачі", а присутні, які заповнили зал, "були задоволені".

У 1904 році при Манітобському коледжі був ор-

ганізований учительський курс для українців. На ньому українську мову викладали професор Михайло Щербинін і Іван Бодруг.

У кінці 1904 року була завершена будова Jast-gemsky Hall (Будинок Ястремського), в якому згодом відбувалися різні збори, мітинги, концерти, представлення і приміщувалися різні товариства. Про ту діяльність багато згадувалось в українській пресі тих років.

1905 рік позначився новою активізацією українського громадського, культурно-освітнього і мистецького життя у Вінніпегу. В січні відбулися засновуючі збори Читальні "Просвіти". Зорганізовано "Рідну школу", в якій навчалось 50 дітей української мови, їх навчав Василь Кудрик.

"Будинок Ястремського" у Вінніпегу в 1905 році. В ньому приміщувалися перші українські культурно-освітні товариства, відбувалися масові віча (мітинги).

У лютому місяці започатковано учительський курс — Ruthenian Training School.

Започаткували свою діяльність перші українські допоміжні товариства — Канадійський руський народний союз і Товариство св. Николая.

Чех Франк Доячек в листопаді відкрив при вулиці Селкирк "Руську книгарню", яка відіграла чималу роль у поширенні творів українських класиків. Вона, зокрема, причинилася до широкої популяризації серед канадських українців творів Шевченка. На особливу увагу заслуговує серія книжечок "Шевченківської бібліотеки", яку та книгарня випускала і поширювала в Канаді. Вона також опублікувала щось п'ятьма виданнями книжку "Пісні про Австрію і Канаду", які написав і зібрав Теодор Федик, один з перших українських поселенців. Правда, книгарня також видавала різний мотлох — т. зв. "сенсаційну літературу": сонники, "Пророцтва Михальди". Треба сказати що така література тоді мала чималий хід серед перших українських поселенців.

У 1906 році Читальня ім. Т. Шевченка розгалузила свою діяльність і перенеслась з хати Кирила Геніка до Будинку Ястремського на розі вулиць Стелла і Мен-Грегор. Головою читальні тоді був обраний Василь Головацький, який згодом відіграв важливу роль в Українському відділі Соціалістичної партії Канади і в газеті "Червоний прапор". Він також упорядкував і видав книжечку "Робітничі пісні", яка була дуже популярною серед українських трударів, бо вперше їх знайомила з такими піснями як "Інтернаціонал", "Марсельська", "Червоний прапор", "Варшав'янка". Активістами читальні були Кирило Генік, Тома Ястремський,

Теодор Стефаник, Гаврило Сліпченко, Дмитро Параговський, Аполінарій Новак, які згодом стали діячами різних українських товариств, Дмитро Параговський і Аполінарій Новак були зачинателями канадсько-української літератури. Параговський писав вірші, а Новак — оповідання.

Коли розгорнулася мистецька діяльність, то драматичні гуртки перейшли від "легких представлень" до "серйозних представлень". Члени Читальні "Просвіти" вперше в Канаді поставили 15 серпня 1906 року музично-співочу п'єсу "Наталка Полтавка".

2 жовтня 1906 року було зорганізоване Научне Товариство ім. Тараса Шевченка. Після того Читальна ім. Т. Шевченка зливається з Научним Товариством ім. Тараса Шевченка. Тоді ж було куплене власне приміщення на розі вулиць Манітоба і Паверс. У тій же залі також проводила свою діяльність — ставила представлення — Українська вільнодумна федерація. У ній відбувся перший з'їзд українських учителів.

Научне Товариство ім. Тараса Шевченка відкрило вечірню українсько-англійську школу. Навчання української мови відбувалося безплатно. За навчання англійської мови учні платили один долар на місяць.

ПОЧАТКИ СОЦІАЛІСТИЧНОГО РУХУ

Серед перших українських іммігрантів, які приїздили до Канади, були люди, які в старому краю належали до Української радикальної соціалістичної партії. Зрештою, самий Кирило Генік був зв'язаний з тією партією, тому за океаном поширював соціалістичну пропаганду, особливо у своїх кореспонденціях до американської газети "Свобода" про своїх канадських зем-

ляків. Його погляди напевно поділяли і деякі члени Читальні ім. Т. Шевченка. Тому уніатський священик Дамаскин Поливко обвинуватив Кирила Геника і його колеґ, що вони "завзято поширюють соціалізм і радикалізм" серед українських поселенців у Вінніпегу.¹⁹⁾ І все ж оформлення українських соціалістичних гуртків відбулося аж 1907 року і, до речі, не Кирилом Геником і його колеґами.

Значно пізніше, бо аж 7 травня 1913 року, "Робочий народ" писав у редакційній статті "Зріст української буржуазії в Канаді", що провідники Научного Товариства ім. Тараса Шевченка "виписали собі з краю Павла Крата", але він "не згодився з їхніми планами, покинув їх і зорганізував українську соціалістичну партію".

10 листопада 1907 року в залі Научного Товариства ім. Тараса Шевченка відбулася передвиборча нарада, яку скликав Український вінніпегський відділ Соціалістичної партії Канади. Участь в нараді взяло 200 осіб. Народою проводив К. Качмарик. Промовляли Василь Головацький, Павло Крат і Я. Лютак.²⁰⁾ На нараді обговорювалися економічно-політичні справи, робітничо-фермерські проблеми в капіталістичному ладі. На нараді порушено також питання про потребу більшого числа двомовних учителів, зроблено докір урядові, що семінар у Брендоні підготував тільки 50 місць для кандидатів.

19) Михайло Марунчак. Студії до історії українців Канади, Вінніпег 1964—1965, т. 1, стор. 80.

20) Михайло Марунчак. Студії до історії українців Канади, Вінніпег 1966—1967, т. II, стор. 359.

Треба зазначити, що це був початок громадсько-політичної діяльності Павла Крата, який в перших роках відіграв дуже важливу роль в українському соціалістичному русі в Канаді. Згодом він зірвав з тим рухом, перекочував до пресвітеріанської церкви і націоналістичного середовища, активно поборював соціалізм.

Через п'ять днів після наради вийшов перший номер газети "Червоний прапор" — першої української соціалістичної газети на американському континенті. Редактором газети був Мирослав Стенишин.

У статті "Від редакції" говорилось: "Наша газета ставить собі завдання роз'яснення та оборону інтересів робочої класи і ідейне керівництво нею".

Стаття закінчувалася словами: "Наша газета, як орган Соціалістичної партії Канади, призначена для тієї частини канадського пролетаріату, що говорить українською мовою — поклала собі метою допомогти цій частині в її освідмлюванні, просвіті та організації, в яснім розумінні вселенської ідеї соціалізму. "Червоний прапор" поведе робітничі маси в бій з безправ'єм, визиском та рабством, по руїнах капіталізму до сонця і життя".

У тому ж числі "Червоного прапора" повідомлялося, що 3 листопада у Вінніпегу відбулися місячні збори Українського локалю (відділу) Соціалістичної партії Канади. З програмовою промовою виступив на зборах Василь Головацький, який сказав, що відділ має 55 членів, влаштував багато відчитів, надрукував "Платформу Соціалістичної партії Канади" і готується до щотижневого видання соціалістичної газети, на яку сколектовано було \$61.45.

З цього повідомлення виходить, що Український відділ Соціалістичної партії Канади у Вінніпегу був організований значно раніше, ніж почала виходити газета.

З того часу, другої половини 1907 року, почалася громадсько-політична діяльність організованих українських трударів, яка триває безперервно аж дотепер.

Український відділ Соціалістичної партії Канади проводить велику виховну роботу серед українських трударів у Вінніпегу — озброював їх класовою свідомістю і духом інтернаціоналізму.

Треба зазначити, що коли перші українські іммігранти поселялись у Вінніпегу, то вже існували трейд-юнії, які охоплювали в своїх рядах значне число робітників. Були це майже виключно англосаксонці, не позбавлені шовінізму, які ворожо відносилися до іммігрантів з континенту Європи, зокрема до галицьких поселенців, в яких добачали "дешеву робочу силу" і велику небезпеку для себе як конкурентів. І все ж, коли ті організовані робітники виходили на страйк, то "іноземні елементи", які не були організовані в трейд-юнії, не були страйколоматами, навпаки, приспонувалися до тієї боротьби.²¹⁾

Звичайно, забрало багато часу і зусиль, поки англосаксонські робітники позбулися шовінізму, почали розуміти, що українські трударі не є їхніми ворогами, їхніми конкурентами, навпаки, вони є їхніми класовими братами, мають з ними спільні інтереси. З другого боку, українським трударам забрало чимало часу, щоб позбутися підозріння, що англосаксонські робітники ідуть спільно з "своїми" капіталістами проти іноземців. В

21) The Voice, 5 травня 1899.

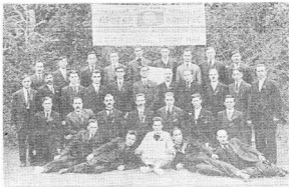
тому, звичайно, допомогла багато виховна пропаганда, яку проводив Український відділ Соціалістичної партії Канади, газета "Червоний прапор" своїми статтями, яка розповідала про інтернаціональну солідарність.

Дуже часто українські робітники, коли їх кривдили підприємці і капіталісти, виходили на спонтанні страйки. Такий страйк, наприклад, відбувся на "ярді" Канадської тихоокеанської залізниці у Вінніпегу 1 серпня 1905 року. Понад 200 українських робітників домогалися підвишки заробітної плати — з \$1.50 до \$1.75 на день. Вони добилися своїх домагань.

Українські робітники, що працювали при копанні траншеїв для каналізації Північного Вінніпегу застрайкували 12 травня 1912 року, бо виявилось, що робітники в інших частинах міста за таку саму плату одержували вищу заробітну плату.

Треба зазначити, що ще до zorganizування Українського відділу Соціалістичної партії Канади, у Вінніпегу обговорювалися робітничі проблеми на масових зібраннях. На мітингу в Manitoba Hall 22 липня 1906 року обговорювались питання про "поліпшення долі робітника". Мітинг закінчився співом "Марсельези" і "Червоного прапора".

Про вплив соціалістичних ідей серед українських трудорів у Вінніпегу може послужити мітинг, скликаний Українським відділом Соціалістичної партії Канади, 1 січня 1908 року в залі Научного Товариства ім. Тараса Шевченка, на якому було 500 осіб. Це, до речі, був мітинг інтернаціональної солідарності, бо на ньому промовці виступали українською, російською, німецькою, румунською і англійською мовами.

Другий конгрес Української соціал-демократичної партії в Канаді. Конгрес відбувався у Вінніпегу у днях 16—19 серпня 1917 року.

Велику пропагандистську діяльність розгорнули українські соціалісти у Вінніпегу 1908 року за звільнення з тюрми Мирослава Січинського, який 12 квітня того ж року вбив револьверними вистрілами крайового намісника графа Андрія Потоцького у Львові за кривди, вчинені українцям у Східній Галичині австро-угорською монархічною адміністрацією і польською шляхтою. Для врятування життя Мирослава Січинського була організована у Вінніпегу "Рада сімох", яка проводила кампанію збірки коштів на "Фонд Мирослава Січинського". З допомогою заокеанських українців Мирославу Січинському вдалось втекти на волю з тюрми "Діброва" у Станіславі.

Провідники Українського відділу Соціалістичної партії Канади були свідомі того, що робітники, які ставали членами, були або зовсім неграмотними, або мали лише початкову освіту, тому постановили розгорнути серед них освітню роботу. З понеділка 25 листопада 1907 року в залі Научного Товариства ім. Т. Шевченка почалися "регулярні научно-популярні виклади для робітників". На тих викладах Василь Головацький, Павло Крат, Корсак і Задорожній знайомили слухачів з загальною географією, з географією Канади, всесвітньою історією, історією України і Канади, анатомією людського тіла, фізикою, хімією, історією культури. ²²⁾

У газеті "Червоний прапор" був опублікований "Клич до вінніпегських русинів". Автор, що виступав під псевдонімом "Отець", закликав влаштувати мітинг і вислати до "наукового міністра" (міністра освіти) делегацію, "щоб надав учителя для наших дітей, який міг би провадити науку в дво-язиковій системі" — по-руськи і по-англійськи — в школах Північного Вінніпегу. ²³⁾

У тому ж часі Український відділ Соціалістичної партії Канади скликав мітинг, на якому обговорив "шкільну справу" і прийняв резолюцію, в якій вирішив "домогатися від міністра просвіти, щоб до шкіл Північного Вінніпегу було покликано 3 русько-англійських учителів, на підставі того закону, що де є 10 дітей якої-будь нації, там мусить бути учитель в їхній мові". ²⁴⁾

22) "Червоний прапор", 28 листопада 1907.

23) "Червоний прапор", 18 січня 1908.

24) "Червоний прапор", 13 березня 1908.

Українські соціалісти на своїх мітингах обговорювали і проблеми міста Вінніпегу. Наприклад, на мітингу Українського відділу СПК 9 лютого 1908 року присутні обговорили справу будови міської електричної станції у Пойнт ду Бва, яка мала постачати значно більше енергії, ніж давала приватна електрична станція, для промислового розвитку міста. Треба зауважити, що тодішній мейор міста і більшість алдерменів були проти будови міської електричної станції, бо, мовляв, місто мало "контракт" з приватною компанією на 12-річний строк. В резолюції, прийнятій на мітингу, присутні домагалися, щоб "якнайскоріше розпочати роботу" над будовою міської електричної станції в Пойнт ду Бва.

Треба зауважити, що Український відділ СПК тоді вже мав 144 члени.

Свій вплив на широкі кола українських трударів Український відділ СПК продемонстрував під час відзначення Першого травня 1908 року. Напередодні Міжнародного дня пролетарської солідарності відбулися наради делегатів різних відділів Соціалістичної партії Канади. Вони заявили, що "ще не настав час на влаштування демонстрації вулицями міста", проти чого виступили делегати українського відділу, які настоювали на тому, щоб така демонстрація відбулася. І вона відбулася, ініціатором якої був Український відділ Соціалістичної партії Канади. У мітингу, який зібрався в Сейнт Джан Парку, взяло участь понад 5,000 робітників. Вони оформили похід і вирушили вулицею Мейн в напрямі міської ради. До походу приєдналося ще 5,000. Понад 10,000 робітників міста Вінніпегу аперше під червоними прапорами вийшли на ву-

лиці міста Вінніпегу, щоб продемонструвати свою організовану силу, свою волю до боротьби за соціальну справедливість, за визволення з капіталістичної неволі.

З того приводу газета "Червоний прапор" писала:

"Святкованє 1 Мая в Вінніпегу буде записане в "Історії Канади", позаяк се день, якого вінніпегські мешканці не бачили від самого заложення міста".

Опис цього свята кінчався такими рядками:

"Словом відсвяткованє 1 Мая відбулось так величаво, що позістане недовго в пам'яті всіх, як тих, хто сприяє робітничій справі, та і ворогам теж повіяло холодом поза шкіру, бачичи, що коли майже самі українці могли учинити так величаву демонстрацію, а що тогди буде, коли всі грудяші, всі ті, що їх капіталістичні машини рвуть на куски, звучаться всі під одним стягом, коли всі стануть в своїй одинокій армії, Соціалістичній партії Канади, котрої девізом є, було і буде слова нашого найбільшого учителя соціалізму К. Маркса, який казав:

"Робітники всіх країн, єднайтеся. Ви не маєте нічого до страчення, тільки кайдани, а добудете цілий світ!"²⁵⁾

На початку важливу роль в українському соціалістичному русі у Вінніпегу відігравали Василь Головацький, Павло Крат, Мирослав Стечишин. Вони фактично були організаторами Українського відділу Соціалістичної партії Канади і газети "Червоний прапор". Це вони проорали перші борозни на полі організування: виховання українських робітників і фермерів у

25) "Червоний прапор", 19 травня 1908.

Канаді. І як це недивно, всі три аони, у різні часи, різними шляхами, відійшли від українського соціалістичного руху, стали його ідейними ворогами, активно його поборювали у своїй подальшій діяльності.

Через кілька років керівництво українського соціалістичного руху взяли у свої руки Матвій Попович, Іван Навізівський, Василь Колісник, Іван Гнида, які до кінця свого життя залишилися вірні благородним ідеям соціалізму і пролетарського інтернаціоналізму.

Під їхнім провідом розгорнула свою живу і широку активність Федерація українських соціал-демократів (згодом Українська соціал-демократична партія Канади). Росла і міцніла газета "Робочий народ", яка, переборюючи труднощі, з місячника стала тижневиком, а в останньому році свого існування виходила вже двічі на тиждень.

Треба зазначити, що Українська соціал-демократична партія у Вінніпегу, крім громадсько-політичної, розгорнула велику культурно-освітню та мистецьку діяльність. Вона влаштовувала освітні вечірки, концерти і, особливо, представлення.

Керівники УСДП знали, що це є дуже важлива ділянка праці, яка виховує трудові маси, підготовляє їх до політичної діяльності. І треба сказати, що на цьому поприщі вони домоглися значних успіхів. Без цієї підготовки навряд чи могла б згодом розгорнути таку багатогранну свою діяльність організація Товариство Український робітничо-фермерський дім, що оформилась 1918 року у Вінніпегу.

ВАЖКІ УМОВИ ЖИТТЯ

У 1907—1909-х роках Сполучені Штати Америки і Канада були охоплені економічною кризою. Найгір-

ше вона відбивалася на європейських іммігрантах — особливо на галицьких і буковинських поселенцях.

Газета "Червоний прапор" у статті "Промислова криза" писала: "Якраз тепер у Сполучених Штатах Америки страшна криза. Вони, як крилом чуми, зачепили і Канаду. От чому в нас нема заробітку".

Українські іммігранти, знайшовшись у важких умовах у Вінніпегу в тих часах, писали листи додому (до старого краю), в яких розповідали про своє нужденне життя. Ті листи часто друкувались на сторінках українських газет у Східній Галичині і Буковині.

Один з таких українських іммігрантів писав з Вінніпегу, що стає щораз гірше, бо наїхало багато народу, а роботу важко знайти. Він писав, що приїхав з чотирьох чоловіками, які щойно знайшли роботу на полі подальше від Вінніпегу, а він вже п'ять тижнів працює у різні рази з 218 робітниками в такому смороді, що важко витримати.

Інший український іммігрант 18 грудня 1907 року писав у своєму листі додому, що вже два тижні знаходиться без праці і не знає, як ще довго доведеться сидіти і чекати на якусь роботу. Він буквально писав: "Єслиби хто хотів їхати до Канади, альбо до Америки, то най ся не важить їхати, бо тут дуже біда, хіба аж навесні. Бо тут тепер народ їздить і видає гроші на колею, і роботи нема ніде, та вертають назад, і всі ми сидимо без роботи. Хто деякий гріш лишив, то його через зиму з'їсть чисто, а на роботу нема надії, хіба навесні".²⁶⁾

Треба зауважити, що в тих часах не було ніякого

26) "Емігрант", Львів, березень 1910, стор. 14.

забезпечення для безробітних з боку властей — муніципальних, провінціальних чи федеральних. Лише в 1930-х роках в результаті довготривалої і впертої боротьби безробітні вибороли для себе “сулові кухні”, в яких раз на день одержували скупі обіди. Лише філантропічні організації подекуди подавали часткову допомогу безробітним.

При різних організаціях і товариствах відкривалися громадські кухні для самотніх безробітних. Така кухня відкрилась і при Товаристві ім. Т. Шевченка у Вінніпегу на розі вулиць Манітоба і Паверс.

Газета “Войс” 26 червня 1908 року у нотатці “Кормлення голодних” розповідала, що при Ruthenian Hall видається безплатно щодня між 12 і 12.30 години обід голодним людям. В залі можна примістити 75 осіб.

Були зроблені заходи, щоб видавати обіди 125 особам щодня. Першого дня зголосилось 120, переважно чоловіків, за скупими, але задовільними обідами. Однак число постійно збільшувалось і тепер досягло 250. Побоюються, що не зможуть задоволити всіх, бо вичерпуються запаси. Швидко зростає домагання, але, на жаль, заповільно зростає постачання, яке надходить від різних людей. Ті, які спроможні, платять по 5 центів за обід. Однак одного дня було стільки зібрано, що другого дня навіть не вистачило на закуп солі.

Люди регулярно привозили харчі. Ті, в яких купляли м'ясо, продавали його по дуже низькій ціні. І незважаючи на все це, комітет знайшовся на краю своїх можливостей, бо без збільшення пожертвувань він не зможе продовжати своєї гуманітарної роботи.

Та ж сама газета "Войс" 5 червня 1908 року писала, що проблема безробіття у Вінніпегу стала всім надто очевидна, за виключенням лише тих, які відмовляються її бачити.

Про розміри безробіття може свідчити такий приклад. Третього червня преса проголосила, що трактор почне скоро будувати нове залізничне дело на розі Мейн і Бродвей. Другого дня, так раненько, як шеста година, чоловіки заповнили околицю. Перед семою годиною їх було вже між 1,600 і 2,000 чоловік, які вимагали праці. Контракторів погрібно було порівняно невеличке число робітників і він їх найняв завчасно.

На вулиці Мейн, де знаходилася біржа праці, стільки збиралося безробітних, що мешканці цього району скаржились міським властям, що вони роблять забагато галасу.

Газета про безробітних писала так: "Як ці люди живуть — це загадка. Вони зразково проявляють терпеливість і витримку. Велика кількість з них не говорить по-англійськи".

Через брак фондів, газета "Червоний прапор" перестала виходити, з чого, звичайно, злораділи вороги українського соціалістичного руху. Але та їхня втіха була короткотривалою, бо через рік почала виходити газета "Робочий народ", яка зразу була органом Федерації українських соціал-демократів у Канаді, пізніше — органом Української соціал-демократичної партії в Канаді. Газета проіснувала до вересня 1918 року і тоді була закрита домініальним урядом за поширення більшовицької пропаганди в країні.

ПОЗ'ЯВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Період між 1908 і 1914 роками можна вважати великим поз'явленням громадсько-політичної, культурно-освітньої і релігійної діяльності українців у Вінніпегу. Це поз'явлення диктувалося тим, що у тому періоді до Канади прибула велика кількість українських іммігрантів, які вже у щораз більшому числі поселивались у містах, особливо у Вінніпегу. Серед прибуваючих іммігрантів було значне число інтелектуалів. З учительського семінару і учительських курсів, які були організовані у Вінніпегу, щороку виходив певний контингент українських учителів, які були втягнуті у громадську і релігійну діяльність. Крім того свідомість українських поселенців, в результаті існування товариств і газет, значно зростає.

Правда, у тому періоді відбувалася гонитва за захоплення контролю над українською громадськістю міста.

У 1908 році зорганізувалось Товариство "Канадська зоря" з 35 членів. Приміщувалось воно при Незалежній грецькій церкві на розі вулиць Притчард і МекГрегор. Головою його був Зигмунт Бичинський, один з діячів українських презбєтир'ян, автор "Історії Канади" (українською мовою) і оповідань в "Літературно-науковому віснику" з канадського життя. Виступав під псевдонімом Ажис.

26 грудня 1908 року був організований Український соціалістичний драматичний кружок ім. М. Кропивницького, а 20 лютого 1909 року він уже поставив п'єсу "Украдене щастя" в Українському народному домі (в приміщенні бувшого Научного Товариства ім. Т. Шевченка).

28 серпня 1909 року українська громадськість міста святочно відзначила роковини з дня народження Івана Котляревського. Тоді ж було відіграно п'єсу "Наташка Полтавка" і прочитаний реферат про значення творчості письменника для української літератури.

23 квітня Український робітничий драматичний гурток ім. В. Винниченка відіграв п'єсу "Мати-наймика" в залі на розі вулиць Макітоба і Паверс.

Того ж дня зорганізувалось Товариство "Відродження" (пізніше воно дало почин до сформування Драматичного товариства "Боян").

6 липня сформувалось Молодіжне товариство "Запорозьська Січ", яке влаштовувало представлення, збирало кошти на будову Народного дому.

31 серпня організувалась Кооперативна крамниця "Робітник" на розі вулиць Магнус і Парр.

11 січня 1911 року зорганізувалась "Вільна школа", завданням якої було влаштовувати популярні доповіді, що їх приготував зразу Мирослав Стечишин, а пізніше — Орест Жеребко.

21 січня зорганізувалось Товариство "Бесіда" — на селективному доборі членства.

15 липня Драматичний гурток ім. І. Тобілевича під керівництвом Матвія Поповича поставив п'єсу "Кляте серце" у Квінс театрі.

15 листопада у Вінніпегу було відзначено 100-річчя з дня народження Маркіяна Шашкевича — пробудителя Галицької Русі.

15 травня 1912 року оформилось Драматичне Товариство "Боян", яке поставило собі за мету "ширити почуття національної свідомості і любов до всього рідного".

9 вересня Аматорський кружок ім. Марії Заньковецької поставив оперетку "Ох, не люби двох".

У тих роках почали виходити у Вінніпегу українські газети — "Український голос", "Канадський русин", журнал "Хата".

Почалось поживлення діяльності і на українському церковному полі.

У 1908 році закріпився Чин св. Василя Великого — він одержав урядовий чартер і зразу розгалузив свою діяльність по Канаді.

8 жовтня 1910 року до Вінніпегу прибув митрополит Андрій Шептицький. Через два роки прибув на постійне перебування у Канаді єпископ Микита Будка. Католицька церква почала кампанію за опанування українських поселенців — особливо уніатів. Кампанія, однак, наштовхнулася на сильний опір, бо з одного боку почався рух за перехід уніатів на православ'я, а з другого — швидко почав зростати вплив Української соціал-демократичної партії Канади.

БОРотьБА ЗА ГОЛОСИ

У перших роках українські поселенці не брали участі у міських, провінціальних і домініальних виборах, бо, по-перше, вони не були знайомі з політичним життям країни, а по-друге, не були громадянами і не мали права голосу.

Але так скоро, як українці почали творити певну чисельну силу у виборчих округах, ними почали цікавитись капіталістичні партії. Найживішу ініціативу в цьому проявила ліберальна партія, адже вона мала "претензії" до галичан, бо сприяла їхньому поселенню у

Канаді, тоді коли консервативна партія робила все у своїх силах, щоб їх не допустити до країни.

Ліберали ж за свої гроші почали видавати українську газету "Канадійський фармер", завданням якого було розхвалювати її, писати про ті "благодаті", які вона дає галицьким поселенцям. Не скупилась ліберальна партія на оплачення українських агентів, яких завданням було розхвалювання її кандидатів в округах, де мали голоси галицькі і буковинські поселенці. Вона також давала різні подачки українським інтелектуалам (робила їх шкільними інспекторами, імміграційними службовцями, перекладачами, возними), за що сподівалась належної віддяки.

Згідно з законом треба було бути в Канаді три роки, щоб можна було стати легально громадянином країни. Ломлячи власні закони, ліберальна партія, будучи при владі, через два тижні після прибуття іммігранта до Канади, робила його громадянином, якщо мала запевнення, що він голосуватиме на її кандидата.²⁷⁾

Ліберальна партія мала ту перевагу у своїй виборчій пропаганді над консервативною, що вона була за тим, щоб поселювати в Західній Канаді європейських іммігрантів. Консерватори, як ми знаємо, робили сильний опір урядовій імміграційній політиці. Обидві партії, однак, спювали горілкою і пивом іммігрантів, щоб вони голосували за їхніми кандидатами.

Під час виборів вони себе взаємно поборювали і тоді багато правди виходило наверх. Поборюючи консервативних кандидатів, ліберальні кандидати викривали їхнє вороже відношення до європейських імміг-

27) "Робочий народ", 31 грудня 1915.

рантів, зокрема до галицьких і буковинських. Особливо айшло багато правди наверх під час виборчої кампанії 1904 року.

"Канадійський фермер", який був на послугах ліберальної партії, бо видавався за її гроші, 18 лютого 1904 року писав:

"В кінці таки ліберальна партія застидала консервативний манітобський уряд, котрий мусів нас русинів поставити нарівні з іншими народами, даючи нам право голосування.

Від того часу, як консерватори взяли в Манітобі уряд у свої руки, то с від чотирьох літ, ліберальна партія домагалася для нас права голосування, щоб ми могли брати участь в виборах до Манітобського парламенту. Ми мали право голосувати при виборах до канадійського парламенту, бо ліберальна партія, котрою верховодить Вилфред Лорьс, дала нам се право. Але голосування при виборах до Манітобського парламенту було нам заборонене. Консервативна партія, на чолі котрої стоїть Мр. Роблін не допустила нас до сего права. В кінці ліберальна партія змусила консерватистів, що ті згодились дозволити русинам голосувати".

Далі та газета писала, що консерватори дали українцям (русинам) право голосу не тому, що вони їх люблять, але тому, що їх щораз більше прибуває і вони хочуть мати їх під своїм контролем. Газета нагадувала, що через шість років консерватори зневажали галицьких поселенців, і на доказ навела цитату з консервативної газети з давніших часів:

"Знову два потяги нежданних іммігрантів приїхало сюди в числі 774 — разом мушин, дітей, жен,

привозячи з собою нужду і збродню, що товаришать тим зв'язним виглядам людської раси, приходячої з Галичини. Незадовго почуємо знов о підпалах, отрутах і інших родах убійств, що буде характеризувати політику п. Сифтона, міністра справ внутрішніх. Се не є можливим, щоби русини, котрі займалися рабунками і убійствами в Галичині, могли зістати добрими горожанами Манітоби.

Ми довідуємось від людей, котрі живуть в сусідстві з русинами о їх пікивстві і крадіжках. Коли они є такими, наколи тільки прибули до сего краю, що ж они будуть робити пізніше".

Під час виборів консервативний кандидат у виборчій окрузі Маркет д-р Роч назвав галицьких поселенців "чередою худоби".

"Канадійський фермер" звернув увагу на великий допис у консервативній газеті "Морнінг Телеграм" від 22 лютого 1904 року, в якому автор обзивав русинів (українців) худобою, свиньми, дичиною, безхарактерними людьми. Він радив "не тільки не впускати більше їх до Канади, але й тих, котрі суть в Канаді, еслиби можна, позбутися їх, бо то голодна саранча, то зараза, то плагавство, яке запаскудило цілий край".

У перших роках українці Вінніпегу, які мали право голосу, підтримували кандидатів капіталістичних партій, головню ліберальної. Згодом появляються уже "українські кандидати" від тих же партій. Першим українським кандидатом у міських виборах був Тома Ястремський у грудні 1907 року. Він не був обраний. До речі, він після того багато разів кандидував, але кожен раз провалювався. Лише у грудні 1911 року був обраний до міської ради Вінніпегу алдерменом Теодор

Стефанік. Він був першим українським алдерменом міста Вінніпегу.

Українські соціалісти від самого початку своєї організаційної діяльності цікавились виборами. Наприклад, коли 9 грудня 1907 року у Будинку Ястремського відбувався виборчий мітинг, на якому говорили всі кандидати (різних угруповань), то на нього масово прийшли українські соціалісти. Вони опанували мітинг і з промовою виступив Василь Головацький. Він сказав, що українські робітники ще не досить організовані, щоб могли ставити своїх кандидатів, які боролися б за 8-годинний робочий день, за \$2.25 мінімальної плати за тих же 8 годин, за право голосу для всіх (чоловіків і жінок), яким минув 21 рік, без різниці, чи вони платять, чи не платять податок. З огляду на те, що жоден з келерішніх присутніх кандидатів на мітингу не зобов'язався відстоювати ці домагання, Василь Головацький сказав, що ніхто з них не заслугоує на підтримку з боку українських робітників. Він радив бойкотувати вибори до того часу, поки не будуть кандидувати дійсні представники трудящих, які будуть боротися за їхні інтереси.

В наступних роках українські робітники, які йшли за проводом Соціалістичної партії Канади, підтримували трейд-юнійних і соціалістичних кандидатів, без різниці якої вони були національності.

Першим українським соціалістичним кандидатом до домінального парламенту з округи Селкірк (Манітоба) був Василь Головацький влітку 1911 року. Він одержав 234 голоси.

На жаль, у тодішніх роках українським соціалістам не вдалось обрати жодного разу свого кандидата. Ли-

Будинок міської ради у Вінніпегу, який був споруджений 1886 року. Проіснував до 1962 року. Після того був знесений і на його місці споруджений новий будинок.

ше в 1926 році був проломаний лід і вперше був обраний алдерменом міста Вінніпегу українець-комуніст Василь Колісник. Після того кілька разів прогресивні українці обирали своїх представників до провінційального парламенту, міської і шкільної рад міста Вінніпегу.

Сміло можна сказати, що з перших років свого перебування у Вінніпегу українці почали цікавитися політичною діяльністю міста, брали в ній участь.

ПОШАНУВАННЯ ВЕЛИКОГО КОБЗАРА

У 1914 році Вінніпег був третім найбільшим містом у Канаді. Хоч місто не рівнялось ні числом населення, ні своїм багатством Чикаго, все-таки воно було другим після Чикаго щодо збіжжєвого ринку і збуту худоби, важливим залізничним центром, розподільчим і банківим центром. Почали в ньому вже появлятися хмародери.

Вулиці Вінніпегу (в центрі і в багатших районах) були добре вимощені, найкраще освітлені, ніж в будь-якому іншому місті на північно-американському континенті.

Вінніпег був гарно озеленений деревами, які були зміло і планово насаджені, додаючи йому своєрідної краси. Ще в 1892 році був переведений референдум серед населення про розбиття публічних парків.

Місто виростало у важливий культурний центр. У 1905 році відкрились публічні бібліотеки, організувались оркестри, літературні і хорові гуртки. Утворилась ціла сітка вищих учбових закладів.

Славився вже тоді Вінніпег і своїми спортивними гуртками. Говорили, що в Манітобі було більше клу-

бів корлінг, ніж в цілій Шотландії. Місто дало прекрасних футболістів. ²⁸⁾

Коли говорити про українську організовану громаду тоді у Вінніпегу, то вона також уже проводила чималу діяльність, яка посилилась у зв'язку з підготовкою у 1914 році відзначення свого національного поета — Великого Кобзаря.

9 березня 1914 року минало 100-річчя з дня народження Тараса Григоровича Шевченка. До відзначення цього славного ювілею готувались українці на рідних землях — на Наддніпрянській Україні і на Західній Україні, які тоді перебували в соціальній і національній неволі російського царизму і австро-угорської монархії. Шевченківські святкування на рідних землях були не тільки пошануванням Великого Кобзаря, але могутньою демонстрацією волі українського народу в боротьбі за своє визволення і свою державність.

Відзначувався шевченківський ювілей і тими українцями, які в силу економічних, політичних і національних умов опинились за океаном — у Сполучених Штатах Америки і Канаді. Шевченківські святкування за океаном були своєрідним іспитом національної свідомості українських поселенців. Вони також були виявом їхньої солідарності з українським народом у його боротьбі за соціальне і національне визволення.

Треба зазначити, що наймогутніша шевченківська маніфестація тоді відбулася у Вінніпегу, де було сконцентроване культурно-освітнє життя українських поселенців.

28) James A. Jackson. The Centennial History of Manitoba. *Winninger* 1970, стор. 179.

Правда, відзначення 100-річчя з дня народження Тараса Шевченка у Вінніпегу перетворилось у завзяту ідеологічну боротьбу між трьома фракціями української громади: між католиками, православними і соціал-демократами.

17 січня 1914 року у Вінніпегу відбулися наради представників різних українських товариств, на яких обрано комітет, який мав "зайнятись приготуванням і переведенням загального свята, виголосити і перевести програму та завізвати всіх українців до спільного святкування цього загального народного ювілейного свята".²⁹⁾

Слід зауважити, що до цього комітету входили люди різних націоналістичних організацій і церковних парохій, які себе довгі роки поборювали. Комітет цей був лише зліпком без ідейної єдності. Католики хотіли правити "панакхиду" по Тарасові Шевченку. Протестанти заперечували. "бо Тарас Шевченко був радикал і реформатор між українцями" і по ньому "не треба правити панакхиди". Через ці розходження комітет розбився — кожне уруповання вирішило "по-своєму" відзначити ювілей.

Греко-католики відбули своє зібрання 11 березня, на якому мало говорилось про Тараса Шевченка, але зате виголошувалась присяга на вірність австро-угорській монархії, британському королеві, Ватиканові. Про те зібрання греко-католицька газета "Канадійський русин" писала: "Дюголітствія йшли за многолітствіями,

29) Про пам'ятку книга Українського народного дому, Вінніпег 1949, стор. 154.

Багатолюдна маніфестація у Вінніпегу вулицями міста 1914 року на відзначення 100-річчя українського національного поета — Тараса Шевченка.

всі присутні співали їх з очевидним одушевленням. Відспівали також монополітствія їх величествам: королю Юрієві V, Францу Йосифові, митрополитові Андрієві гр(афові) Шептицькому...”

У неділю, 28 червня, греко-католики влаштували вулицями Вінніпегу на завершення свого відзначення 100-річчя з дня народження Тараса Шевченка похід. Хоч як це сьогодні прикро говорити, однак історичного факту не можна замовчати, що тоді, коли похід проходив вулицями, опоненти греко-каголиків стояли на тротуарах і вигукували на їхню адресу грубі лайки. Коли похід зупинився на виставочній площі і почався мітинг, то противники обкидали учасників гнилими яйцями.

Товариства, які були під проводом "народовців" (православних), відбули ювілей Тараса Шевченка у Квінс театрі 16 травня. Свято носило світський характер і в ньому взяло участь велике число присутніх

Третє відзначення ювілею було організоване відділом Української соціал-демократичної партії. Це свято носило дійсно народний характер. "Робочий народ" з усіх українських газет у Вінніпегу найширше висвітлював творчість поета і визначив його місце в боротьбі українського народу за національне і соціальне визволення.

Так, у відзначенні 100-річчя з дня народження Великого Кобзаря взяли участь тисячі українців міста Вінніпегу, незважаючи на те, що організатори їх робили на тому свій політичний капітал і зводили між собою порахунки.

Українці Вінніпегу, беручи участь в тих підприємствах, вірили, що вони справді віддають пошану народному поетові, дорогому їхньому серцю, поетові, що своєю творчістю будив у них національну свідомість, своїм словом гартував їх у боротьбі за людські права, вселяв надію, що в результаті змагань постане Україна без хлопа і пана.

Як бачимо, з того часу, коли кевеличка громада вперше 1904 року в хаті Кирила Геніка відзначила концерт-мітингом роковини Тараса Шевченка, національна свідомість українців Вінніпегу зростає до тієї міри, що через десять років тисячі їх вийшли на вулиці міста, взяли участь у масових зібраннях, щоб виявити свою глибоку пошану Великому Кобзареві.

З того часу щорічно різні українські товариства

у Вінніпегу фестивалями, концертами, рефератами вшановують великого сина великого українського народу — безсмертного Тараса Шевченка.

Слава і популярність поета і борця зросла серед канадських українців до тієї міри, що Товариство Український робітничо-фермерський дім робило заходи в 1939 році, щоб у Вінніпегу, в одному з міських парків був встановлений пам'ятник Тарасові Шевченку. За ініціативою Центрального Виконавчого Комітету Товариства Український робітничо-фермерський дім був утворений широкий народний комітет, до якого входили представники української громадськості міста. Комітет приступив до зреалізування постанови і вдався до міської ради міста, щоб вона дозволила встановити такий пам'ятник у Сейнт Джанс Парку у Північному Вінніпегу, де компактною громадою жили українці. На жаль, міська рада тоді відхилила це прохання, мотивуючи свою відмову тим, що вона жодній групі не дозволяє встановляти пам'ятники такого роду. Треба зазначити, що алдермен Василь Шкраба, який користувався підтримкою українських націоналістів, рішучо виступив проти того, щоб дозволити встановити такий пам'ятник у Сейнт Джанс Парку.

Комітет не резигнував з свого плану спорудити пам'ятник Тарасові Шевченку у Вінніпегу, але друга світова війна, яка вибухла того ж року, перешкодила здійснити це велике благородне діло.

У 1951 році українська прогресивна громадськість на відзначення 60-річчя перебування українців у Канаді встановила між Торонтом і Гемілтоном в околиці Палермо пам'ятник Великому Кобзареві, що його пода-

17th March, 1939.

Mr. Stephen Savula, I. L. S.,
CHAIRMAN,
Canadian Ukrainian Shevchenko Memorial
Committee,
400 Parr Street,
Winnipeg.

Dear Sirs:

Your petition for a site in St. John's Park for the purpose of erecting a monument to the memory of Taras Hrusorovitch Shevchenko was referred by the City Council of Winnipeg to the Public Parks Board.

The Parks Committee and the Board have given this matter considerable thought for some time and have come to the conclusion that in view of the fact that similar petitions and applications have been made and permission refused to erect monuments on property belonging to the Board it is impossible to concede to your request.

Yours truly,

F.T.G.

Secretary.

У 1939 році українська прогресивна громада у Канаді робила старання спорудити у Сейнт Джанс Парку у Вінніпегу пам'ятник Тарасові Шевченку, Рада публічних парків у Вінніпегу не дозволила на встановлення такого пам'ятника. Вище подяємо репродукцію листа, що був надісланий Степанові Савулі, який очолював Шевченківський меморіальний комітет.

рував український радянський народ. Треба сказати з великою прикрістю, що українська націоналістична "еліта" гостро виступила проти цього заходу і навіть вимагала від федерального уряду, щоб він не дозволив ставити пам'ятника і приказав відослати статую назад на Радянську Україну. Розуміється, вся ця кампанія ганебно провалилася, пам'ятник був встановлений при участі 45,000 людей, і він став символом єднання канадських українців з своїми братами на рідній землі. Він щороку притягає тисячі людей і поширює славу про поета і його рідну Україну.

У зв'язку з 100-річчям з дня смерті Тараса Шевченка українські товариства і організації, які знаходяться під "парасолею" Комітету українців Канади, рішили встановити пам'ятник поетові у Вінніпегу. Вони одержали дозвіл встановити його біля будинку Манітобського провінціального парламенту. У той час, коли українські прогресивні організації позитивно віднеслись до справи, то між організаціями і товариствами КУК почалась велика гризня з приводу вигляду пам'ятника. Особливо багато терпких слів з того приводу було сказано на сторінках українських націоналістичних газет.

Якщо б, наприклад, українські прогресивні організації не були встановили пам'ятника поетові у Палермо, то навряд, чи були б встановлені йому пам'ятники у Вінніпегу, Вашингтоні і Буенос Айресі.

Без різниці, хто встановляв пам'ятник Тарасові Шевченку, і з якою метою, він є великим здобутком українців у Вінніпегу, прикрасою міста, гідним пошануванням поета світової слави.

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА

Ще за кілька днів до вибуху першої світової війни, греко-католицький єпископ Микита Будка у Вінніпегу видав листа "До всь. Духовенства і всіх Вірних Канадської Русі-України", в якому говорив, що "можливо в короткім часі" починеться війна Австрії з Росією, тому радив "всім австрійським підданим" бути готовим "йти борозити загроженої Вітчизни" (Австрії). Ба, зін також радив і тим, "що рішилися остати на ціле життя" в Канаді, "взяти участь у великій пригоді Австрії".

З огляду на те, що абсолютна більшість українських поселенців походила з земель, що були тоді в складі Австро-угорської держави, то лист відносився до всіх них, як "австрійських підданих". Всім "обов'язаним до військової служби" єпископ радив зголоситися до австрійського консульату і виїхати до старого краю на оборону Австрії.

Свій лист Микита Будка наказував читати "по всіх церквах". Текст листа був опублікований у греко-католицькій газеті "Канадійський русин" 1 серпня 1914 року.

Того ж самого дня, коли лист був опублікований в газеті, вибухла перша світова війна. Через кілька днів Англія і Канада вступили у війну проти Австрії. Лист єпископа був розцінений як ворожий акт і проти "австрійських підданих", особливо проти галичан і буковинців, були застосовані різкі репресивні заходи.

Правда, самому єпископу нічого не сталося, бо за нього заступилися впливові діячі католицької церкви, яка має сильний вплив у Квебеку.

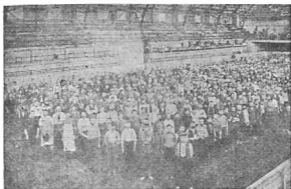
Побачивши, що він встраг у халепу, Микита Будка видав другого листа "До всечесного духовенства і вірних канадійських русинів-українців", в якому зробив сальтомортале, і закликав "стати в обороні Канади" і пам'ятати, що присяга королеві Англії "зобов'язує до вірності". Далі він говорив, що його попередній лист "стався супроти зміненої ситуації політичної безпредметним і не сміє бути публічно читаний по церквах".

Другого листа він закінчив такими словами: "На томість наказуємо всім священикам, щоби прочитали цей наш пастирський лист під час богослуження в своїх парохіях і поучили відповідно до сего листу русинів про їх обов'язки зглядом Бритійської Держави".

Текст листа також був опублікований у тому ж "Канадійському русині" від 8 серпня 1914 року.

Не багато було б зголосилося "русинів" у Канаді до австрійського консулату, щоб повернутися додому, вступити до війська і боронити "старенького цісаря", над яким так розпадався Микита Будка, бо Австрія їм так осточортіла, що через неї вони примушені були виїжджати за тридев'ять земель в пошуках кращого життя для себе і своїх рідних. Ніякої лояльності вони не мали в собі до режиму, який гнобив їх, давав різні привілеї польській шляхті, поміщикам, капіталістам і лихварям.

І всі ті формально "австрійські піддані" впали жертвами страшно, провокації ватиканського посланника Микити Будки. Канадські власті у тому часі начиняли ними концентраційні табори у Верноні, Брендоні, Капускейсінгу. Три-чотири роки держали їх у страшних несанітарних умовах, заставляли до важкої фізич-

Інтерновані "ворожі чужинці" під час першої світової війни в концентраційному таборі у Брендоні (Манітоба). Серед них було багато українців (галичан і буковинців), які впали жертвою страшної провокації уніатського єпископа Микити Будки, який закликав "австрійських підданих" йти боронити Австро-угорську монархію і "старенького" цісаря Франц-Йосифа.

ної праці, кормили їх зіпсутими харчами, муштрували їх капрالی і сержанти, гостро карали за найменшу непокору. Багато їх загинуло від недоїдання і епідемічних хвороб. І все через те, що вони були "австрійські піддані", що їхні рідні землі — Східна Галичина і Буковина — були в неволі Австро-угорської монархії.

Треба зазначити, що тоді був при владі консервативний уряд Роберта Бордена, який славився своєю реакційною політикою. Всі ті українці, які не були ін-

терновані, мусили зголошуватися до поліції щотижня (або навіть двічі на тиждень), як "ворожі чужинці".

Багато ще є людей у Вінніпегу, які можуть розповісти чимало про ті дні, коли поліцаї полювали за "австрійськими підданими", ловили їх і швидко висилали до концентраційних таборів без будь-якого судового переслухання.

Ті люди можуть розповісти, як різні англійські шовіністи, особливо солдати, зупиняли на вулицях Мейн чи Селкирк українця з довгими вусами і заставляли падати на коліна і цілувати британський королівський прапор. Вони обрізували, або обривали "кайзерівські вуса" українців, виставляючи їх на публічне позорище.

Майже весь час першої світової війни "австрійські піддані" терпіли такі наруги з боку англосаксонських шовіністів.

Зазнавали українські поселенці дискримінації на кожному кроці. Якщо починався сезон безробіття, то їх першими звільняли з праці, переносили на тяжчі роботи, ставили в гірші санітарні умови, давали їм нижчу заробітну плату.

Під час війни діяльність українських товариств в силу обставин дещо сповільнилась, бо багато людей, які не були громадянами, знайшлися в концентраційних таборах, інші мусили зголошуватися регулярно до поліції. Все це не могло не позначитися на праці тих товариств. Чорною хмарою висів над українською громадою у Вінніпегу перший горезвісний "ластирський лист" Микити Будки.

Необхідно зазначити, що Федерація українських соціал-демократів (згодом Українська соціал-демократична партія) виступила з самого початку з засуджен-

ням першої світової війни, назвавши її імперіалістичною, яка велась в інтересах капіталістів коштом народів воюючих країн. За таке становище українські соціал-демократи стягнули на себе гнів капіталістичної реакції і властей.

ШОВІНІСТИЧНИЙ РОЗГУЛ

У 1917 році у світі сталися великі зміни. Тоді, коли на фронтах ще велися завзяті бої, у березні відбулася буржуазно-демократична революція в Росії, був скинутий з трону цар і в країні встановлено республіканський лад. Ця подія мала великий вплив на трудящих в цілому світі. Відгомін російської революції пролунав і за океаном — у Сполучених Штатах Америки і Канаді. Українці за океаном ентузіастично привітали скинення царя і встановлення республіканського ладу. Вони цілком закономірно сподівалися, що й український народ відзискає свою державність, якої він був позбавлений сотні літ.

Через кілька місяців у Росії відбулася Велика Жовтнева соціалістична революція, яка мала ще більший резонанс у світі, ніж буржуазно-демократична у березні, бо перший раз було встановлена і встановлена робітничо-селянська держава. У той час, як трудящі у світі раділи з того приводу, то буржуазія перелякалась, бо боялась, що за прикладом революції в Росії підуть трудящі в інших капіталістичних країнах.

Перелякалась буржуазія і в Канаді, яка у вересні 1918 року зробила наступ на робітничо-фермерські організації, заборонила їхню легальну діяльність. Вона застосувала драстичні заходи і проти Української соціал-демократичної партії і її органу — газети "Роб-

чий народ". Тоді ж було арештовано та ув'язнено в тюрмах та концентраційних таборах чимало членів Української соціал-демократичної партії. Деяких з них депортовано згодом до старого краю.

Не можна було збиратися членам на свої мітинги. Треба було мати дозвіл навіть на друкування звичайних листівок-оголошень, з умовою, що поруч українського, буде надрукований і англійський текст.

Поліція влаштувала рейд на друкарню "Робочого народу" і забрала багато літератури, листів і важливих архівних документів, які були або знищені, або пропали навікно.

У перших днях листопада 1918 року, після закінчення першої світової імперіалістичної війни, до Канади почали вертатися з європейських фронтів демобілізовані солдати. Країна була охоплена економічною кризою: не було подостатком роботи, подорожчав кошт життя, поширилось профітірство. Демобілізовані солдати опинились без праці. Капіталістам легко було підбурити солдатів, щоб відвернути їх гнів від себе, скерувати його проти т. зв. "чужинців", особливо тих, які не були ще громадянами, які прибули з тих країн, що воювали з Канадою. Капіталістична преса розпалювала шовіністичну кампанію серед ветеранів проти "австрійських підданих", до яких, в першу чергу, зараховували галичан і буковинців, що вони, мовляв, забрали їхні добрі роботи з високою платою, коли канадські солдати "проливали кров" на фронтах Європи у війні з Австрією і Німеччиною.

Підбурена такою пропагандою розлючена юрба ветеранів вирушила у Північний Вінніпег і влаштувала погроми. Повторювались сцени з 1914 року,

коли вибухла війна, коли почалась шовіністична істерія серед англосаксонського шумовиння.

Погромники не обмежувались до фізичного побиття поодиноких людей з "кайзерівськими вусами", але нападали на приміщення українських товариств. П'яні ветерани вривались до будинків, ламали меблі, нищили бібліотеки і музичні інструменти викидали на вулиці через розбиті вікна. Напавши на приміщення Читальні "Просвіти", хулігани повибивали вікна, знищили бібліотеку і гардеробу. Заподіяна шкода тоді обчислювалась на \$1,500. На тодішні умови це була велика сума.

Був зроблений напад і на Український робітничий дім, який був ще в процесі будови, бо викінчений був тільки підвал, в якому знаходилася друкарня, в якій друкувався "Робочий народ" до свого закриття у вересні 1918 року.

ГЕНЕРАЛЬНИЙ СТРАЙК

Генеральний страйк у Вінніперу 1919 року був історичною подією не тільки міста, але всієї країни, бо вперше робітники Канади так масово і солідарно виступили на боротьбу за свої класові інтереси.

На тему того страйку вже написано багато статей у газетах і журналах, видано декілька монографій, захищено декілька наукових дисертацій.

Розуміється, не можна пройти мимо цього питання й у нашій публікації, коли мати на увазі, що серед 35,000 страйкарів значний процент становили українці, які належали до найбільш бойових і найбільш солідарних учасників боротьби.

Треба зразу зауважити, що "чужинці" (до них в першу чергу зараховувались українці) не викликали

страйку, ні не очолювали його, але коли він почався, то міцно його піддержували.

Коли генеральний страйк почався, то у Вінніпегу було 180,000 мешканців, з чого 60,000 становили "чужинці", люди не англосаксонського походження, багато з яких ще не були громадянами Канади.³⁰⁾

Чорна реакція, щоб розбити страйк, дискредитувати його, приписувала "чужинцям" вини за ту могутню боротьбу, яку вона охарактеризувала "революцією" і намаганням встановити "радянську систему".

Що ж було причиною страйку?

Ще перед закінченням першої світової імперіалістичної війни у листопаді 1918 року у Західній Канаді відчувалося серед робітників велике незадоволення, яке виникало з економічного становища, бо тоді, коли кошт життя збільшився на 70%, то заробітна плата піднялася заледве на 18%. Капіталісти, використовуючи патріотичний настрій, причинений газетною пропагандою, спекулювали на тому і... наживалися. В додатку негативно впливали на незадоволення робітників також конскрипція і цензура. Організовані робітники у трейд-юнії все те бачили і обурювалися. Двічі через ті причини робітники виходили на страйк у Вінніпегу 1918 року.

У травні вийшли на страйк робітники громадського обслуговування. Вся обслуга міста була спаралізована: страйкували електрики, пожежники, працівники водного департаменту, розвозчики товарів, службовці телефону і телеграфу. До них приєднались 4,000 за-

30) James A. Jackson. The Centennial History of Manitoba, стор. 201.

лізничників. Три тижні тривали переговори між міськими властями, підприємцями і представниками Вінніпегської промислової і робітничої ради. Вже тоді були заклики до генерального страйку. Ситуація була дуже напружена.

Коли справа розглядалася у міській раді, то алдермен Френк Фовлер зробив внесок, щоб заборонити робітникам громадського обслуговування страйкувати. Але його внесок був відхилений — робітники одержали підвишку і забезпечили собі право страйку.

(Треба зауважити, що буржуазія міста вже тоді була створила Комітет однієї сотні (Committee of One Hundred) для боротьби проти страйку. Під час генерального страйку буржуазія переорганізувала його на Комітет однієї тисячі (Committee of One Thousand), який був її ударним загonom проти робітників).

У липні 1918 року відбувся другий великий страйк — тим разом металургів. Вони вийшли на страйк після довгих спроб обговорити свої домагання з компаніями і укласти колективний договір. Коли переговори провалились, Вінніпегська промислова і робітнича рада викликала металургів на страйк. Знову почалася агітація за генеральним страйком. Однак три компанії домовились з робітниками, — і тим разом був відстрочений генеральний страйк.

Як бачимо, що ще влітку 1918 року були репетиції генерального страйку, який почався у травні 1919 року. Він, отже, не вибухнув спонтанно, через якусь дрібницю, але наростав довгий час.

Необхідно відмітити, що незадоволення робітників і їх радикалізацію відображала на своїх сторінках газета "Войс", яка започаткувалась ще 1894 року.

Правда, у липні 1918 року вона припинила своє існування, а на її місце почала виходити газета "Western Labour News", яка відіграла дуже важливу роль під час генерального страйку.

Генеральний страйк почався о 11-ій годині дня 15 травня, тривав шість тижнів, а закінчився 26 червня. Заперестали працювати заводи, млини, зупинились трамваї, закрились театри. Не виходили газети. Міська поліція і демобілізовані солдати заявили свою підтримку страйкові.

Центральний страйковий комітет, який керував боротьбою, дозволив працювати пекарням, молочарням і розвозчикам харчів.

Капіталісти швидко переорганізували "Комітет однієї сотні" на "Комітет однієї тисячі", до якого увійшли бізнесмени, адвокати, різне шовіністичне шумовиння. Цей горезвісний Комітет, який часто себе називав і Громадянським комітетом (Citizen's Committee) почав видавати газету "Citizen", яка зразу назвала страйк "більшовицькою революцією".

Центральний страйковий комітет, до якого входили люди англосаксонського походження, робив усе в своїй силі, щоб страйк проходив у зразковому порядку, незважаючи на те, що "Комітет однієї тисячі" робив кілька спроб, щоб спровокувати заколот. Для того він навіть муштрував загони спеціальних розбишак.

Федеральний консервативний уряд вислав до Вінніпегу міністра праці Гідеона Робертсона, який заявив Центральному страйковому комітетові, що доти з ним не буде вести переговори в справі страйку, поки не повернуть до праці поштовиків і телеграфістів. Він дав їм ультиматум: повернутися до роботи на протязі 24-ох

годин. Страйкарі відкинули ультиматум і продовжали боротися.

Резонанс про генеральний страйк у Вінніпегу прокотився по цілій Канаді і далеко поза її кордонами. На знак солідарності з своїми вінніпегськими класовими братами вийшли на співчуваючий страйк робітники Вікторії, Келгарі, Мус Джо, Саскатуну і Брендону.

Міська рада Вінніпегу видала ультиматум усім міським робітникам і поліції повернутися до праці і підписати заяву, що зривають з страйком, бо інакше будуть прогані з своїх робіт. Ультиматум був відкинутий і вони продовжали страйкувати з усіма іншими робітниками.

Демобілізовані солдати, які солідаризувалися з страйком, щодня влаштовували демонстрації біля будинку Манітоського провінціального парламенту. Інколи в тих походах і мітингах брало участь понад 10,000 демобілізованих солдатів.

Побачивши, що їй не вдасться розбити страйк залякуваннями і шантажуванням, буржуазія при допомозі міських, провінціальних і федеральних властей постановила насильно зламати його. Щоб зробити це найбільш ефективно, буржуазія розгорнула шалену шовіністичну кампанію проти "чужинців" — страйкарів не англосаксонського походження. Особливо вона почала розпалювати шовінізм серед демобілізованих солдатів. Пропаганда сприймалася серед найвідсталіших кіл англосаксонського населення і серед певної частини ветеранів.

Розпалювали найбільше ту пропаганду газети "Ситизен" і консервативна "Вінніпег Телеграм" (почало виходити знову 24 травня при допомозі страйколомів).

Згодом до цієї пропаганди приєдналися газети "Вінніпег Трибюн" і "Фрі Пресс" (вони також виходили при допомозі страйколомів). Всі вони нацьковували англосаксонських шовіністів проти "чужинців", яких називали "червоними агітаторами", "більшовицькими агентами", "зрадниками". Вони прямо закликали демобілізованих солдатів до погромів проти "чужинців".

Підготовляючи фізичну розправу з страйкарами, реакція, яка концентрувалася в "Комітеті однієї тисячі", опублікувала у газеті "Фрі Пресс" звернення "До громадян Вінніпегу", в якому був розділ "Непобажані громадяни у нашому середовищі".

Ось що говорилося у тому розділі:

"Як ще довго буде чужинець скаженіти, зневажати наш прапор, вириваючи з рук канадськонароджених громадян на наших вулицях, продовжувати загрозувати праву і порядку?" — на такі запитання щодня домагаються відповіді тисячі від нашого Комітету однієї тисячі громадян.

Під час останніх чотирьох років, коли похилого віку батьки і матері, коли жінки і сестри були залякувані і зневажані тим елементом, то вони себе потішали: "Ви тільки подождіть до часу, коли наші хлопці повернуться додому!" (тобто — солдати з-за океану).

В іншому розділі того звернення "Потрібно зразу розправитись з чужинцями" говорилося:

"Є щось 27,000 зареєстрованих ворожих чужинців у Вінніпегу. Ті самі "червоні", які є видатними провідниками у цьому страйку, закликали їх під час війни словільняти і зупиняти в кожен можливий спосіб рекрутування до армії і висилку постачання на фронт.

Домагання від тисяч лояльних громадян, які сипляться до "Комітету однієї тисячі громадян", щоб негайно розправитися з проблемою чужинців, яка досягла вже межі терпеливості, будуть взяті під увагу всім комітетом. ³¹⁾

Через день та ж газета спублікувала відозву "Комітету однієї тисячі", в якій закликалось прогнати "чужинців" з робіт, поки не повернуться канадські солдати з фронту і не будуть забезпечені працею. Мовляв, "чужинці" захоплювали роботи в Канаді, тоді коли "канадські солдати захоплювали німецькі позиції на фронті за океаном". Там говорилось, що тепер кличем повинно бути: "Солдати перші!", бо "чужинці мали чотири роки безпечної праці з високою платою, коли хлопці (канадські солдати) воювали у Франції і Фландрії".

У тій відозві була поставлена така альтернатива:

**"ВИБИРАЙТЕ МІЖ
СОЛДАТАМИ, ЯКІ ВАС ОХОРОНЯЛИ,**

І

ЧУЖИНЦЯМИ, ЯКІ ЗАГРОЖУВАЛИ ВАМ!" ³²⁾

У відповідь на ту розгніздану пропаганду і кампанію Центральний страйковий комітет заявив:

"Люди, які закликають тепер депортувати чужинців, є ці самі, які цих чужинців спровадили, щоб мати дешевого робітника, щоб більше заробити на своїх підприємствах. Коли чужинець давав себе використати, то він був бажаний, але коли він зрозумів значення

31) Free Press, 4 червня 1919.

32) Free Press, 5 червня 1919.

Під час генерального страйку у Вінніпегу реакція спровокувала боротьбу між робітниками і спеціально вимуштрованими хуліганами-поліцаями. Багато людей було поранено, один робітник вбитий, а один — помер через кілька днів в госпіталі в результаті прострілення. На фото: сцена з боротьби у Вінніпегу 10 червня 1919 року.

і силу своєї праці та вступає до робітничих організацій, годі стає небажаним і ворогом".³³⁾

Уже в перших днях червня стало очевидним, що

33) "Українське життя", 10 червня 1954.

реакція готується до кривавої розправи з страйкарями. Міська рада найняла спеціальну кінну поліцію, яка їздила вулицями міста і розганяла людей. Десятого червня на розі вулиць Мейн і Портедж прийшло до сутички між робітниками і кінною поліцією. Багато людей було поранено під час боротьби. Тоді ж був важко побитий один поліцей-кіннотник — демобілізований солдат з найвищою військовою нагородою "Вікторія Кросс". Той "спеціальний кінний констабль" Фред Джордж Коппінс, що опинився після того в госпіталі, заявив, що його "три чужинці стягнули з коня і на землі копали ногами".

Буржуазна преса не тільки Вінніпегу, але від океану до океану, використовуючи це, з новою силою розпалювала шовіністичний шал серед англосаксонців. Вона писала, що "більшовики", "чужинці", "австріяки" (малось на увазі галичян і буховинців) знущалися з "лояльних бригадців".

Газета "Ситизен" писала, що Фред Коппінс "був коланий з метою вбивства трьох австріяками — людьми, проти кривих яких він боровся у Франції".

Келгарська газета "Гералд" докоряла "білим людям", що вони дозволили "чужинцям" знущатися над ветераном.

Газета "Дейлі Ньюс Кроникл" (Порт Артур) писала: "Ворожі чужинці брали участь в кожному заколоті, який виникав у Вінніпегу. Вже час, щоб власті вилунали кожну особу чужої крові, яка не може доказати, що є гідним громадянином, і післати її назад до цієї халупи, звідки вона вилізла".³⁴⁾

34) Daily News Chronicle, 13 червня 1919.

Через тиждень після кривавої сутички, 17 червня, між 2 і 6 годинами ночі, Роял Нортвест Мавнтед Поліс разом з спеціальною поліцією наїхала на квартири шістьох провідників страйку. Був зроблений обшук, забрана література, документи. Провідники були арештовані. Крім них, були арештовані люди іноземного походження, які не були провідниками страйку, але реакції йшлося про те, щоб доказати, що в ньому були замішані... "чужинці". Були видані ордери на арештування ще інших осіб, але їх не було відома, коли поліція робила рейди на їхні квартири.

У тому ж самому часі був зроблений рейд і на Трейдс енд Лейбор Галл на Джеймс вулиці і на Український робітничий дім на розі вулиць Притчард і Мек-Грегор. В обох приміщеннях зроблено основний обшук і забрано літературу і кореспонденцію. Напасники заподіяли великої шкоди в друкарні газети "Українські робітничі вісті" — порозкидали папір і черенки.³⁵⁾

Тоді ж у буржуазній пресі були опубліковані поправки до Імміграційного Акту (секція 41), за якими кожна особа, не громадянин Канади, могла бути депортована туди, звідки приїхала, якщо вона "проповідувала заколот, або належала, чи була запідозрена в приналежності до тайної організації, яка закликала не вірити, або ставити опір легальному урядові".

Ті поправки, розуміється, відносилися у першу чергу до багатьох українців, які не були громадянами Канади, але брали участь у страйку.

По цілій Канаді розгорнулася кампанія протестів

35) "Українські робітничі вісті", 16 липня 1919.

проти тих "поправок". Робітники Brentfordu, Сидні, Монреалу, Монктону, Брендону, Вікторії і інших міст вислали до уряду в Оттаві домагання звільнити арештованих провідників. Двадцятого червня були звільнені всі арештовані англосаксонці за зложенням \$2,000 поруки. Всі арештовані іноземного походження залишилися в тюрмі.

Двадцять першого червня демобілізовані солдати, асупереч забороні властей, проголосили демонстраційний похід вулицями міста. Коло будинку міської ради зібралися тисячі людей. Хтось з "Комітету однієї тисячі" вмисно спровокував бійку. Надїхала кінна поліція і почала палками громити зібраних людей. Робітники і демобілізовані солдати почали відбиватися камінням, цеглою і пляшками. Негайно на сходах будинку міської ради появилсь мейор міста і прочитав "Riot Act" (Закон про заворушення). Поліція зразу почала стріляти з револьверів у робітників. В калюжі крові лежали ранені, яких амбуланси підбирали і відвозили до госпіталів. Боротьба між страйкарами і поліцією тривала понад дві години.

По п'ятій годині на вулицях міста появилсь вантажні автомобілі з солдатами. Вони держали гвинтівки з наїженими багнетами. За ними везли кулемети і просувалась кіннота. Місто опинилося у воєнному стані. По вулицях були розставлені стежі, які нікого не апускали в центр міста, особливо з Північного Вінніпегу, заселеного переважно українськими, польськими, російськими і єврейськими робітниками.

Під час тієї кривавої масакри був вбитий Михайло Соколовський, а Я. Щербаневич важко поранений, забраний до госпіталю, де через два дні помер. Кіль-

кадесят робітників різних національностей були поранені.

Негайно після кривавої масакри поліція розгорнула жорстокий терор проти робітничого руху. Власні закрили газету Центрального страйкового комітету "Вестерн Лейбор Ньюс" і арештували її редактора. Стало очевидним, що власні постановили за всяку ціну, навіть ще однією кривавою купіллю, зламати страйк.

Двадцять п'ятого червня Центральный страйковий комітет після наради відкликав страйк. Двадцять шостого червня о 11-ій годині дня 1919 року закінчився страйк у Вінніпегу, який є світлим розділом в історії канадського організованого робітничого руху, в якому активну участь брали українські трударі.

Тридцятого червня поліція зробила понад 30 наїздів на квартири визначних робітничих діячів. Особливо жорстоко вона поводитися у квартирах українських і російських діячів. Забрала соціалістичну літературу.

Формально страйк був програний. Реакція тріумфувала. Капіталісти відмовлялися прийняти назад до праці робітників іноземного походження, особливо українських і російських, які виявили велику активність у страйковій боротьбі.

Велику допомогу подавали Центральному страйковому комітетові українські громадські діячі — зокрема Матвій Попович, Василь Колісник, Іван Навізівський.

Після розгромлення генерального страйку і арештування його провідників федеральний консервативний уряд ухвалив 98 секцію Карного Кодексу, яка була призначена для того, щоб розгромити робітничий рух.

Під час судової розправи арештовані були обави-

нувачені не стільки в керуванні генеральним страйком, як в тому, що вони нібито проповідували встановлення радянської влади, домагалися відтягнення інтервенційних військ з Росії, вітали встановлення першої в світі робітничо-селянської влади в Росії.

Суд визнав арештованих провідників винними і засудив сімох на різні строки тюрми. Прокурор називав їх "червоними агентами", підкупленими Москвою, які хотіли викликати в Канаді революцію.

У Вінніпегу живе ще значне число українських робітників, які були свідками генерального страйку, брали в ньому участь, які сьогодні є членами Товариства об'єднаних українських канадців — Іван Петрушка, Федір Гордієнко, Микола Мальований, Ольга Цуркаленко-Гуцька, Кароль Проданюк і інші.

Вінніпегський генеральний страйк був великою класовою школою для тисячів українських робітників.

Незважаючи на те, що страйк формально був програний, він загартував трудящих до наступних класових боїв, під час яких вони здобули великі перемоги, перш усього — право організуватися у трейд-юнії. Не вдалось реакції зламати організованої сили робітників. Традиції генерального страйку відчутні і по сьогодні у Вінніпегу.

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧИЙ ДІМ

Українська соціал-демократична партія у Вінніпегу приміщувалась у винаймленому будинку. Її діяльність швидко розгалужувалась — особливо живою була праця драматичного гуртка, який регулярно ставив театральні виставки, що користувались великою популярністю серед українських жителів міста. Але ті спек-

таклі відбувалися у рентованих театральних залах. Виникла потреба доконче мати власний будинок з вигідним театральним-концертним залом і відповідними кімнатами для організаційної праці.

І ось 1 березня 1918 року за ініціативою Української соціал-демократичної партії і Драматично-освітнього товариства був скликаний мітинг для обговорення пропозиції про спорудження власного будинку. Присутні ентузіастично схвалили думку і 168 осіб тут же на мітингу склали \$3,717 на будівельний фонд. До них потім почали зголошуватися і інші українські робітники з своїми пожертвуваннями.

Двадцять третього березня Будівельний комітет закупив землю під будинок на розі вулиць Притчард і МехГрегор, у дільниці міста, де компактною громадою жили українці, де вже існували різні українські товариства і драматичні гуртки.

Пачалась будова... Сотні українських робітників добровільно і безплатно голосилися фізично працювати на будові. Вони копали підвал і вивозили землю. Доставляли будівельний матеріал. Серед них був великий ентузіазм.

Ініціатори вирішили назвати цей будинок **Український робітничий дім**, який гордо носить цю назву по сьогодні. Вони тоді ж вирішили оформити Товаришення Український робітничий дім, яке було б власником будинку. Вони виробили статут, в якому ясно визначили цілі і завдання організації. У статуті говорилося, що Товаришення Український робітничий дім своєю головною метою ставить: подавати моральну і матеріальну допомогу українським трудящим і загальному робітничому рухові у Канаді. Здійснювати цю

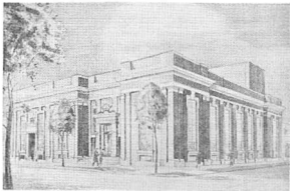
благородну мету воно мало такими засобами: публічними лекціями, мітингами, концертами, театральними виставами, відкриттям шкіл для родичів і їхніх дітей, влаштуванням курсів для неграмотних, заснуванням бібліотек і т. д.

У самий розгар будівництва Українського робітничого дому у вересні 1918 року заборонив діяльність Української соціал-демократичної партії і видавання "Робочого народу". У Вінніпегу і в інших містах країни було арештовано ряд активістів УСДП. Хоч це, до значної міри, негативно відбилось на будові, однак її не зупинило, бо члени Товаришення Український робітничий дім постановили за всяку ціну завершити її.

У лютому 1919 року закінчено будівництво Українського робітничого дому. Він коштував понад \$72,000. Це була велика сума грошей на ті часи. Гроші збирались серед широких кіл української громадськості по цілій Канаді. Тоді це був найбільший і найкращий громадський будинок з усіх тих, які мали українські поселенці на американському континенті. Він став прикрасою Вінніпегу — особливо лівничної частини, заселеної українцями. Він і сьогодні є одним з найкращих українських громадських будинків.

Крім відділу Товаришення Український робітничий дім, в ньому приміщувався Український робітничий театр, який регулярно ставив театральні вистави, завжди при заповненому залі, що вміщав 1,000 осіб.

І як передбачалось статутом СУРД, в Українському робітничому домі розгорнулася культурно-освітня, мистецька і громадська діяльність, була організована школа української мови, літератури і історії, школа для ліквідації неписьменності.

Український робітничий дім у Вінніпегу, споруджений в 1919 році на кошти українських трударів з цілої Канади.

Треба зазначити, що в тих часах це був єдиний український театральний зал, тому в ньому ставили свої театральні вистави драматичні гуртки різних українських товариств міста Вінніпегу.

У березні 1919 року в Українському робітничому домі почала виходити газета "Українські робітничі вісті". Тут приміщувалось видавництво і друкарня. Згодом Робітничо-фермерське видавниче товариство розгорнуло велику і живу діяльність: крім "Українських робітничих вістей" виходили журнали "Голос праці" і "Голос робітниці" (пізніше журнал "Робітниця"), газета "Фермерське життя", журнал "Світ молоді" (згодом — "Бойова молодь"). У 1936 році "Українські ро-

бітничі вісті" почали виходити щодня. Це був одинокий український щоденник у Канаді. Пізніше "Українські робітничі вісті" були перейменовані на "Народну газету".

В днях 16—18 січня 1920 року в Українському робітничому домі у Вінніпегу відбулися Річні збори Товаришення Український робітничий дім, на які прибули представники членів зі сходу і заходу Канади. Ті збори були фактично Першим Крайовим з'їздом СУРД. На них вирішено внести зміни в статуті, щоб можна було організувати відділи СУРД по різних місцевостях країни. Тепер статут дозволяв афіліюватися різним існуючим прогресивним товариствам до СУРД. Отже, Товаришення Український робітничий дім стало крайовою організацією.

На другому крайовому з'їзді вирішено перейменувати Заряд на Екзекутивний комітет. На п'ятому з'їзді Екзекутивний комітет перейменовано на Центральний Виконавчий Комітет. Тоді ж було вирішено інкорпорувати організацію під назвою Товариство Український робітничо-фермерський дім. Організація існувала під цією назвою до липня 1940 року — тоді вона була заборонена урядом і припинена публікація української прогресивної преси.

Український робітничий дім у Вінніпегу від часу спорудження в лютому 1919 року дотепер відіграв свою важливу історичну роль у житті і діяльності українських трударів у Вінніпегу. Тисячі-тисячі людей дивились і слухали театральні вистави і концерти, що їх влаштовували драматичні гуртки, оркестри, хори, танцювальні колективи. Театральні постановки і концерти були для них не тільки естетичною насолодою —

вони збагачували їх культурний рівень, знайомили з літературою і музикою, допомагали їм очищати їхню мову від місцевих діалектизмів. Зі сцени до них промовляли бесідники і лектори, які допомагали їм розуміти суспільно-політичні проблеми, орієнтуватися в канадських і міжнародних подіях, збагачували їхню класову свідомість. Багато з українських поселенців в тому ж Українському робітничому домі навчилися читати і писати рідною мовою на курсах ліквідації неписьменності. Тисячі жінок-робітниць, членкинь ТУРФДім, пройшли тут велику організаційну школу і стали активними в українській прогресивній громаді. Тисячі хлопців і дівчат, синів перших поселенців, навчилися мови своїх батьків в школі при Українському робітничому домі. Багато з них тут же набули і музичну освіту в мандолінових і струнних оркестрах. Вони також набули організаційно-суспільну освіту в рядах Спілки української робітничої молоді (згодом в рядах Секції молоді ТУРФДім).

Про розмір культурно-освітньої та мистецької діяльності в Українському робітничому домі у Вінніпегу можуть посвідчити факти і цифри з статті Мирона (Матвія Шатульського), поміщеної у харківському журналі "Червоний шлях".

Він інформував, що в Українському робітничому домі приміщувались такі товариства і комітети: Товаришення Український робітничий дім, Українська секція Робітничої партії Канади, Секція жінок-робітниць, Робітниче допомогове товариство, Комітет технічної допомоги Радянській Україні, Центральна Шкільна Рада для вечірніх дитячих шкіл, Видавництво "Пролетарська культура". Центральний Комітет Допо-

моги революційному рухові в Східній Галичині.

Крім того, в УРД існував драматично-хоровий гурток, дитячий гурток, два мандолінові дівочі оркестри.

За один зимовий сезон (1922—1923) влаштовано ряд лекцій і дискусій на різні теми, школу української граматики, арифметики і географії для дорослих, вечірню школу для дітей, яку відвідувало 250 учнів.

Драматично-хоровий гурток за той же сезон (від 11 жовтня до 26 травня 1923) поставив 24 п'єси і 19 концертів.

Автор повідомляє, що в залі було 1,000 крісел, які під час концертів були всі зайняті. Отже, на всіх тих концертах побувало 19,000 осіб. На театральних виставах, не завжди при переповненому залі, загально було 12,000 осіб (пересічно по 500 на одній виставі).

До того він додав 5,000 людей, які побували на мігінгах і лекціях, що разом зробило 36,000. Українського населення годі було в місті (за офіційною статистикою) 17,000.³⁶⁾

Коли співставити ці цифри, то можна зробити висновок, якою популярністю користувалася широко розгалужена культурно-освітня та мистецька діяльність годі в Українському робітничому домі у Вінніпегу.

Український робітничий дім, будучи українською інституцією, не закривав дверей перед людьми інших національностей. В ньому свого часу залучували свою діяльність прогресивні організації інших національностей.

36) "Червоний шлях", № 4—5, 1923 р., стор. 265—266.

Треба підкреслити, що вже двічі за останні роки в Українському робітничому домі приміщувався павільйон "Львів" під час "Фольклорами". Павільйон відідало багато тисяч мешканців міста, деякі з них вперше побували в цьому будинку, хоч вони і українського походження.

В стінах Українського робітничого дому довгі роки працювали визначні українські діячі, серед яких слід згадати Матвія Поповича, Івана Навізівського, Матвія Шатувського, Мирослава Ірчана, Михайла Ленартовича, Пилипа Лисеця, Анну Мойсюк, Михайла Савяка, Петра Чайківського, Степана Пуру, Якова Семенова, Юрія Кренца. Вони зробили великий вклад у різні галузі діяльності, що проводились в цьому Українському робітничому домі.

ДВАДЦЯТИ РОКИ

Післявоєнний короткотривалий бум у Канаді закінчився в 1920 році. Серйозні ознаки економічної кризи вже почали відчувати широкі кола канадського народу — зокрема іммігранти, серед них українці, які мали низько оплачувані роботи, яких перших звільняли, коли починалося безробіття.

Капіталісти хотіли мати ті самі великі зиски при меншій економічній діяльності, через посилену експлуатацію тих, що мали працю. Вони почали знижувати заробітну плату робітників. Наприклад, у 1921 році друкарським робітникам у Вінніпегу була знижена плата на 8%, залізничникам аж на 12%, тоді коли вони вже цілий рік працювали "короткий тиждень".³⁷⁾

37) "Western Labor News", 23 грудня 1921.

Демонстрація безробітних, демобілізованих солдатів, перед будинком Манітобського парламенту в 1921 році.

Фото Манітобського архіву.

Так було у всіх галузях промисловості. Між 1920 і 1926 роками заробітна плата канадських робітників була знижена на 20%.

Під час війни імміграція українців до Канади була повністю припинена. На початку 1920 року знову почали масово їхати українці із Східної Галичини, Буковини, Закарпаття, Волині. Агенти корабельних компаній "Кунард" і "Вайт Стар" розсилали по селах буклети і запрошували користуватися їхніми послугами під час переїзду з старого краю до Канади. І дійсно з Гдині і

Гданська регулярно курсували кораблі до Галіфаксу, Сейнт Джам, Квебеку і Монреалу з українськими іммігрантами. Їхали з західноукраїнських земель жінки до чоловіків, сини і дочки до батьків, їхали самітні, їхали цілими сім'ями. Правда, великий процент тих, які їхали до Канади, становили молоді люди, які втікали від польсько-панської, румунсько-боярської, чехословацько-буржуазної армій, які втікали від соціального і національного гніту окупантів. Серед них були і такі, які вже служили у війську, брали участь у культурно-освітньому житті, в діяльності драматичних гуртків, підпільних політичних організацій. І саме ті останні майже виключно зупинялися у містах, особливо у Вінніпегу, де було найбільш живе культурно-освітнє і мистецьке життя між українцями.

Щасливіші при допомозі рідних, знайомих, односельців сяк-так влаштувалися на роботах в місті: наймалися до праці в кравецьких і кушнірських майстернях, вагоно-ремонтних заводах на Форт Руж або в Трансконі, при копанні траншей для каналізації чи водопроводів, лагодження вулиць і тротуарів. Найбільше, однак, були сезонними робітниками, які виїжджали в околицю Тондер Бей до праці в лісі, або на лагодження колій СНР і СПР та жнива. Після закінчення сезонів вони масово верталися до Вінніпегу.

Саме тоді дуже ожила діяльність всіх українських організацій у Вінніпегу. Найбільше вона ожила в Товаристві Український робітничо-фермерський дім, бо самітні робітники, які були економічно найбільш вразливими, тягнулись туди, де відчували до себе теплоту і щирість, де обговорювалися їхні життєві інтереси, де ставали на оборону і захист їхніх прав. Це ж вони в 1930-х

роках в основному були членами Товариства допомоги визвольному рухові на Західній Україні. Вони поповнювали драматичні гуртки і хори ТУРФДім. Правда, тоді вже підросли діти перших поселенців, які вчилися в школі при УРД, були членами мандолінових оркестрів і хорів, брали участь в праці драматичних гуртків.

Треба сказати, що мистецький рівень театральних постановок і концертів був значно вищий, ніж він був у першій початковій стадії. Заходами Мирослава Ірчані і Матвія Шатувського була організована Українська театральна студія для аматорів драматичного гуртка ТУРФДім у Вінніпегу. Тоді ж було поставлено ряд експериментальних театральних постановок. Удосконалювали свою техніку і розширювали свої репертуари мандолінові оркестри, якими керував вже тоді досвідчений диригент Микола Гоцуляк. Звичайно, вищі вимоги тоді ставили глядачі і слухачі до театральних постановок і концертів.

До 1920 року лише дехто з українців був власником халупи у Вінніпегу. Але з того часу щораз більш українців набували власні хати у Північному Вінніпегу, особливо ті, які мали постійні роботи в СПР чи СНР, чи в якомусь іншому підприємстві. У чотирикутнику, між вулицями Селкірк — Мавтейн та МекФілліс — Мейн, найбільше скупилось українських поселенців. Правда, жили вони і поза цими межами, особливо на Пойнт Доглес, і дехто на Форт Руж.

Тоді ж почали виникати і українські бізнеси. Це були переважно галантерейно-гастрономічні крамниці, які переважно відкривались на перехрестях вулиць у Північному Вінніпегу. Вони процвітали тоді, коли був бум, коли робітники працювали. Йдучи за кличем

"Свій до свого", українські поселенці йшли до крамаря-українця, сподіваючись, що він "не обшахрує" і "дасть на кредит". Однак згодом, коли настала довготривала економічна криза, багато тих крамарів, побанкрутувавши, мусили сами йти на міську допомогу — реліф.

Треба зауважити, що в тих роках, в парі з оживленням культурно-освітньої та громадсько-політичної діяльності канадських українців, загострились відносини між різними організаціями, товариствами і угрупованнями. Правда, від самого започаткування організаційно-громадського життя канадських українців (від 1900-х років) закріпився поділ між ними на консервативно-відсталіх і ліберально-радикальних. Однак той поділ не був такий гострий тоді, яким він виявився у 1920-х роках, коли прибула до Канади друга хвиля української імміграції, яка скріпила існуючі організації, яка привезла із старого краю багато проблем, які хотіла "розв'язати" на канадському терені. Крім того, події, які відбувалися на українських землях, що були під окупацією польських панів, румунських бояр і чехословацької буржуазії, події, які відбувалися на Радянській Україні, знаходили своє відображення у діяльності різних українських угруповань. Загострились відносини і на релігійно-церковному полі — особливо між греко-католиками (унітатами) і греко-православними (автокефалістами).

Найгостріше проявились ті відносини серед української громадськості у Вінніпегу, бо саме тут було найбільше скупчення українців, тут приміщувались центральні керівництва організацій і товариств.

У другій половині 1920-х років почалось деяке

економічне покращення, яке причинилось до певного покращання матеріального стану канадського народу, в тому і українських поселенців. Знову почали масово прибувати іммігранти. Розгорнулось будівництво і в місті Вінніпегу, в якому були заангажовані переважно іммігранти, серед них значний процент українських.

РОБІТНИЧЕ ЗАПОМОГОВЕ ТОВАРИСТВО

Коли тільки започаткувався український прогресивний рух на початку 1900-х років, виникла потреба організувати допомогу для людей, які знайшлися у нужді і злиднях внаслідок хвороби, покалічення, втрати праці. Адже тоді не було тих всіх забезпечень, які мають трудящі сьогодні, що їх вони здобули в результаті довгої і впертої боротьби.

Особливо під час існування Української соціал-демократичної партії багато робітників звертались до неї з проханням допомоги їм у біді. Розуміється, УСДП не розпоряджалася фондами, з яких могла виділяти кошти на допомогу потребуючим. Однак вона тих людей не ігнорувала і для них влаштовувала колекти на концертах і театральних виставах серед присутніх. Вона на сторінках газети "Робочий народ" закликала надсилати жертви на фонд потребуючим.

Після того, як сформувалось Товаришество Український робітничий дім, питання допомоги потребуючим стало більш актуальним, бо впливи організації зросли серед людей, щораз більше їх приходило на зібрання, концерти і представлення. Тому вже більше не можна було відкладати, потрібно було взятись за організування відповідного допомогового товариства.

І хоч це не був найвідповідніший час, бо в країні

ще відчувалась економічна криза, провідники Стоваришення Український робітничий дім (Матаїй Попович, Іван Навізівський, Матвій Шатульський) взялися за організування Робітничого запомогового товариства з надією, що воно буде існувати довго, що воно стане ефективним у розв'язанні частково проблеми подання допомоги потребуючим.

На мітингу, що відбувся 30 вересня 1922 року в Українському робітничому домі у Вінніпегу, було організовано перший відділ Робітничого запомогового товариства.

Розуміється, новозорганізоване Робітниче запомогове товариство не обмежувалось лише до свого вузькоспецифічного завдання — подання допомоги своїм членам в часі їхньої хвороби або покалічення. Будучи своєю природою робітничим товариством, воно разом з братніми організаціями, в першу чергу з Стоваришенням Український робітничий дім, проводило велику культурно-освітню і громадську діяльність. РЗТ активно підтримувало всі починання і дії, що йшли на користь канадського народу, зокрема канадських трудящих.

Робітниче запомогове товариство, подаючи негайну і конче потрібну допомогу членам, водночас відстоювало боротьбу за домогання трудящих, що держава повинна дати "повне соціальне забезпечення".³⁸⁾

За понад 50-річне існування Робітниче запомогове товариство подало допомогу великому числу своїх членів по цілій країні. Ця допомога була дуже потрібна,

38) Матвій Попович, Як робітники допомагають собі в нещасті. Накладом ГЗ РЗТ, Вінніпег 1937, стор. 6.

особливо в перші роки існування РЗТ і під час економічної кризи в 1930-х роках, коли не було ніякого соціального забезпечення і пенсії по старості.

Треба зазначити, що з того часу, як було започатковане РЗТ, в Канаді введено цілий ряд державних законів, за якими забезпечуються до значної міри права трудящих і старших (пенсійних) людей. За ті права, як вже сказано вище, потрібно було вести вперту боротьбу, в якій активну участь брало і Робітниче залогове товариство. Всі ті виборені права внесли певні зміни в залоговій діяльності таких товариств, як РЗТ. Потрібно було встановити нові плани забезпечення для членів. Однак це не змінило основного характеру діяльності РЗТ, бо воно й сьогодні проводить велику гуманітарну працю, повністю виправдовує своє існування.

Потрібно пам'ятати, що РЗТ було зорганізоване не лише для подання допомоги (хоч це було його головним завданням), але також "служити... що для організування маси тих робітників, які не досягне ніяка інша організація", що "в РЗТ можна пізніше виховати тих робітників на свідомих борців за робітничі інтереси".³⁹⁾ Цю функцію РЗТ чесно виконувало на протязі багатьох років свого існування. Сьогодні РЗТ бере активну участь в діяльності, яка сирована на благополуччя канадського народу, на добро канадських українців, на користь своїх членів. РЗТ активно підтримувало і підтримує великий рух за мир і дружні відносини між народами світу.

39) Альманах ТУРФДім, Накладом РФВТ, Вінніпег 1930, стор. 28—29.

Члени Головного Виконавчого Комітету Робітничого запомогового товариства на 1969—1972 роки. Сидять в першому ряді (зліва направо): Кость Костанюк, Антін Білецький (голова), Стелла Сейчук (скарбник), Михайло Сейчук (крайовий секретар), Григорій Стефанюк (протокольний секретар); стоять (зліва направо): Микола Мальований, Михайло Черенкевич, Володимир Веремюк, Степан Петраш, Андрій Добінський.

Весь час Головний Виконавчий Комітет Робітничого запомогового товариства приміщується в Українському робітничому домі у Вінніпегу.

Крім Робітничого запомогового товариства, у Вінніпегу існують й інші українські запомогові товариства — "Взаїмна поміч" і Запомогове братство св. Николая.

Економічна криза, що почалась у жовтні 1929 року в капіталістичних країнах, не оминула й Канади. Більше того, вже в червні 1929 року в Канаді була чимала армія безробітних, які ходили вулицями в марних пошуках праці. Вони жили в страшній нужді: го-

подували і не мали даху над головою, збиралися біля будинків філантропічних релігійних місій, щоб одержати мишину суну і окрасць хліба.

ВАЖКІ РОКИ

З приходом зими безробіття починало прибирати страшних розмірів. У листопаді у Вінніпегу сформувалась організація безробітних, яка влаштувала мітинги на Маркет Сквер, посилала делегації з своїми домоганнями до міських і провінціальних властей.

Про один з таких мітингів газета "Українські робітничі вісті" писала:

"Серед безробітних, які приходять на мітинги і вписалися до нової організації, майже половина є британські іммігранти, які були заманені до Канади ніби до праці на фермах, але, прибувши сюди, знайшлися без праці й без цента в кишені. Велику частину з них вже депортовано до Великобританії, а решта поневіряється ще в Канаді.

Великий процент безробітних, так би сказати другу половину, становлять українські робітники, які працювали переважно при сезонних роботах, де дістають нужденну плату й на зиму не мають праці ані засобів, щоб пережити тяжку канадську зиму".⁴⁰⁾

У Вінніпегу на початку 1930 року міська рада протягом кількох тижнів видавала самотнім робітникам допомогу: квитки до ресторанів на суму \$1.00 на тиждень. Щоб вони "не розлінувались", за ту допомогу їх заставляли на сильному морозі різати дрова. Ця "геніальна ідея" була запропонована тодішнім реакцій-

40) Українські робітничі вісті, 5 грудня 1929.

ним мейором міста Ралфом Веббом. Проти цієї каторжної праці гостро виступив комуністичний алдермен Василь Колісник. Він говорив, що машинами можна нарізати більше дров за один день, ніж їх наріжуть люди вручну за цілий тиждень. Швидко міська рада ліквідувала свою "благодать" — однодоларову допомогу на тиждень безробітному. Багато тисяч безробітних залишились без будь-якої допомоги.

У 1930-х роках під час економічної кризи Маркет Сквер у Вінніпегу був місцем, де регулярно відбувалися масові мітинги безробітних. Часто ті мітинги жорстоко розбивала місцева поліція і арештовувала промовців — провідників безробітних. Площа (Маркет Сквер) знаходилася біля будинку міської ради.

У країні розгорнулася завзята боротьба безробітних за працю або хліб! Сильних розмірів вона прибрала у Вінніпегу, де в міській раді був комуністичний алдермен, який постійно виступав на захист прав безробітних. Більшість реакційних алдерменів кілька разів голосувала, щоб його виключити із засідання міської ради, коли він ставав в обороні знедолених. Він не хотів сам виходити з таких засідань і його насильно виводила поліція з будинку міської ради.

Розуміється, він не запереставав вести боротьби, часто виступав на масових мітингах безробітних, які скликала комуністична партія і організація безробітних на Маркет Сквер. На одному такому мітингу промовляли комуністичні провідники Василь Колісник, Джейкоб Пеннер, Леслі Морріс і Михайло Король. Коли закінчився мітинг, безробітні вирішили йти до провінціального уряду і вручити йому свої домагання. Поліція заборонила безробітним йти вулицями міста. Всуперек заборони вони вирушили в похід. Озброєні кийками і револьверами поліцейські напали на безробітних і почали їх сильно бити. Тричі безробітні намагалися прорвати поліцейський кордон, але їм не вдалося це зробити, бо з підвалів будинку міської ради підходили щораз свіжі резерви поліції.

Але не тільки у Вінніпегу відбувалися завязаті бої безробітних з поліцією за те, щоб вибороти від властей сяку-таку допомогу, щоб можна було хоч жити і не згинати з голоду. Такі бої відбувалися у великих містах: у Торонто, Монреалі, Едмонтоні, Ванкувері, Гемптоні, Віндзорі, Ошаві.

Під сильним натиском громадськості міські власті принєволені були видавати мізерну допомогу безро-

бітним. Але, щоб розбити їхню солідарність, вони почали класифікувати людей на мешканців і транзитних. Вони погодилися видавати допомогу тим безробітним, які документально і під присягою доводили, що жили в місті постійно цілий рік. Цим міські власті позбавили допомоги тисячі трудящих, особливо самотніх, які втративши працю, приневолюні були мандрувати від міста до міста в пошуках роботи, не могли жити цілий рік на одному місці. Коли ця система була введена у Вінніпегу, то 60% безробітних були позбавлені нужденної допомоги.

Вінніпег за своїм географічним положенням був центром, через який щодня проїжджали транзитні безробітні — одні на схід, інші — на захід. Отже, тут завжди зупинялася велика кількість їх на перепочинок. Не маючи грошей, щоб заплатити за нічліг, вони йшли на залізничні станції і шукали порожніх вантажних вагонів, щоб в них переспати ніч. Інші йшли на беріг ріки Ред і примощувались в кущах. Міська поліція часто влаштовувала облави на них. Поліцейські знавці підкрадалися до сплячих, заковували їх у ґайдани і, жорстоко побиваючи, відводили в поліцейську тюрму. Вранці поліцейський суддя проголошував вирок: присуджував арештованим сувору кару — 30 або 60 днів тюрми. Коли безробітний вдруге потрапляв у руки того самого судді, то він його засуджував на 3 місяці тюрми. За два дні в червні 1930 року вінніпегська поліція арештувала 72 таких безробітних у порожніх вагонах і на березі ріки Ред. Всіх суддя засудив на тюрму. Після відбуття кари ті безробітні мали вибратися з міста.

У липні 1930 року до влади в Канаді прийшла кон-

сервативна партія, очолена архиреакціонером і мультимільонером Р. Б. Беннетом, який став прем'єром. Консервативний уряд став "ліквідувати" безробіття тим, що масово депортував безробітних, які не були громадянами, до тих країн, звідки вони прибули. Поліція ловила безробітних, замикала їх в імміграційних будинках, потім ними набивала поїзди і під конвоем відсилала до портів, звідки кораблями відправляли в Європу. Федеральний уряд пробував депортацією залякати безробітних іноземного походження і відвернути їх від участі в боротьбі за свої щоденні життєві права.

Не покращало життя безробітних і в 1931 році. Навпаки, воно погіршилося, бо армія їхня збільшувалась. Не тільки безробітні не мали що їсти, вони не мали де переночувати, тому міські власті у Вінніпегу примістили понад 300 їх в імміграційному будинку. Люди спали на підлозі у двох великих залах. Кожному безробітному видавали одно покривало, яке мало служити водночас і за постіль, і накриття. По стінах лазили блощиці. Управа забороняла відкривати вікна. Люди задихалися від нестачі повітря. Рано о 7-ій годині будили їх і видавали "сніданок": чорну каву без цукру і кусок хліба! Після "сніданку" їх виганяли на вулицю і дозволяли повертатися до будинку аж о 4 годині пополудні.

Двадцять п'ятого лютого 1931 року відбулися демонстрації безробітних по цілій Канаді. У Вінніпегу того дня 10,000 безробітних виступили проти голоду. Два рази поліція напала на демонстрантів, але не могла зламати їхньої солідарності. Вони заволоділи

вулицями міста і дійшли до провінціального парламенту.

Вскрайове товариство безробітних 15 квітня вислало до федерального уряду делегацію з своїми домаганнями: встановити державну допомогу безробітним; встановити 7-годинний день праці і 5-денний тиждень праці; гарантувати робочий тиждень праці і мінімальну заробітну плату — \$25.00.

На підтримку цих домагань по країні відбулися могутні демонстрації. У Вінніпегу на вулицю вийшло 15,000 осіб. Майже в кожному місті поліція напала на безробітних і масакрувала їх. Найбільшу масакру було ачинено у Вінніпегу. З цього приводу газета "Українські робітничі вісті" писала у замітці "Кров на вулицях Вінніпегу":

"На вулицях Вінніпегу подлялася кров безробітних, яких голови розбито на приказ капіталістів за те, що вони брали участь у демонстрації за соціальним забезпеченням від безробіття коштом держави.

Коло 20 робітників потребували лікарської допомоги, дев'ятьох робітників відставлено до госпіталю, а з них чотирьох арештовано. Оце є взірць "демократії", яку маємо в цім місті.

... Один робітник бореться зі смертю.

Шість тяжко побитих робітників є вислуженими жовнірами, які боролися за "демократію" в останній капіталістичній війні".⁴¹⁾

15 червня у Вінніпегу відбулася судова розправа над чотирма безробітними за участь в демонстрації. Суддя засудив Івана Новика на рік турми.

41) "Українські робітничі вісті", 18 квітня 1931.

26 червня до Вінніпегу прибув міністр праці Гідеон Робертсон. Він приїхав нібито для того, щоб "зібрати інформації про безробіття". Організація безробітних послала до нього свою делегацію, яка хотіла передати йому потрібні інформації. Коло готелю, в якому він перебував, зібралися тисячі безробітних, щоб підтримати делегацію. Раптом на них напали озброєні поліцейські і почали їх жорстоко бити. Багатьом вони порозбивали голови. Обурені безробітні почали відбиватися від напасників цеглами, кілками і камінням. На вулицях були збудовані барикади. На деякий час демонстранти захопили під свій контроль вулиці Гіггінс, Марта, Мейпл. Поліцейські стріляли в них з револьверів. На місце бою вони привезли кулемети. В результаті жорстокої кривавої боротьби, яка тривала протягом трьох годин, було серйозно покалічено 14 поліцейських, серед них інспектора, і багато безробітних. Під час боротьби поліція арештувала кільканадцять безробітних, серед них п'ятьох українців: Степана Стахова, Мафтея Бігуна, Івана Стрільця, Михайла Залецького і Петра Куксу. В госпіталі поліція арештувала двох поранених безробітних. Суд дозволив випустити на поруки арештованих, але за кожного потрібно було вкести \$50,000, що тоді це була величезна сума.

На суді було висунуте фантастичне обвинувачення проти старенького і кволого Мафтея Бігуна, якого обвинувачено, що нібито він намагався вбити 200-фунтового поліцейського. Суддя виніс для нього вирок — два роки каторжних робіт у тюрмі Стоні Мавнтейн.

З кожним роком економічна криза поглиблювалася, постійно зростала армія безробітних, загострювалась боротьба за працю або людську допомогу. У

1933 році армія безробітних у Канаді нараховувала вже понад 1,200,000 чоловік. Це була велика цифра на тодішнє населення країни.

Консервативний уряд постановив "розв'язати" проблему безробіття встановленням т. зв. "роліф кемпс", які по суті були невеличкими таборами. У них безробітні працювали 8 годин на день за гнилі харчі і 20 центів.

Проти цих невеличких таборів розгорнулася завзята боротьба, в якій брали участь сотні тисяч безробітних, яку підтримували всі трудящі, що були організовані в трейд-юнії, прогресивні організації, комуністичну партію.

У Вінніпегу, наприклад, у липні 1933 року безробітні влаштували протестний мітинг проти того, що було закрита безплатна клініка у Джeneral госпіталі. На учасників мітингу напала поліція і почала їх розганяти дубинками. Зібрані оборонялися чим тільки могли. Поліція тоді почала кидати в них газові сльозоточиві бомби. Десять чоловік були отруєні газом. Джорджу Ласону і Василеві Ворончаку газ випалив очі. Проти цього брутального нападу поліції на безробітних на Маркет Скваер відбулася масова демонстрація, в якій взяло участь понад 20,000 осіб.

У квітні 1935 року у Ванкувері започаткувався могутній рух безробітних за скасування невеличких таборів під військовим контролем. Рух зростає на силі і одержав підтримку по всій країні. Організація безробітних вислала делегацію і петиції до властей, щоб ліквідувати невеличкі табори, встановити регулярну працю з заробітною платою, скасувати чорний список і примусову працю. Коли всі ті домагання були зігноро-

вані міськими властями Ванкувера і провінціальним урядом Британської Колумбії, безробітні започаткували "Похід на Оттаву", щоб вручити свої домагання федеральному уряду.

В перших днях червня 1,200 безробітних з невільничих габорів Британської Колумбії вирушили з Ванкувера на дахах вагонів вантажного поїзду під кличем: "Вперед на Оттаву!" По дорозі до них приєднувалися безробітні з західноканадських міст. Похід зростав з дня на день у могутню армію.

Налякавшись походу, провінціальний уряд Манітоби звернувся до федерального уряду з пропозицією, щоб він зупинив похід "десь на заході", а коли це не вдасться, то щоб недалеко Вінніпегу встановив для безробітних концентраційний табір.

У той же самий час з усіх кінців Манітоби почали напливати до Вінніпегу безробітні з невільничих габорів, щоб приєднатися до походу, коли він буде проїздити через місто. 18 червня у Вінніпегу сконцентрувалось 3,000 безробітних — готових приєднатися до походу.

Коли федеральний уряд підготовляв криваву розправу з безробітними у Ріджайні, у Вінніпегу відбулися важливі події: безробітні постановили почати голодовий похід з Манітоби до Оттави. Щоб розбити могутню демонстрацію уже перед самим досягненням мети, власті заборонили безробітним виходити з міста, хотіли зупинити їх похід. Поліція сконцентрувала свої сили в Трансконі в числі 200 чоловік, де планувало розбити похід, а потім загнати безробітних до концентраційного табору в Рені.

На Маркет Сквер зібралось 5,000 безробітних і

після мітингу вони сформувались в колони і вирушили в напрямі станції. Вони не піддавались поліцейській провокації: дійшовши до вулиці Генрі, похід раптово повернув в інший бік, в напрямі громадської кухні. Поліцаї, які були коло будинку, розгубилися і не знали як стримати людей. Учасники походу захопили приміщення. Коло нього зібралось 13,000 вінніпегських робітників, які прийшли сюди, щоб підтримати боротьбу безробітних.

Комітет, що керував тим рухом, заявив:

“Безробітні залишаться в цьому будинку поки їм власті не дадуть одне центральне приміщення, три обіди денно і вільний пропуск до Оттави”.

Від генерального страйку в 1919 році не було ще такого ентузіазму і солідарності трудящих Вінніпегу. Могутні заклики лунали по всьому місту. Всі домагались скасування невірних габорів у Канаді. Робітники розставили доколя будинку пікети. О 10-ій годині ночі сюди прибув загін Роя Кекейдіан Мавітед Поліс. Поліцаї були озброєні до зубів — гвинтівками, палицями і газовими бомбами.

Вночі прем'єр Манітобського уряду Джан Брекен провів надзвичайну конференцію з представниками міських властей. О 2-ій годині ночі представник провінціального уряду повідомив комітет, що вирішено дати центральне приміщення для безробітних і видавати їм щодня по два обіди. Для безробітних було встановлено 50 брезентових наметів на виставочній площі.

Це була велика перемога манітобських безробітних.

Газета “Українські робітничі вісті” писала:

“Плани поліції вигнати страйкарів (безробітних з

невільничих таборів — П. К.] до Рені і влаштувати масажу — не вдалися. Страйкарі своїм маневруванням знівечили всі плани провокаторів... Трудящі Вінніпегу своєю масовою підтримкою страйкарів, а страйкарі своєю блискучою дисципліною зробили могутній крок вперед в боротьбі за скасування невольничих таборів і примусової праці, що їх встановив ворожий робітникам уряд Беннетта. Ця перемога підняла на душі в їх боротьбі за дальші домагання і прислужала для них велику симпатію всього трудящого населення Вінніпегу.⁴²⁾

750 безробітних, заповнивши автобуси, вирушили з Вінніпегу на Оттаву. На межі Манітоби і Онтаріо поліція зупинила кавалькаду автобусів і люди примушені були пішки (понад 30 миль) маршувати до Кенора.

А тим часом у Ріджайні відбувалися бурхливі події, які завершилися великою трагедією, що вписана кривавими рядками в історію боротьби робітничого класу Канади за свої інтереси.

У понеділок, 1 липня, новинарські агентства і радіостанції рознесли по цілому світу таку лаконічну депешу:

"Під час кривавої боротьби поліції з безробітними в Ріджайні поранено понад 200 осіб. Більшість поранених знаходиться в госпіталі. Загинув один поліцей. Поліція арештувала 130 безробітних".

Безробіття в 1929—1930 було більше, ніж в 1920—1921 роках. Одного разу під час економічної кризи в 1929—1930 роках фактично половина сімей у Вінніпегу одержувала в якійсь формі пряму громадську допомогу. Її називали англійським словом "реліф", яка не

42) "Українські робітничі вісті", 2 липня 1935.

була щедрою, ні радісною, бо ті, які за неї відповідали, намагалися розтягнути фонди, щоб задоволити потреби, але їм ніколи не вдавалося цього зробити.⁴³⁾

Під час економічної кризи власті широко застосовували закон про депортацію "чужинців", які ставали тягарем, тобто були без праці, не мали засобів до життя, вдавалися за громадською допомогою.

В газеті "Український емігрант", що виходила у Львові, знаходимо нотатку п. з. "Вивіз чужинців з Канади", в якій говориться, що уряд всіма силами "стремить до того, щоби за всяку ціну позбутися чужинців, які в останніх кількох роках прибули до Канади за шматком хліба".

Тоді ж уряд щомісяця депортував від 500 до 1,000 таких "чужинців".⁴⁴⁾

У ті ж самій газеті дещо пізніше поданий приклад, як власті вирішили депортувати українську жінку з Вінніпегу Єву Пограничну, яка випадково попала під віз, була важко покалічена, залишилась без засобів до життя і стала... "громадським тягарем".

Це така зворушлива справа, що не зашкодить її тут повністю переповісти, бо вона дуже яскраво характеризує ті відносини і умови, в яких перебували тисячі українських поселенців у Вінніпегу (і по всій Канаді) у тодішніх роках.

"Депортаційні практики канадського уряду... дуже кривдячі і виглядають радше на порушення не за-

43) James A. Jackson. The Centennial History of Manitoba, стр. 224.

44) "Український емігрант", 30 листопада 1931.

кону, але примітивних понять справедливості й гуманності.

Під тим оглядом гомінкою є в Канаді справа української іммігрантки Єви Пограничної. Переходила вона хідником. Нараз надїхав віз, вона дісталася під колеса і підняли її з переломаними крижками. Власник воза викрутився від відшкодування, зате нещасна жінка 15 місяців пролежала в шпиталі й стала калікою на ціле життя. Управа міста, на яку впав кошт утримання каліки, робить старання, щоб Пограничну відставити до краю походження. Стала суспільним тягарем і тому треба її депортувати.

Безробітні в місті Келгарі маршують до вантажного поїзда, щоб приєднатися до своїх побратимів з Венкувера, які започаткували славний "Похід на Оттаву" у 1935 році.

Для виконавців депортаційних приписів це байдуже, що Погранична не з власної волі дісталася під віз, що вона з розмислом не шукала каліцтва, що врешті не має до кого вертати, бо вся рідня в краю бідна.

Наводимо цей один приклад, як дуже характерний. Але таких і подібних фактів приносить більше щоденне життя.

Випадок з Пограничною до живого обурив не лише українську опінію в Канаді.

Вона сама, позбавлена якої-небудь спромоги заробити на себе, зломлена на ціле життя каліцтвом, коли їй донесли про кривдячу її депортацію, заявила з болем і розпукою "до краю не поїду, вбийте на тому місці!"

Треба вірити, що українське громадянство в Канаді доложить всіх зусиль, щоби оборонити цю нещасну жінку перед страшними наслідками мертвої букви закону".⁴⁵⁾

Використовуючи ситуацію економічної кризи, наявність великої армії безробітних, канадські капіталісти нахабно зривали заробітну плату, яка вже й так була низькою, якої не вистачало навіть на прожитковий мінімум. На наступ капіталістів трудящі відповідали організованою боротьбою — масовими страйками. Треба зазначити, що в тих страйках провідну роль відігравали українські робітники, які були членами прогресивних товариств.

Ціла серія страйків відбулася тоді у Вінніпегу, які власті при допомозі поліції намагалися зламати. Часто доходило до сутичок між поліцією і страйкарями. По-

45) "Український емігрант", 15 січня 1932.

Провідники-українці у боротьбі безробітних за працю або допомогу у Вінніпегу в 1930-х роках під час економічної кризи. Вони також очолювали страйкові бої трудящих за кращі умови праці та боротьбу проти фашизму. Зліва направо: Мич Сейго і Михайло Лернатович.

ліція арештувала робітників і судді посилали їх на довгі строки в тюрми. У Вінніпегу під час страйку у Колд Стореджі поліція арештувала робітників П. Ковальчука, П. Кізему, Ф. Чарнявського, Й. Канюгу і М. Савчука.

У 1936—1939 роках у Канаді, як і в інших капіталістичних країнах, почав поширювати свою пропаганду фашизм через різні свої організації серед різних наці-

ональності. У Квебеку фашистський рух очолював Адрієн Арканд. У Вінніпегу фашистські організації очолювали Дж. Вітмер і В. Симпсон. Вони робили спроби встановити контроль над Маркет Сквер, традиційним місцем робітничих з'бірань і демонстрацій. Але робітники відбили спроби фашистів, озброєних залізними прутами, кожами. Треба сказати, що у той час, коли робітники розправлялися з фашистськими уніформованими хуліганам на Маркет Сквер, поліція брала їх під свій захист. Після кількох марних спроб фашисти більше не показували свого носа на Маркет Сквер.

Слід зазначити, що серед тих, які керували боротьбою безробітних, страйками і розправами з фашистами у Вінніпегу важливу роль відігравали українські діячі — Михайло Ленартович, Мич Сейго, Степан Бориско.

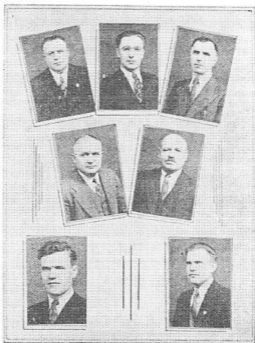
ДОПОМОГА РІДНИМ

Українські організації і товариства, які утворились у Вінніпегу ще перед першою світовою війною, піддержували тісні зв'язки з організаціями і товариствами на рідних землях. Ті зв'язки були органічні — тісні і живі.

Канадські українці через свої організації одержували з рідних земель літературу і різні культурні надбання. Як у ті часи, так і тепер є незаперечною істиною, що українські поселенці за океаном не можуть розвивати українську культуру і зберігати національну ідентичність без тісних органічних зв'язків з українським народом на рідних землях.

У той час, коли канадські українці жили своїм культурно-освітній і мистецькій діяльністю із надбав українського народу на рідних землях, вони

**КЕРІВНИЦТВО УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧО-ФАРМЕР-
СЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КАНАДІ 1940 РОКУ**

Верхній ряд (зліва направо): Іван Бойчук, Петро Прокопчук, Пилип Лисець; середній — Іван Навізівський і Матвій Шатувльський; нижній — Михайло Король і Петро Кравчук.

також подавали своїм рідним допомогу, особливо матеріальну, в боротьбі за соціальне і національне визволення.

Ще тоді, коли був організований перший український відділ Соціалістичної партії Канади у Вінніпегу, українські робітники збирали між собою гроші для політичних в'язнів, які томилися на засланні у Сибіру.

Уже згадувалось, що у Вінніпегу існувала "Рада сімох", яка займалася справою визволення Мирослава Січинського з тюрми, в яку він був запроторений за вбивство цісарського намісника у Львові 1908 року — графа Андрія Потоцького.

Декілька разів канадські українці проводили кампанії збірки коштів на допомогу жертвам поведень, що час від часу заподіювали великої шкоди українському населенню на Підкарпатті. Центральні Комітети таких допомогових кампаній знаходились у Вінніпегу.

Особливо велику допомогу подавали канадські українці своїм рідним на західноукраїнських землях у їхній боротьбі за визволення з-під гніту польської шляхти, румунських боярів, чехословацької буржуазії.

Вимоги в 1930-х роках були такі великі, що потрібно було організувати окреме Товариство допомоги визвольному рухові на Західній Україні, яке займалося б активною допомогою політичним в'язням у тюрмах Польщі, Румунії, Чехословаччини, їхнім родинам, які залишилися без будь-яких засобів до життя.

1 березня 1931 року у Вінніпегу був сформований перший відділ Товариства допомоги визвольному рухові на Західній Україні, з якого швидко розгалузилась

організація по всій країні. Головна Керуюча Рада Товариства допомоги визвольному рухові на Західній Україні приміщувалась весь час свого існування — аж до 17 вересня 1939 року — у Вінніпегу.

В головному членами Тодовирназу були ті українці, які прибули до Канади вже після першої світової війни, які були тісно зв'язані з боротьбою за визволення на рідній землі. Деяко з них був навіть її активним учасником аж до виїзду у Канаду.

За своє понад 8-річне існування Тодовирназу подало велику допомогу рідним Східної Галичини, Буковини, Закарпаття і Волині. Слід згадати, що Товариство співробітничало з Канадською робітничою оборончою лігою, яке проводила ж таку діяльність, подаючи допомогу політичним в'язням, які опинилися в тюрмах за те, що брали участь в класовій боротьбі канадських трудящих.

Крім матеріальної допомоги, Товариство допомоги визвольному рухові на Західній Україні влаштовувало масові мітинги, на яких викривалась політика панських окупантів західноукраїнських земель, викривався жорстокий терор польської дефензиви, румунської сигуранци, чеської поліції. Тодовирназу випускало літературу, в якій на документальних фактах виявляло, як окупанти ведуть політику денационалізації українського населення.

Основоположниками і керівниками Товариства допомоги визвольному рухові на Західній Україні були Михайло Ленартович, Михайло Кадиляк, Микола Ліщинський, Пилип Лисець, Микола Кацак, Микола Чачковський, Петро Арсен.

ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Першого вересня 1939 року почалась друга світова війна. Фашистська Німеччина напала на Польщу. Через кілька днів Англія і Франція оголосили війну Німеччині. 9 вересня у війну проти Німеччини вступила і Канада. В країні були введені воєнні закони.

Українські прогресивні організації чітко визначили свою позицію по відношенню до війни. Це становище було здеклароване в заяві Центрального Виконавчого Комітету Товариства Український робітничо-фермерський дім і редакційних статтях "Народної газети" у вересні 1939 року. І ГУРФДім, і "Народна газета" були категорично проти німецького фашизму і його сателітів.

Деяким українським організаціям, особливо тим, що були під впливом Організації українських націоналістів у Європі, що аіслугоувались німецькому фашизмові, доводилось "переорієнтуватися" на зразок акробатики єпископа Микити Будки в 1914 році, або, затаївшись, чекати результату війни.

Розуміється, канадській правлячій реакції не до смаку були прогресивні організації, тому вона, використовуючи воєнну ситуацію, зробила на них наступ: у червні 1940 року федеральний уряд безпідставно закрив ряд прогресивних організацій і газет — різних національностей. Тоді ж був нанесений удар Товариству Український робітничо-фермерський дім і українській прогресивній пресі.

Українським націоналістичним організаціям, що були під прапором ОУН і вихваляли німецький та італійський фашизм, нічого не сталось. Навпаки, деякі з

них ще були винагороджені — їм були передані за безцін Українські робітничі доми. У тому ж часі був сформований Комітет українців Канади при сприянні і активній допомозі властей, одним з завдань якого було захопити контроль над всіма організованими українцями, навіть тими, що були членами і прихильниками ТУРФДім.

КУК надіявся, що тепер, коли була заборонена діяльність ТУРФДім, йому це вдасться зробити дуже легко. Але це були марні надії. Українські робітники і фермери, виховані в прогресивних організаціях дали КУК рішучу відсіч, повели проти нього посилену боротьбу.

Цілий рік доводилось українським прогресивним організаціям проводити роботу в нелегальних умовах. Незважаючи на те, що провідники і редактори газет були залоторент до концентраційних таборів у Кенаскіс і Петававі, рядові члени не розгубилися, навпаки, солідно держались і продовжали свою діяльність.

У червні 1941 року, коли гітлерівська Німеччина з своїми сателітами напала на Радянський Союз, по цій Канаді почали виникати Українські комітети допомоги Батьківщині, до яких вступали бувші члени ТУРФДім, як також люди, які до того не були членами прогресивних організацій і товариств.

Швидко розгорнулась різноманітна діяльність, така, яку на протязі років проводив ТУРФДім.

На базі Українських комітетів допомоги Батьківщині утворилось Товариство українських канадців (згодом — Товариство об'єднаних українських канадців), яке стало гідним продовжувачем Товариства Український робітничо-фермерський дім.

Василь Колісник

Василь Кардаш

У 1926 році вперше у Вінніпегу був обраний до міської ради комуніст — українець — Василь Колісник. Довгі роки був депутатом Манітобського провінціального парламенту з Вінніпегу комуніст — українець — Василь Кардаш.

По цілій країні розгорнулася масова кампанія за звільнення інтернованих антифашистських діячів з концентраційного табору і за повернення Українських робітничих домів правним власникам. При широкій підтримці канадського народу боротьба увінчалася успіхом.

Члени і прихильники Товариства об'єднаних українських канадців активно включилися у кампанію за по-

силення воєнних зусиль у боротьбі проти фашизму. Багато членів ТОУК і РЗТ вступили в ряди канадських збройних сил і відзначились героїзмом на фронтах проти фашизму. Значне число їх віддали свої життя у цій боротьбі.

ПІСЛЯВОЄННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Понад тридцять років проводить свою діяльність Товариство об'єднаних українських канадців. Це довгий період, ніж існувало Товариство Український робітничо-фермерський дім. Правда, діяльність ТОУК проходить в інших суспільно-політичних умовах. Змінилась до значної міри і його організаційна форма. Змінилась і соціальна структура його членів. Все те вплинуло й на характер його діяльності. Але завдання і цілі ТОУК аналогічні до завдань і цілей ТУРФДім: виховання членів у прогресивному дусі на гідних громадян Канади; плесання братерських зв'язків з українським народом; збереження української ідентичності у Канаді, популяризування культурно-мистецьких надбань українського народу; пропагування дружби між народами; відстоювання справи світового миру.

Незважаючи на те, що Крайовий Виконавчий Комітет Товариства об'єднаних українських канадців увесь час приміщується в Торонто, Вінніпег й далі вважається дуже важливим центром української прогресивної організованої громади.

ТОУК за своє дотеперішнє існування проробив величезну діяльність, на якій погрібно хоч коротко зупинитися, бо значна доля її припадає на відділи у Вінніпегу.

У 1940 році був запланований другий Всокрайовий

Андрій Білецький

Марія Кардаш

Через довгі роки був членом шкільної ради Вінніпегу комуніст — українець — Андрій Білецький. Він був деякий час і алдерменом міста. Довгі роки в шкільній раді була комуністка — українка — Марія Кардаш.

фестиваль української пісні, музики і танцю в Едмонтоні. Задум, на жаль, не вдалося зреалізувати (хоч була вже до нього зроблена велика підготовка), через закриття федеральним урядом ТУРФДім. Лише в 1946 році зусиллям мистецьких колективів ГОУК в Едмонтоні відбувся Західноканадський фестиваль, на який прибули гості з Радянської України — артисти-співаки Зоя Гайдай, Іван Паторжинський, поет Андрій Малишко, журналіст Лука Паламарчук і Семен Стефаник —

ски видатного українського письменника-класика Василя Стефаника. У виконанні програми фестивалю взяли участь мистецькі колективи ТОУК з Вінніпегу.

У 1947 році Товариство об'єднаних українських канадців перевело збірку фондів на закупно подарунків дітям-сиротам на Радянській Україні, батьки яких загинули у боротьбі з гітлерівськими загарбниками. За короткий час було зібрано \$223,796. Водночас Ліга американських українців переводила збірку фондів на цю ж благородну справу. На зібрані гроші були закуплені подарунки, які повезла на Радянську Україну делегація ТОУК і ЛАУ.

У 1951 році минуло 60-річчя перебування українців у Канаді і з того приводу Товариством об'єднаних українських канадців разом з Робітничим запомоговим товариством та при широкій підтримці канадських українців був встановлений перший пам'ятник Великому Кобзареві на американському континенті — в Палермо — між Торонто і Гемилтоном. Рік пізніше біля пам'ятника відкрито Меморіальний музей Т. Г. Шевченка. Зараз там є чудовий парк, який разом з пам'ятником і музеєм становить Шевченківський заповідник. Тоді, на завершення святкування 60-річчя життя і творчої праці українців у Канаді, 30 червня 1951 року в Торонто відбувся Всеукраїнський ювілейний фестиваль.

Як і в кампанії збірки фондів на закупно подарунків дітям-сиротам на Радянській Україні, так і в спорудженні пам'ятника Тарасові Шевченку, у псередонні 60-річчя перебування українців у Канаді: активну участь взяли члени і прихильники відділів ТОУК і РЗТ у Вінніпегу.

Микола Гринчишин

Микола Чачковський

Довгі роки вони були редакторами газети "Українське слово" у Вінніпегу. Зараз вони є редакторами газети "Життя і слово" в Торонто.

Шостий крайовий з'їзд Товариства об'єднаних українських канадців 18—21 лютого 1954 року прийняв постанову про гідне відзначення 100-річчя з дня народження Івана Яковича Франка всекрайовим фестивалем і відкриттям Музею Великого Каменяря у Вінніпегу.

Ця постанова була зреалізована 7 липня 1956 року. Того ж дня відбувся Всекрайовий фестиваль української пісні, музики і танцю, був відкритий музей і біля нього встановлене погруддя Івана Франка. Для участі у святкуванні мала прибути делегація культурних діячів з України, однак федеральний уряд на донос лідерів

Комітету українців Канади відмовився видати їм в'їзну візу.

Вітаючи відкриття музею і пам'ятника Іванові Франку у Вінніпегу, газета "Українське життя" (Торонто) писала:

"Хай вічно живе світлий образ великого Каменяра в пам'яті українців Канади, образ невтомного борця за краще людське життя.

Слава нашим піонерам — слава усім чесним українцям Канади, які, не забуваючи рідну землю, Батьківщину геніального Шевченка і великого Франка, невтомною боротьбою створили нове життя на канадській землі.

Хай живуть в мирі і розвиваються Канада і Україна".⁴⁶⁾

Після ювілейних святкувань у Канаді Товариство об'єднаних українських канадців і Робітниче заповомогове товариство на запрошення Урядового ювілейного комітету УРСР послало делегацію для участі у відзначенні 100-річчя з дня народження Івана Франка на Україні.

Треба зазначити, що Музей Івана Франка у Вінніпегу кожного року відвідують тисячі людей з Канади, США, Латинської Америки і європейських країн. Експонати музею знайомлять відвідувачів різних національностей з життям і творчістю велетня української літератури — Івана Франка.

Музей Івана Франка є цінним культурним надбанням міста Вінніпегу.

46) "Українське життя", 5 липня 1956 р.

ПОВІДЬ 1950 РОКУ

Українці завжди проявляли зразок високої відповідальності під час всяких стихійних лих, які час до часу навіщали Вінніпег. Особливо вони проявляли таку громадську відповідальність під час поводей, що досить часто заподіявали величезної шкоди місту, особливо тим околицям, які прилягають до ріки Ред, з якої виступала навесну вода і заливала цілі райони. У воді потопали хати, з яких нашвидкоруч евакуюєувались тисячі мешканців.

Ріка Ред часто спричиняла поводи і наносила великої шкоди не тільки Вінніпегу, але всім тим містечкам, які знаходились вздовж неї — аж від Емерсону. Наприклад, у 1826 році повідь приневолила поселенців Ред Ривер Белей втікати з своїх насліджених місць і рятувати своє життя у подальших безпечних районах.

Але повідь у травні 1950 року була одна з найбільших і найнищівніших в історії населення Манітоби і, особливо, міста Вінніпегу.

Прогресивна газета "Українське слово", яка виходила у Вінніпегу, 10 травня 1950 року повідомляла, що вода у ріці Ред піднялася 27 футів понад свій нормальний рівень.

Ситуація з дня на день погіршувалась. В перших днях поводи виселено 4,000 жителів з 989 помешкань. В місті було встановлено майже надзвичайне становище:

- Заряджено мобілізацію всіх фізично здорових людей на рятунок міста.
- Понад 60 шкіл припинили свою діяльність до часу закінчення небезпеки.

THOUSANDS FLEE CITY

Norwood Bridge In Pincers Fight Mass Evacuation Plans Prepared

Rivers Threaten "Short Cut" Move

Evacuation of Valley Planned To End

As the Norwood bridge is being dismantled, thousands of people are being evacuated from the city. The city is being threatened by the rivers, and a "short cut" move is being planned. The evacuation is being planned to end the threat to the city.

Mass Evacuation Plans Prepared

Evacuation of Valley Planned To End

The city is being threatened by the rivers, and a "short cut" move is being planned. The evacuation is being planned to end the threat to the city.

City Winning Fight To Maintain Power

Evacuation Plans Prepared

Evacuation of Valley Planned To End

The city is being threatened by the rivers, and a "short cut" move is being planned. The evacuation is being planned to end the threat to the city.

Winnipeg Free Press

Labour Group To Attack City Workers

Evacuation Plans Prepared

Evacuation of Valley Planned To End

The city is being threatened by the rivers, and a "short cut" move is being planned. The evacuation is being planned to end the threat to the city.

Small Talk

Evacuation Plans Prepared

Evacuation of Valley Planned To End

The city is being threatened by the rivers, and a "short cut" move is being planned. The evacuation is being planned to end the threat to the city.

Evacuation Plans Prepared

Evacuation of Valley Planned To End

The city is being threatened by the rivers, and a "short cut" move is being planned. The evacuation is being planned to end the threat to the city.

Navies Go To Rescue Of Stranded Tuna

Evacuation Plans Prepared

Evacuation of Valley Planned To End

The city is being threatened by the rivers, and a "short cut" move is being planned. The evacuation is being planned to end the threat to the city.

Coaster Doves Eatway Of City Topsoil Epidemic

Evacuation of Valley Planned To End

The city is being threatened by the rivers, and a "short cut" move is being planned. The evacuation is being planned to end the threat to the city.

Перша сторінка газети "Вінніпег Фрі Пресс" про розміри поводі в 1950 році у Вінніпегу.

- Вивезено до Брекдону і Найнет хворих з чотирьох госпіталів (особливо дітей) в числі понад 400 осіб.

- Евакуйовано все населення з передмістя Сейнт Вітал.

- Закрито всі (понад 40) кінотеатри міста.

Вода в ріці Ред піднімалася все вище і вище — вона досягла вже 32 фути понад нормальний рівень. Утворилося велике озеро — 100 миль довге і 20 миль широке.

Великої шкоди зазнали фермери. Деякі втралили весь свій дорібок. Вода знесла їхні хати, стайні, всі господарські будівлі. Гинула на очах їхня худоба — тонула у воді і падала з голоду та холоду. Деякі фермери швиденько відвозили свою рогату худобу до скотобоскь Вінніпегу і Сейнт Боніфейс. Вода руйнувала фермерські поля.

Найкритичніша ситуація створилась між 14 і 19 травня, коли вода піднялась понад 30 футів, бо здавалось, що нема виходу і рятунку. Понад 100,000 людей було евакуйовано з Вінніпегу і передмість у різні міста Канади — до знайомих і рідних. На рейках щодня стояли поїзди СТР і СТР — готові були кожного часно вивозити нові партії населення з міста подальше від поводі. Багато людей було приміщено в наметах поза містом. Частина знайшла тимчасовий притулок у Вінніпег Біч.

У місті завмерло ділове життя. Всі зусилля і помисли були скеровані на рятунок людей і реальностей. Вода позаливала багато підвалів. Половина населення приневолена була випомповувати воду з пивниць день і ніч.

Вода бушувала... У кількох місцях вона прорва-

Будинок Манітобського парламенту у Вінніпегу знайшовся серед "озера" під час поводі у 1950 році.

лась через греблі. Треба було надзвичайних і надприродних зусиль, щоб полагодити ушкоджені місця греблі, зупинити розбурхану стихію. Особливо знайшлися у великій небезпеці околиці попри ріку: вода виступала з берегів і заливала хати, які знаходилися у долинах, потрібно було до них добиратися човнами.

Внаслідок поводі припинено діяльність центрального опікування. Створилась криза з постачанням харчів населенню. Особливо забракло молока для дітей. Не можна було доставляти і хліба до хатів і крамниць. Власні побоювалися, щоб в місті не вибухла епідемія, бо в багатьох околицях міста були ушкоджені водопроводи і каналізація.

Великих зусиль докладали рятувальники, щоб охоронити перед повіддю Ситі Гайдро і його підстанції.

Зразу, як тільки була проголошена тривога, на будову гребель вийшло 50,000 людей, особливо молодшого віку. До рятувкової акції були мобілізовані всі члени Товариства об'єднаних українських канадців і Робітничого заломогового товариства. В Українському робітничому домі була відмінена вся культурно-освітня, мистецька і громадська діяльність.

Про розмір участі членів ТОУК і РЗТ в рятувковій акції широко розповідала газета "Українське слово". Від 17 травня вона повідомляла: "Та дільниця Вінніпегу, що називається Пойнт Доглес, густо заселена українцями. В Українському робітничому домі відкрито рятувничу квартиру на ту околицю. Її організаційною і активною силою стала прогресивна молодь Північного Вінніпегу.

Репортер "Українського слова" відвідав цю квартиру минулої середи вечером і там в розмові з одним з її керівників Роландом Пеннером довідався про таку її діяльність того дня:

- Вислано до праці на загатах 75 людей.
- На евакуації мешканців із залитих та загрожених помешкань працювало 30 людей і 7 троків.
- В середу евакуйовано 60 сімей.
- Квартира має до розпорядження три човни (минулими днями мала вісім).

Все керівництво і праця проводяться власними добровільними силами при співпраці Центрального рятувкового бюро.

У районі керівного осередку Пойнт Доглес є субстанція Ситі Гайдро і газовий завод Вінніпег Елек-

трих Ко., функціонування яких дуже важливе для населення, і які дотепер успішно обороняються від атаків води майже виключно людськими силами з УРД в Пойнті Доглес.

В горішній залі будинку створено склад меблів та інших речей, вивезених із затолених будинків, а в нижній — буфет для працівників.

"Українське слово" від 24 травня опублікувало репортажі п. з.: "Молодь рятує Вінніпег", "ТОУК і РЗГ на фронті поводі у Вінніпегу", "В боротьбі проти поводі в Іст Килдонан".

Повідь у травні 1950 року заподіяла величезної шкоди. Вода залляла 10,500 житлових будинків. 2,500 зазнали великого ушкодження, деякі з них так були зруйновані, що їх не можливо було відбудувати. Обраховували, що матеріальних збитків повідь заподіяла місту на 115,000,000 доларів. У цю цифру, розуміється, не враховувався кошт часу, зусиль, терпінь, бо їх важко було визначити сумою грошей.

Зразу після поводі розгорнулася кампанія збірки коштів на допомогу тим, які не мали заощаджень, щоб покрити великі збитки. До цієї кампанії приєдналися Товариство об'єднаних українських канадців і Робітниче допомогове товариство. Був сформований Допомоговий комітет, який опублікував в "Українському слові" заклик до членів, прихильників і читачів української прогресивної преси послішшити з щедрою допомогою потребуючим.

Так, під час поводі 1950 року у Вінніпегу багато українців проявили героїчні подвиги, бо вважали своїм святым обов'язком рятування міста, яке для значної частини було рідним, для інших — містом, в якому

вони прожили чимало років свого життя, яке для них також стало близьким і дорогим.

Звичайно, українці не тільки виявили великий подвиг під час повоєні 1950 року. Вони часто гуртом чи індивідуально проявляли свою відданість під час різних стихійних нещастів, які навіщали місто.

Не завжди ті подвиги і жертвенність належно оцінювалися відповідними урядовими установами. Вже найбільше в тому грішила щоденна преса, яка, якщо не примовчувала їх зовсім, то старалася їх явно применшити, обмежитися кількома рядками, опублікованими десь в глибині газети, куди мало-хто заглядає. На жаль, ця практика і сьогодні не занехана, якщо йдеться про осіб з "чужинецькими прізвищами", особливо — слов'янськими.

"УКРАЇНСЬКИЙ ВІННІПЕГ"

Сьогодні підраховують, що у Вінніпегу живе 60—70 тисяч українців. Величезна більшість з них (коло 80%) вже народилась у Канаді. Отже, якщо б всіх українців вилучити з Вінніпегу, то з них самих можна б утворити чималеньке місто.

Але навіть у місті, що має 550,000 населення, 60—70 тисяч — велика громада, вага якої відчутна на кожному кроці у місці. Особливо вона домінантна у Північному Вінніпегу, де все-таки живе переважна більшість українців, хоч у післявоєнному періоді багато з них, старших і, особливо, молодших, поселились у різних районах міста.

Правда, після другої світової війни відбулася велика зміна в соціальній структурі канадського народу, яка позначилася і на канадських українцях, бо ж ними

Український православний собор на вулиці Мейн.

керують ці самі закони суспільного розвитку, під які підпадають люди і інших національностей. І коли до 1940 року Вінніпег мав найбільше українських поселенців, то тепер їх є найбільше в Торонто (80 тисяч), бо

Український робітничий дім в Пойнт Доглес.

сюди після війни мігрувало багато молодих людей українського походження з Західної Канади, особливо з фермерських околиць Манітоби, Саскечевану і Алберти. Треба завважити, що Едмонтон наздоганяє Вінніпег щодо числа українських поселенців, бо він швидко росте у великий економічно-комерційний центр. І все ж таки, українська громада у Вінніпегу більш відчутна, ніж українська громада у Торонто, де вона губиться у метрополії, яка вже давно перейшла межу двох мільйонів населення.

І тому не буде гіперболею, коли скажемо, що Вінніпег й далі залишається "столицею канадських українців". На це склалось багато історичних і традиційних причин. Це ж бо тут зупинялися перші українські іммігранти. Це ж бо тут формувалась стабільна українська громада. Це ж бо тут починалось церковне, ос-

вітне, містечке і громадське життя українських поселенців.

У Вінніпегу є щось 22 українські церкви. Це великі і коштовні будівлі-собори. Особливо значне число їх було споруджено після другої світової війни. Деякі були реконструйовані. Переважна більшість з них — це уніатські церкви. Вибудували декілька величавих церков і українські автокефалісти. Українські великі церкви знаходяться на вулицях Мейн, Юклід, Мейґрегор, Борровс, Арлінгтон. Своїми куполами вони возвишаються над житловими хатами українських поселенців. Треба зауважити, що й уніатські, й автокефальні церкви відрізняються своїми будовами від католицьких костьолів та англійських церков.

У Вінніпегу ще й далі знаходиться більшість центральних установ українських освітніх та громадських товариств і організацій: Робітничого допомогового товариства, "Взаємної помочі", Брацтва українців-католиків, Союзу українців-самостійників. Тут перебуває і Комітет українців Канади, під "парасолею" якого знаходяться українські націоналістичні організації.

Правда, після війни центри деяких українських товариств перенеслися до Торонто, як, наприклад, Товариство об'єднаних українських канадців, Українського національного об'єднання.

У Вінніпегу під цю пору виходить ряд українських газет — "Канадійський фермер", "Український голос", "Новий шлях", "Поступ", "Вісник".

У місті є ряд українських товариств, які мають свої власні будинки з театральними залами, як також будинки-читальні. Серед них перше місце займає Український робітничий дім, який був споруджений 1919 ро-

ку на кошти робітників і фермерів з цілої Канади. Він має великий театральний зал на 1,000 крісел, простору сцену. В цьому залі відбуваються концерти, театральні вистави, громадські мітинги. Крім театального залу, будинок має кімнати для різних галузей організаційної діяльності. У лівому флігелі приміщується канцелярія Головного Виконавчого Комітету Робітничого запомогового товариства і Манітобського Провінціального Комітету Товариства об'єднаних українських нападців. Він знаходиться на розі вулиць Притчард і МекГрегор.

Крім центрального, у Великому Вінніпегу є ще два Українських робітничих дома — в Пойнт Доглес і в Іст Килдонан.

Нещодавно було завершено великий будинок Інституту "Просвіти" на розі вулиць Притчард і Арлінгтон. Він також відомий тим, що в ньому влаштовувались концерти, представлення, відбувалися громадські мітинги.

Після того, як Українське національне об'єднання було видворене з Українського робітничого дому в Пойнт Доглес, воно спорудило свій власний будинок на вулиці Мейн — недалеко Селкирк.

Одним з найстаріших українських товариств у Вінніпегу вважається Читальня "Просвіти" на вулиці Флора. Читальня має свій власний будинок — для своїх організаційних потреб.

По вулиці Юклід знаходиться Читальня ім. Маріяна Шашкевича.

Другою найбільш відомою українською установою в місті вважається, після Українського робітничого до-

Біля будинку Манітобського парламенту споруджений пам'ятник Тараса Шевченка, на вулиці Юклід — Маркіяна Шашкевича.

му, Український народний дім на розі вулиць Бэрровс і МекГрегор. У ньому гуртувалась переважно "народовецька" інтелігенція, з якої вийшли громадські діячі, що очолювали різні націоналістичні угруповання. Треба зазначити, що в Українському народному домі проводилась в 1920—1930-х роках жива культурно-освітня, шкільна і мистецька діяльність.

Крім вище згаданих українських громадських будинків, є ще ряд менших організацій, що мають свої власні приміщення. Треба заважити, що майже при

всіх церквах (у підвалах) є залі, в яких відбуваються збори парохіян, як також різні підприємства — бенкети і забави.

У Вінніпегу зараз є три пам'ятники українським письменникам-класикам: Тарасові Шевченкові біля будинку провінціального парламенту, Іванові Франкові біля Українського робітничого дому на вулиці Притчард, Маркіянові Шашкевичу на вулиці Юклід.

У 1956 році на відзначення 100-річчя з дня народження Івана Франка у Вінніпегу біля Українського робітничого дому на вулиці Притчард був відкритий Меморіальний музей Івана Франка, експонати якого розповідають про життєвий шлях і творчість Великого Каменяра. Цей музей користується широкою популярністю серед мешканців міста.

Значно розширив свою діяльність Осередок культури і освіти, який збагатився новими фондами — книжками і архівними документами.

Наш нарис не претендує на повний реєстр українських установ у Вінніпегу. Тут згадані деякі, щоб проілюструвати наскільки розгалужена культурно-освітня, мистецька і громадська діяльність українців у місті.

Крім тих українських установ, у Вінніпегу є ряд торговельних підприємств: кооперативних і приватних. На розі вулиць МекГрегор і Дофрин знаходиться молочарня — "Народна кооператива" (колишня "Робітничо-фермерська кооператива"). Вона була організована майже виключно на паєх українських трударів. Існує в місті Кредитова спілка "Карпатія" — кооперативне підприємство.

На вулиці Селкирк є ряд торговельних підприємств, серед них "Українська книга" і "Глоб Турс".

Музей Івана Франка на вулиці Притчард.

На вулиці Мейн є ряд українських книгарень — приватних і Кооператива "Калина".

А скільки в місті українських приватних крамниць, майстерень, ресторанів?! Їх — сотні! Вистачить перелистувати "жовті сторінки" телефонічної книги міста, щоб переконатися, як багато сьогодні є лікарів, адвокатів, інженерів, дентистів українців. Треба зауважити, що українські професіонали і бизнесмени мають у Вінніпегу, як і в інших канадських містах, свою організацію.

Особливо слід підкреслити велику кількість вчителів-українців як в провінції Манітобі, так, зокрема, й у самому місті Вінніпегу. Їх багато в початкових і середніх школах. Навіть у кількох школах принципалами є українці. В обох університетах — Манітобському і

Вінніпегському — є значне число українських професо-

В кожній публічній чи науковій бібліотеці міста
рів і викладачів.

знайдете працівників-українців.

Уже згадувалось вище, що ще 1910 року був обра-
ний алдерменом до міської ради Вінніпегу Теодор
Стефаник. З того часу вже багато українців у різні
роки були обрані до міської ради: Василь Колісник, Та-
рас Ферлей, Дмитро Ільчкшин, Андрій Білецький, Ва-
силь Шкраба і інші. Зараз у міській раді (Великого
Вінніпегу) є 4 каунселори українці: Славко Ребчук,
Адам Клим, Кен Галанчук, Ольга Фуга.

Уже сімнадцятий рік мейором Вінніпегу є укра-
їнець Степан Дзюба. Треба зазначити, що на протязі
всієї історії інкорпорованого Вінніпегу мейорами міста
були англосаксонці. З вибором Степана Дзюби мейо-
ром був зламаний цей сильний англосаксонський ес-
тблішмент.

Марія Дима була першою українкою обраною до
шкільної ради міста Вінніпегу. Після того регулярно
обирались до шкільної ради українці: Андрій Білець-
кий, Андрій Загарійчук, Марія Кардаш, Ольга Фуга
(декілька років була головою шкільної ради). Зараз
у шкільній раді Великого Вінніпегу є п'ять українців:
Роберт Парахін, Віктор Прудон, Леон Ледуковський,
Леона Радчук, Гелем Майба.

Уже багато років з різних виборчих округ обира-
ються депутатами до Манітобського провінціального
парламенту українці. Першим був обраний Тарас Фер-
лей, після нього обирались Микола Бачинський, Микола
Григорчук, Іван Соломон, Марія Дима, Василь Шкраба,
Степан Кравчик, Василь Кардаш, Іван Гаврилук і інші.

Будинок Інституту "Просвіти" на вулиці Притчард.

Зараз в Манітобському провінціальному парламенті є 8 депутатів-українців. В складі теперішнього манітобського провінціального уряду є чотири міністри-українці — Бен Ганущак, Петро Буртняк, Сем Юзьків, Василь Юреській.

З наведених фактів (лише деяких з багатьох) можна скласти собі уяву про ту вагомість, що її становлять люди українського походження у всіх галузях життя і діяльності міста.

Коли поселялись перші українці у Вінніпегу, то не багато їх думали тут жити постійно, бо більшість їх мріяла "підробитись" і повернутись до старого краю. Тому вони вважали себе тимчасовими жителями міста. Але коли вони почали обзаводитися сім'ями, коли народжувалися діти, то відношення їх основно змінилось: з тимчасових вони стали постійними мешканцями Вінніпегу. Тому їх не могли не цікавити

Український народний дім на вулиці Борровс.

всі проблеми міста, як вони цікавили людей інших національностей, що вже тут жили довгі роки.

Їхнє зацікавлення економічно-господарськими справами зростало ще й тому, що багато з них, особливо в Північному Вінніпегу, що мали сталі роботи, купували хати і шанди на Абердін, Манітоба, Флора, Парр, Притчард, Борровс. Їх турбувало, що міські власті встановляли високу шкалу податку на їхні бідненькі халупи, коли великі реальності багатів оподатковувались порівняно дуже низько. Тому цілком зрозуміло, що вони хотіли, щоб склад міської ради був такий, який дбав би про інтереси всього населення, а не захищав лише інтереси великого бізнесу.

З 1910 року українські поселенці активно беруть участь у міських виборах. Тоді появлялись "свої" кандидати (українці), які, насправді, в більшості були агентами буржуазних партій. Зразу багато людей голосували на "своїх" кандидатів, бо їм втовкмачували,

що "своя сорочка ближча", що "свій, як не заплаче, то скривиться". Але з часом українські виборці почали освідомляти, що треба голосувати на таких кандидатах, без різниці якої вони національності, які дійсно будуть обороняти народні інтереси, які доказали вже своєю громадською діяльністю, що їм дійсно дорогі справи трударів. Тому з третьої варди (Північного Вінніпегу), заселеної густо українцями, регулярно обиралися переважно алдермени Незалежної робітничої партії і Комуністичної партії Канади.

Хоч міські власті високо (пропорційно) оподатковували халули трударів у Північному Вінніпегу, то вони значно менше (пропорційно) відпускали коштів на благоустрій цього району міста. Коли, наприклад, на Форт Руж (район багачів) давно були вимощені асфальтом вулиці і вимощені цементом тротуари, то бічні вулиці на захід від Мейн у Північному Вінніпегу були болотисті, тротуари зроблені з прогнилих дощок. Довелось зводити довгу і вперту боротьбу за асфальтовані вулиці і цементовані тротуари в Північному Вінніпегу.

Не менше цікавили українських поселенців і шкільні проблеми, особливо тоді, коли їхні діти підросли і почали ходити до школи. Тому вони були зацікавлені, щоб у виборах до шкільної ради були обрані такі кандидати, які готові були відстоювати домагання населення, щоб були вигідніші шкільні класи, безпечніші будинки, краща система навчання.

Одним словом, не було ні однієї важливої економічно-господарської проблеми міста, яка не була б у центрі уваги українських поселенців Вінніпегу. Вони в тих справах підносили свій голос і висловлювали

свою волю під час виборів, чи на масових мітингах і демонстраціях, збіркою підписів на різні петиції в громадських проблемах.

Треба з усією гордістю сказати, що українці належать до найбільш суспільно-свідомих мешканців міста.

ВІННІПЕГ СЬОГОДНІ

Вінніпег й далі залишається торговельним центром Західної Канади. За останніх двадцять п'ять років він виріс також у важливий освітній і культурний центр країни.

Сто років тому Вінніпег мав всього-на-всього 1,000 мешканців. Нині місто начисляє 560,000 населення. Мейор міста Степан Дзюба категорично твердить, що Вінніпег третє найбільше місто в Канаді, хоч офіційна статистика ставить його аж на п'яте місце.⁴⁷⁾ Треба, однак, зазначити, що величезна більшість жителів провінції Манітоби, яка має 992,000 населення, живе у Вінніпегу.

Вінніпег займає площу у 218 квадратних миль (з додатковою зоною у 400 квадратних миль). У межах Великого Вінніпегу знаходиться 12 муніципалітетів: Вінніпег, Сейнт Боніфейс, Вест Килдонан, Іст Килдонан, Гранскона, Токсідо, Фор: Геррі, Олд Килдонан, Норт Килдонан, Сейнт Вітал, Сейнт Джеймс-Ассінібоя, Чарлсвуд.

Якщо ви не були у Вінніпегу, скажім від 1950 року, то напевно гепер деяких районів міста зовсім не пізнаєте, бо вони цілковито змінили свій вигляд.

Колись, ідучи на південь по вулиці Мейк від вулиці

47) The World Almanac, 1973 Edition, стор. 535.

Центр сьогодняшнього міста Вінніпегу.

Селкирк, ви бачили по лівій стороні, зараз за мостом СПР, великий будинок — Роял Александра Готель. Тепер ця велика споруда (на тодішні часи) зовсім знесена. Там залишилася гола площа і станція Канадської тихоокеанської залізниці. Правда, як тільки вийдете

з-під моста, то по правій стороні ще побачите мізерні і карликуваті готелі "Савой" і "Алберта", які, до речі, тісно зв'язані з історією українських іммігрантів, бо ж вони для них (самітних) були пристановищем. В одному готелі збирались вихідці, наприклад, з Сокальського повіту, в другому — з Гусятинського повіту, які між собою ворогували, інколи зводили свої порахунки фізичною бійкою. Про ті міжусобиці можуть ще багато розповісти пикантних історій українські старожили Вінніпегу.

Дещо далше на південь, по обох боках вулиці Мейн, вирости нові красиві модерні будівлі: Ситк Сентер (міська адміністрація), Сентенніал Сентер, планетарій.

На розі вулиць Мейн і Портедж виріс найвищий будинок міста — 34-поверховий (400-футовий) Ричардсон Билдінг. Оподалік — новозбудований багатопверховий будинок Борд оф Грейс (Зернової ради).

Від моста Канадської тихоокеанської залізниці аж до станції Канадської національної залізниці зовсім змінився вигляд вулиці Мейн. Це ж саме можна сказати і про вулицю Портедж — найголовнішу артерію міста. Колись найбільш висотними будівлями на ній були департаментальні крамниці Т. Ітон Компані і Годсон Бей Компані, сьогодні вони виглядають ліліпутами в порівнянні з 18-поверховим готелем Вінніпег Інн і 17-поверховим будинком Бенк оф Монреал.

На вулиці Едмонтон збудований 27-поверховий житловий будинок. На вулиці Сміт — 16-поверховий житловий будинок. Таких будинків збудовано за останнє чверть століття у місті багато більше. Ще кіль-

На фото (зліва направо): музей, планетарій і концертний зал на вулиці Мейн.

ка років тому в місті не було вищого будинка за 12 поверхів,

Після війни з швидким розвитком міста стало на денний порядок питання амалгамації довколишніх містечок у Великий Вінніпег. У 1955 році Манітобський парламент назначив комісію для вивчення всіх аспектів метрополітанських проблем. Базуючись на звіті комісії, парламентом був схвалений законопроект (Билл 62) 1960 року про утворення Metropolitan Corporation of Greater Winnipeg (Метрополітанської корпорації Великого Вінніпегу).

Після проведення амалгамації потрібно було зробити чимало змін — перш усього в структурі самої міської адміністрації, комунальній обслузі, транспорті, податковій системі і т. д. Зрозуміло, що перші вибори

каунселора до Великого Вінніпегу внесли чимале замішання, бо люди не привикли ще до нового способу голосування.

Треба віддати належне теперішньому майорові міста Степану Дзюбі за те, що амалгамація пройшла успішно за порівняно короткий час. Він виявився досить здібним адміністратором.

Необхідно сказати кілька слів і про благоустрій Вінніпегу. Останніми роками зроблено багато в справі озеленення міських вулиць і бульварів. Посаджено 9,000 нових декоративних дерев. На головних смужках Мейн і Портедж встановлені пересувні ростучі дерева. Розбито 10 нових невеличких парків у місті. Розширено і збагачено Зоологічний парк Ассінібойн. В ньому приміщено багато нових родів птахів і звірів. Тут також є Тропічний будинок, в якому вільно літають птаці, для яких штучно створені природні житла. Кажуть, що вінніпегський зоологічний парк четвертий у світі щодо числа відвідувачів.

Зникли з вулиць міста гуркітливі трамваї — їх всюди заступили автобуси і троллейбуси.

Вінніпег великий освітній центр. Тут є два університети — Манітобський і Вінніпегський. Значно розбудувався і розширив свою діяльність Манітобський університет — в ньому навчається 13,000 студентів. У Вінніпегському університеті навчається 4,000 студентів.

Манітобський інститут технології, який приміщується у новозбудованому будинку на Нотр Дем, двічі збільшився за останні роки, додавши ще секцію мистецтва. Тепер він переназався на Ред Ривер Ком'юніті Колледж.

У місті збудовано багато нових і перебудовано чимало старих будинків початкових і середніх шкіл.

Вінніпег завжди славився своїм мистецьким і культурним життям. Тепер культурна і мистецька діяльність міста значно розширилась, виросла, зміцніла. Останніми роками ця діяльність має можливість розгортатися в нових вигідних залах і на відповідних сценах. Збудовано концертний зал, театральний центр, художню галерею. Вінніпегський балет славиться на весь світ. Велике визнання має і місцевий симфонічний оркестр. Значно оживив свою діяльність і театр — він вважається щодо репертуару одним з трьох найвидатніших театрів на американському континенті. Користується популярністю і Вінніпегський філармонічний хор.

Уже кілька років у Вінніпегу у серпні-вересні відбувається т. зв. "Фольклорама". Вона стала вже перманентною інституцією. У ній беруть участь українські товариства. Великою популярністю користується під час "Фольклорами" павільйон "Львів" в Українському робітничому домі.

Широко розгалужена художня самодіяльність українських товариств у місті. Мистецький колектив Товариства об'єднаних українських канадців влаштовує концерти, ставить театральні вистави, виступає на фестивалях, що приурочені до різних великих ювілеїв (100-річчя з дня народження Івана Франка, 100-річчя провінції Манітоби, 100-річчя міста Вінніпегу). Цей колектив часто бере участь у різних мистецьких змаганнях міста — здобуває призи і похвальні грамоти.

Вінніпег був і є важливим індустріальним містом. Правда, у місті нема великих металургійних чи стан-

кових заводів, але тут завжди були другорядні підприємства, різні фабрики. Вінніпег відзначається тим, що тут є важливі локомотиво- і вагоноремонтні заводи обох канадських залізниць — СРР і СНР.

Михайло Мокрій,

секретар Провінціального Комітету Товариства об'єднаних українських канадців.

Він уже двічі був мейором павільйону "Львів" в Українському робітничому домі під час "Фольклорами".

Він зробив великий вклад у відзначення 100-річчя Вінніпегу українською прогресивною громадськістю.

Після другої світової війни до Вінніпегу почали пробивати собі дорогу ряд промисловостей. У місті є заводи виробу фермерського реманенту, автобусів, компонентів літаків, хутрові і швейні фабрики. Вінніпег і далі залишається найбільшим центром в Канаді щодо м'ясної продукції.

Вінніпег — головний транспортний центр. Через нього проходять залізничні шляхи на схід і захід Канади. Через нього проходить трансканадське шосе. Він важливий авіаційний центр. Вінніпегський аеропорт вважають другим найбільшим у Канаді. З Вінніпегу

ближче до Європи через Північний полюс, ніж з Торонто чи Монреалу. Сподіваються, що в недалекому майбутньому цей авіаційний шлях буде дуже рухливим.

Таким сьогодні є Вінніпег!

Яким же він буде, наприклад, через 25 років? Вінніпегові пророкують велике і світле майбутнє. Дехто каже, що у 1995 році він матиме 750,000 населення. Зросте культурний рівень населення. Воно буде мати більше вільного часу і проводитиме його в театрах та на інших культурних розривках.

Значить, до 1995 року населення міста зросте на 200,000 осіб. Тім, звичайно, потрібне буде житловище і відповідна праця. Отже, вже тепер виробляється план для спорудження 50 висотних будинків — на 25 поверхів. Забудуються житловими будинками і передмістя Великого Вінніпегу.

Чи повністю здійсняться ці пророкування, важко сказати, бо це багато залежить від економічного розвитку Канади в цілому, Манітоби зокрема, і особливо самого міста.

Що за цей час місто зміниться, то тут не може бути ніякого сумніву, але тільки в якому напрямку.

Місто приходить до свого ювілею з новими успіхами і досягненнями. Згідно з заявою мейора Степана Дзюби, до ювілею буде закінчена Міська центральна бібліотека між вулицями Смит і Доналд, фонд якої становитиме 620,000 книжок.

У 1974 році має бути завершений Конвенційний центр, який вміщатиме 8,000 осіб. Він буде мати мітингові кімнати, театр, виставочні галереї, комерційний відділ.

Новозбудований будинок міської ради на Мейн.

Будуть завершені 23-поверховий жигловий будинок і 15-поверховий Медікал Артс Билдінг.

Розроблений план т. зв. Лейкв'ю Сквер, який передбачає будову 17-поверхового готелю, двох веж на 25 поверхів, адміністративних будинків. Проект цей коштуватиме 30 мільйонів доларів.

Зготовлений план для перебудови центру міста.

Але у той же самий час, коли споруджуються висотні житлові будинки з комфортабельними квартирами, тисячі людей у Вінніпегу живуть у несанітарних трущобах. Це люди різних національностей, багато яких живуть з мізерної невисплатної старечої пенсії, або багатодітні сім'ї, які не можуть звести кінці з кінцями на одній заробітній платі.

Згідно з обслідуванням Економічної Ради у Канаді

понад 25% населення живе у нужді. У Вінніпегу цей процент значно вищий — зін досягає до 29%.

Колись найбільша нужда панувала серед європейських іммігрантів, в тому і серед українців, яка яскраво описана Джеймсом С. Вудсвортом у книжці "Strangers Within Our Gates" ("Чужинці у наших воротах"), що жили в Пойнт Доглес і в т. зв. "Новому Єрусалимі" (Північний Вінніпег).

Тепер найбільшу нужду переживає губільне населення Канади — індіани. Багато їх переселились з резервації, де вони не могли навіть прожити. Будучи заведбаними канадськими властями, вони знайшлися у страшних злиднях, які принесли з собою до Вінніпегу з резервації.

Індіанське населення переважно згруповане в чотирикутнику: між Мейн на сході і Принцес на заході, між Пасифік на півдні і Гігінс на півночі. У цьому кварталі живе понад 18,000 індіанів. Цей чотирикутник називають "найбільшою індіанською резервацією" у Канаді.

Живуть вони у винаймлених халупах. Власники цих трущоб здирають з них по 75—100 доларів на місяць, коли насправді ці квартири не варті навіть 25 доларів.

47% індіанських родин не заробляють на рік більше, як \$1,000, з яких ніяк не можна прожити, тому 40% індіанів знаходяться на міській допомозі.

Різні агенти знаходять для індіанів працю і вони виконують її за низьку плату. Наприклад, за роботу, яку індіанам платять по \$1.25 за годину, то інші робітники одержували по \$2.65. Розуміється, агенти-спекулянти ту решту клали у свої кишені. Індіани мовчки

приймали той очевидний грабіж, бо боялися протестувати, щоб не залишитися навіть без цього малого заробітку, особливо тоді, коли в них були на утриманні великі сім'ї.

Великий процент індіанських дітей терплять різні хвороби, бо родичі не мають грошей, щоб платити лікарям за лікування.

ПОБРАТИМСТВО МІЖ ВІННІПЕГОМ І ЛЬВОВОМ

Місто Вінніпег уже від років підтримує побратимство з японським містом Сетагай і американським містом Мінеаполіс. Це хороша річ і вона практикується між багатьма містами світу.

Теперішній мейор міста Степан Дзюба давно виношував думку про встановлення побратимства між Вінніпегом і Львовом. Вона зародилася ще тоді, коли Вінніпег відвідала група гостей з Радянської України, очолена Катериною Колосовою. Приймавши запрошення відвідати Україну, мейор Степан Дзюба побував у 1966 році на землі своїх батьків, відвідав Львів.

Йому припав до серця Львів і він вирішив, що поки він є мейором, встановити між цим містом і Вінніпегом побратимство. В інтерв'ю газеті "Життя і Слово" він подав ряд причин, чому вирішив встановити таке побратимство між обома містами. Однією причиною, яку подав мейор Степан Дзюба, є те, що саме з Львівщини багато прибуло українців, які поселились у Вінніпегу. Крім того, обидва міста мають багато дечого подібного, а також число їх населення майже однакове.

У листопаді 1973 року мейор Степан Дзюба разом з каунслером Ольгою Фугою відвідав Україну і взяв

Мейор міста Вінніпегу Степан Дзюба (з права) і голова Львівської міської Ради Роман Мусієвський підписують угоду про побратимство Вінніпегу і Львова. Підписання угоди відбулося 26 листопада 1973 року у Львові.

участь в юридичному встановленні такого побратимства. Він, як мейор Вінніпегу, і Роман Мусієвський, як голова Виконавчого Комітету Львівської міської Ради депутатів трудящих, своїми підписами скріпили **Дружню угоду** 26 листопада 1973 року у місті Львові. Цей історичний документ був складений двома мовами — українською і англійською.

Ось повний текст **Дружньої угоди** про розвиток і зміцнення дружніх зв'язків між містами Львовом (СРСР, Українська Радянська Соціалістична Республіка) і Вінніпегом (провінція Манітоба, Канада):

“Виконавчий комітет Львівської міської Ради і мейор міста Вінніпегу прагнуть зміцнювати дружні зв'язки, сприяти справі миру на землі та встановлення кращого взаєморозуміння між жителями обох міст.

Виконавчий комітет Львівської міської Ради та мейор міста Вінніпегу погоджуються співпрацювати (в межах прав, наданих їм вищестоящими органами влади):

1. Сприяти обміну делегаціями студентів різних навчальних закладів (технічних, гуманітарних), листування між школами обох міст.

2. Обмінюватися досвідом, який представляє взаємний інтерес, в справі ведення міського господарства (міський транспорт, боротьба з забрудненням оточуючого середовища, водопостачання, дороги, системи каналізації, планування).

3. Сприяти обміну делегаціями працівників культури, проводити обмін виставками економічних досягнень, які представляють взаємний інтерес.

4. Допомогати в організації гастрольних поїздок професіональних та самодіяльних мистецьких колективів.

5. Намагатися організувати періодичні обміни делегаціями представників міст.

6. Виконання цієї дружньої угоди в кожному окремому випадку завжди повинно погоджуватися між Львівською міською Радою, мейором Вінніпегу та муніципальною Радою”.

Ця угода про побратимство Вінніпегу і Львова має історичне значення. Вона сприятиме розвитку дружніх зв'язків і культурних обмінів між обома містами. Вона має особливо велике значення для українських

поселенців міста Вінніпегу, бо багато з них тепер відвідують Україну, зокрема старинне місто Львів, що є головним центром західних областей, звідки переважно прибували українські іммігранти до Канади.

З розвитком нормальних і дружніх відносин між Канадою і Радянським Союзом, розширюється щораз більше туризм. Щороку більше і більше відвідує Канаду туристських груп з Радянської України, які цікавляться життям і діяльністю своїх земляків. Вони часто відвідують Вінніпег. Угода про побратимство багато допоможе для взаємного знайомства гостей, що відвідуватимуть одні одних — у Вінніпегу і Львові.

Треба підкреслити, що мейор Степан Дзюба, довішив свій задум до офіційного побратимства обох міст, зробив для Вінніпегу у його 100-річчя цінний і конкретний подарунок.

Треба сподіватися, що це побратимство буде тривалим, плідотворним і корисним для обох міст, що воно служитиме справі дружби між народами, благородній справі миру.

Українці у Вінніпегу гідно відзначають з свого боку 100-річчя міста, для економічного розвитку і культурного процвітання якого вони зробили дуже багато. Це їхнє рідне місто. Це їхнє власне свято.

Метою цієї довідки є підкреслити цей вклад, який зробили українські поселенці у всі галузі міста — міста, яке символічно називають, не без причин, "столицею канадських українців".

17 лютого 1974.

Зміст

Замість вступу	1
Як і коли виник Вінніпег	3
Швидкий ріст міста	10
Галицькі іммігранти	13
Небажані мешканці	29
Перші роки у Вінніпегу	34
Організаційне життя	37
Початки соціалістичного руху	47
Важкі умови життя	56
Появлення діяльності	60
Боротьба за голоси	62
Пошанування Великого Кобзаря	68
Перша світова війна	76
Шовіністичний розгул	80
Генеральний страйк	82
Український робітничий дім	94
Двадцять роки	101
Робітниче запомогове товариство	106
Важкі роки	110
Допомога рідним	125
Під час другої світової війни	129
Післявоєнна діяльність	132
Повідь 1950 року	137
"Український Вінніпег"	143
Вінніпег сьогодні	156
Поєднання між Вінніпегом і Львовом	165

